

Resulüllah (A.S.) Efendimiz'e Cenab-ı Hak şöyle emir ve tavsiyede bulunmuştur.:

Şura Suresi 38- “(Mü'minlerin) işleri kendi aralarında danışma iledir.”

Al-i İmran Suresi 159- “(Dünya) işiyle ilgili hususlarda onlara danış.”

Bakara Suresi 62- “Şüphesiz, inananlar (Müslümanlar) ile Yahudiler, Hristiyanlar ve Sâbiîlerden (her bir grubun kendi şeriatında) “Allah'a ve ahiret gününe inanan ve salih ameller işleyenler için Rableri katında mükâfat vardır; onlar korkuya uğramayacaklar, mahzun da olmayacaklardır” (diye hükmedilmiştir).”

(Uhrevî kurtuluş konusunda Kur'ân-ı Kerîm'in ısrarla üzerinde durup vazgeçilmez gördüğü şartlar, Allah'ın varlık ve birliği ile âhirete inanmak, Hz. Muhammed'in peygamberliğini ve öğretisini tanımak, Allah'ın razı olduğu güzel işler yapmaktır (özellikle bk. Bakara 2/136-137; Nisâ 4/47, 116, 136, 150-152, 171-173). Geçmişteki peygamberlerin tebliğ ettiği bütün ilâhî dinler gibi İslâmiyet'in de özü budur.) Kuran Yolu Tefsiri

İbrahimi Dinler

İbrahimi dinler, kökenini Hz. İbrahim'e (Abraham) dayandıran ve tek tanrılı (monoteist) inanç sistemlerini ifade eden bir şemsiye terimdir. Bu dinlerin ortak özelliği, aynı temel tanrı anlayışını paylaşmaları ve kutsal metinlerinde Hz. İbrahim'i önemli bir peygamber/ata figürü olarak kabul etmeleridir.

Bu dinler şunlardır:

1. **Yahudilik:** Tarihsel olarak en eski İbrahimi dindir. Hz. İbrahim'in torunu Yakup'un (İsrail) soyundan gelen İsrailoğulları'na indirildiğine inanılan Tevrat'a dayanır. Sadece tek bir tanrıya (Yehova) inanırlar ve Hz. Musa'yı en büyük peygamberleri olarak görürler.
2. **Hristiyanlık:** Yahudilikten doğmuştur. Hz. İsa'yı (İsa) Mesih (Kurtarıcı) olarak kabul eder. Temel kutsal kitabı İncil'dir. Hristiyanlık, Teslis (Baba, Oğul ve Kutsal Ruh) inancıyla diğer iki dinden ayrılır.
3. **İslam:** Son İbrahimi din olarak kabul edilir. Hz. Muhammed'e indirildiğine inanılan Kur'an'a dayanır. İslam, diğer iki dindeki peygamberleri de tanır ve Hz. İbrahim'i (Kur'an'da adıyla İbrahim) Müslümanlığın atası olarak kabul eder. Kesin bir tevhid (Allah'ın birliği) inancı esastır.

İslam

[Kur'an](#)

[Mushaf](#)

[Sünnet](#)

[Hadis](#)

[Akaid](#)

[Fıkıh](#)

[Kelam](#)

[Tefsir](#)

[Mezhep](#)

(Sünnet: Hz. Peygamber'in söz, fiil ve onaylarının ortak adı, şer'î delillerin ikincisi.)

(Hadis: Hz. Peygamber'in sözlerini, fiillerini ve tasviplerini ifade eden terim; hadisleri tesbit, nakil ve anlamaya yönelik ilim.)

(العقائد) Akide / Akaid: İslâm dininde inanılması gereken esasların bütünü ve bunları konu edinen ilmin adı.)

(الفقه) Fıkıh: İslâm ibadet ve hukuk ilmi.)

(الكلام) Kelam: İslâm dininin ana ilkelerini konu edinen ilim.)

(التفسير) Kur'ân-ı Kerîm âyetlerini açıklamayı ve yorumlamayı ifade eden terim; Kur'an âyetlerini yorumlama ilmi ve bu alandaki eserlerin ortak adı.)

(المذهب) Dinin inanç esaslarını veya amelî hükümlerini anlama ve yorumlama konusunda kendine özgü yaklaşımlara sahip düşünce sistemi; bu yaklaşımlar etrafında meydana gelen ekolleşmenin ürünü olan ilmî ve fikrî birikim.)

[Mezheplere Ayrılmanın Dinî Hükümü](#) / [Bekir Topaloğlu](#)

İslam dini itikadi mezhepleri

[Sünnilik](#)

→ Akide (İnanç) Mezhepleri

[Maturidilik](#)

[Eş'arilik](#)

[Selefilik](#) (Vehhabilik)

[Mu'tezile](#)

→ Fıkıh Mezhepleri

[Hanefilik](#)

[Şafîlik](#)

[Malikîlik](#)

[Hanbelîlik](#)

[Siiilik](#)

[İsnâaşerîyye](#) (İmamiyye veya Caferiyye)

[Zeydiyye](#)

[İsmaililik](#)

 [İslam Felsefesi](#)

[Meşşailik](#)

- Meşşâiyye

[İsrakilik](#)

- İsrâkıyye

 [Din Sosyolojisi](#)

 Kişiler

İslam dini itikadi mezhepleri

[Mâturîdî](#)

[Ebü'l-Hasan el-Eş'arî](#)

[İbn Teymiyye, Takıyyüddin](#) / [Muhammed b. Abdülvehhâb](#)

[İmam-ı A'zam](#) (Ebu Hanife)

[İmam-ı Şafî](#)

[İmam-ı Malik](#)

[İmam-ı Hanbelî](#) (Ahmed bin Hanbel)

[Ca'fer es-Sâdık](#)

Hadis

[Abdülazîz el-Buhârî](#)

[Müslim b. Haccâc](#)

[Nesâî](#)

İslam Felsefesi

Meşşâî okulu

[Kindî](#), Ya'kûb b. İshak (Meşşâî ekolünün kurucusu)

[Fârâbî](#)

[İbn Sînâ](#)

[İbn Rüşd](#)

[Ebu'l-Berekât Bağdâdî](#) (Meşşâî felsefeye karşı yönelttiği önemli tenkitleriyle tanınan filozof ve tabip.)

İsrâkıyye

[Sühreverdi](#), Şehâbeddin

[Molla Sadrâ](#) (İşrâkî, Ekberî ve Meşşâî düşünce ekollerini mezceden İranlı filozof ve âlim.)

[İmam-ı Gazzali](#) ([Eş'arî](#) kelâmcısı, [Şâfiî](#) fakihi)
Muhyiddin İbnü'l-Arabî

Din Sosyolojisi

[Émile Durkheim](#)

[Max Weber](#)

[İbn Haldun](#)

Devlet Kuramı

[Râgıb el-İsfahânî](#)

[Bekir Topaloğlu](#)

[İsmail Cerrahoğlu](#)

[Kavramlar](#)

İslam الإسلام

Son ilâhî din.

İslam (Arapça: **الإِسْلَامُ** , el-'İslām) veya diğer adıyla Müslümanlık, tek Tanrı inancına dayalı olan en yaygın İbrahimî dinlerden birisidir. Allah'ın elçisi, resulü ve son peygamber olduğuna inanılan Muhammed aracılığıyla 610 yılında, Arabistan'ın Mekke şehrinde ortaya çıkmış ve yayılmıştır. Takipçilerine, "iman etmiş" veya "inanan" anlamlarına gelen **mümin** veya "Allah'a teslimiyet gösteren" anlamına gelen **Müslüman** denir.

İslam inancına göre İslam'ın kutsal kitabı olan Kur'an'ı oluşturan ayetler ve sureler, Cebrail isimli melek aracılığıyla, ilki 610 yılında olmak üzere sözlü olarak Muhammed'e vahyedilmiştir. İslam'ın temelinde, "tek ilah olarak Allah'a, O'nun eşi ve benzerinin olmadığına inanmak" anlamına gelen *tevhîd inancı* yatmaktadır. İslam'ın ana kaynağı Kur'an'ın dışında **Muhammed'in hayatı, davranış tarzı (Sünnet) ve sözleri (hadis)** çoğu Müslüman için bağlayıcı öneme sahiptir.

Müslümanlar, İslam'ın Adem, İbrahim, Musa ve İsa gibi peygamberler aracılığıyla daha önce de birçok kez vahyedilmiş olan ilkel bir inancın eksiksiz ve evrensel versiyonu olduğuna inanırlar. Müslümanlar, dili Arapça olan Kur'an'ı Allah'ın değiştirilmemiş ve nihai vahyi olarak kabul ederler. Diğer İbrahimî dinlerde olduğu gibi, İslam'da da doğruların cennette ödüllendirildiği ve haksızların cehennemde cezalandırıldığı inancı vardır. Namaz, oruç ve maddi duruma göre zekat ve hac, İslam dininin başlıca ibadetleri arasında yer alırlar. İslam, Tanrı'nın (Allah) bir olduğunu, her şeye gücünün yettiğini, merhametli olduğunu, doğmayıp doğurmadığını ve eşi ile benzerinin olmadığını öğretir.

İhlas Suresi

1- De ki: O Allah Bir'dir. **قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ**

2- Allah dâimdir, mutlak anlamda ihtiyaçsızdır, her şey O'na muhtaçtır. **اللَّهُ الصَّمَدُ**

Samed kelimesi "herkesin kendisine ihtiyacını arzettiği, fakat kendisi kimseye muhtaç olmayan" anlamına gelir (Râgıb elİsfahânî, Müfredâtü'l-Kur'ân, "smd" md.).

3- Doğurmamıştır, doğurulmamıştır. **لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ**

4- Hiçbir şey O'na denk ve benzer değildir (ve olamaz da). **وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ**

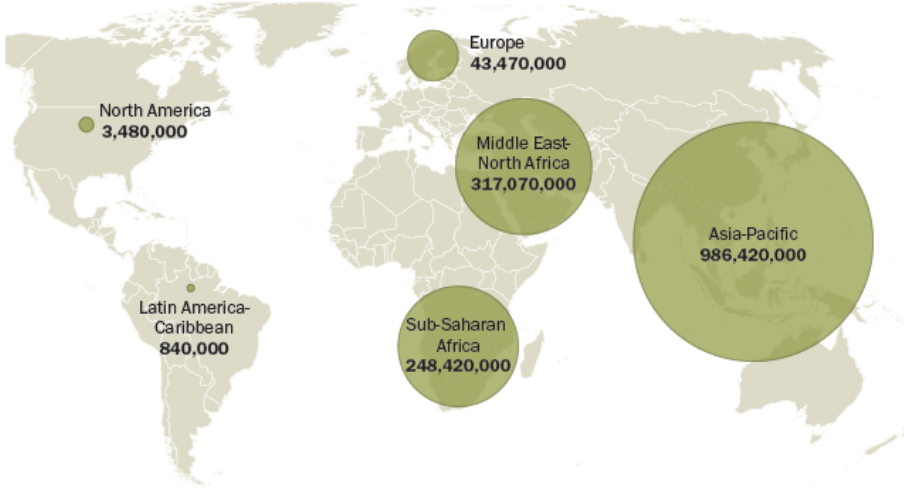
Muhammed, 7. yüzyılda Arap Yarımadası'nda yeni bir din ile ortaya çıkmasının ardından, İslam dinini yaymasının yanı sıra siyasi ve askeri bir yapılanmaya da gitmiş ve Medine'de İslam Devleti'ni kurmuştur. Daha sonraları halife ve hanedanlarca yönetilen bu devlet, zaman içerisinde bir imparatorluğa dönüşmüş ve bu devletin bölünmesiyle birlikte dünyanın farklı bölgelerinde yeni Müslüman devletler ortaya çıkmıştır. İslam 8. yüzyılda, batıda İber Yarımadası'ndan doğuda İndus Nehri'ne kadar uzanıyordu. İslam'ın Altın Çağı, 8. yüzyılın ortalarında başlayan ve 13. yüzyılın

sonlarına kadar devam eden, Müslüman dünyasının çoğunun bilimsel, ekonomik ve kültürel yönden zirvede olduğu dönemi ifade eder. 16. yüzyıldan 20. yüzyılın başlarına kadar İslam dünyasının liderliğini Osmanlı İmparatorluğu üstlendi. I. Dünya Savaşı'ndan sonra İslam ülkeleri sömürgeleştirildi. II. Dünya Savaşı'ndan sonra da bağımsızlıklarını kazandılar. İslam, Orta Çağ'daki Haçlı Seferleri'nden beri ve Batı'nın sömürgeci egemenliğinden sonra hem ideolojik hem siyasal olarak Hristiyan dünyasıyla çatışmaya girdi. Yakın zamanda bazı köktenci Müslümanların cihadı radikal bir biçimde yorumlayıp inançlarını çatışmayla savunmayı dini bir görev saymasıyla İslamofobi adı verilen önyargı dünyada yayıldı.

Siyasî ve teolojik kavramlarla birbirinden ayrılan **Sünnilik ve Şii'lik** başlıca İslam mezhepleridir. İslam toplumlarında kelâm ve fıkıh konuları ile ilgili olarak çok sayıda mezhep bulunur. Günümüzde geleneksel mezheplerin dışında modernist, Kur'ancı veya tarihselci olarak adlandırılan çeşitli görüşler ve yaklaşımlar da mevcuttur. Dünya nüfusunun yaklaşık %25'ini kapsayan İslam dini, en büyük dinlerden biri olarak varlığını sürdürüyor. Müslümanların %80-90'ı Sünni, %10-20'si de Şii'dir. Yaklaşık 50 ülkenin nüfusunun çoğunluğu Müslümandır.

Kaynak: <https://web.archive.org/web/20200715213651/https://worldpopulationreview.com/country-rankings/muslim-population-by-country>

Müslüman çoğunluk nüfusuna sahip ülkelerin bir kısmı dine dayalı şeriat yönetimlerini benimserken, bunların bir kısmı şeriatı belirli alanlarda uygulamakta, Türkiye'nin'de aralarında olduğu diğerleri ise şeriatı tamamen devre dışı bırakan laik sistemlerle yönetilmektedir. Endonezya, en büyük Müslüman nüfusa sahip ülkedir; Müslümanların yaklaşık %13'ü (231 milyon) orada yaşıyor. Onu sırayla Pakistan, Hindistan ve Bangladeş izler. Nüfusunun %100'üne yakını Müslüman olan Suudi Arabistan, Müslüman nüfusun tüm nüfusa oranı bakımından dünya birincisidir. Hindistan ise, sayısal açıdan dünyanın en büyük Müslüman azınlık nüfusunun (195 milyon) yaşadığı ülkedir. Müslümanların yarısından fazlası Asya'da, %25'i Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da yaşar; ama dünyanın neredeyse her ülkesinde Müslüman toplulukları vardır.

Regional distribution of Muslims*Population by region as of 2010**Percentage of world Muslim population in each region as of 2010*

Note: Population estimates are rounded to the ten thousands. Percentages are calculated from unrounded numbers. Figures may not add to 100% due to rounding.

PEW RESEARCH CENTER

Kaynak: <https://web.archive.org/web/20200629184810/https://www.pewresearch.org/fact-tank/2017/01/31/worlds-muslim-population-more-widespread-than-you-might-think/>

The size of the European Muslim population in 2050 depends largely on the future of migration

Estimated and projected Muslim population shares

Country	2010	2016	2050 zero migration	2050 medium migration	2050 high migration
Cyprus	25.3%	25.4%	25.5%	26.6%	28.3%
Sweden	4.6	8.1	11.1	20.5	30.6
France	7.5	8.8	12.7	17.4	18.0
United Kingdom	4.7	6.3	9.7	16.7	17.2
Belgium	6.0	7.6	11.1	15.1	18.2
Norway	3.7	5.7	7.2	13.4	17.0
Netherlands	6.0	7.1	9.1	12.5	15.2
Italy	3.6	4.8	8.3	12.4	14.1
Denmark	4.0	5.4	7.6	11.9	16.0
Finland	1.2	2.7	4.2	11.4	15.0
Europe overall	3.8	4.9	7.4	11.2	14.0
Germany	4.1	6.1	8.7	10.8	19.7
Austria	5.4	6.9	9.3	10.6	19.9
Switzerland	4.9	6.1	8.2	10.3	12.9
Malta	0.2	2.6	3.2	9.3	16.2
Bulgaria	11.1	11.1	12.5	9.2	11.6
Greece	5.3	5.7	6.3	8.1	9.7
Spain	2.1	2.6	4.6	6.8	7.2
Luxembourg	2.3	3.2	3.4	6.7	9.9
Slovenia	3.6	3.8	4.3	5.0	5.2
Ireland	1.1	1.4	1.6	4.3	4.4
Portugal	0.3	0.4	0.5	2.5	2.5
Croatia	1.5	1.6	1.8	2.0	2.1
Hungary	0.1	0.4	0.4	1.3	4.5
Czech Republic	0.1	0.2	0.2	1.1	1.2
Estonia	0.2	0.2	0.2	0.8	1.0
Romania	0.3	0.4	0.4	0.8	0.9
Slovakia	0.0	0.1	0.1	0.6	0.7
Latvia	0.1	0.2	0.2	0.2	0.4
Poland	0.0	0.0	0.0	0.2	0.2
Lithuania	0.1	0.1	0.1	0.1	0.2

Notes: In zero migration scenario, no migration of any kind takes place to or from Europe. In medium migration scenario, regular migration continues and refugee flows cease. In high migration scenario, 2014 to mid-2016 refugee inflow patterns continue in addition to regular migration. Estimates do not include those asylum seekers who are not expected to gain legal status to remain in Europe.

Source: Pew Research Center estimates and projections. See Methodology for details.

"Europe's Growing Muslim Population"

PEW RESEARCH CENTER

Kaynak: <https://web.archive.org/web/20200726133117/https://www.pewresearch.org/fact-tank/2017/12/04/europes-muslim-population-will-continue-to-grow-but-how-much-depends-on-migration/>

Mekke, Medine ve Kudüs şehirleri, İslam'ın en kutsal mekanlarına ev sahipliği yapmaktadır.

Kur'an القرآن

İslâm dininin kutsal kitabı.

Etimoloji

Kur'ân sözcüğü Arapça okudu anlamındaki qarâ'â (قرأ) sözcüğünün üç harfli mastarıdır, "okunan şey" veya "okumak"; Kerîm ise "soylu, asil" ve "eli açık, cömert" anlamlarına gelir.[44] Kur'ân'da Kur'an "okunan, okuyuş, okuma" "ekli, katlı, derli" anlamlarında kullanılır.

Biz onu, akıl etmeniz için Arapça "okunuş"la indirdik. (Yusuf: 2)

(1- Elif -Lâm- Râ. Bunlar çok açık ve açıklayıcı kitabın âyetleridir.

2- (Mana ve hikmetine) akıl erdiresiniz diye, biz onu Arapça bir Kur'ân olarak indirdik.

3-Sana bu Kur'ân'ı vahyetmemizle, kıssaların en güzelini anlatıyoruz. Halbuki senin bundan, önce haberin yoktu.)

Celal YILDIRIM Kur'an Tefsiri

Kur'ân okuyacağında kovulmuş şeytanın şerrinden Allah'a sığın. (Nahl: 98)

(98-Kur'ân okuduğun zaman, koğulup lânetlenen şeytandan Allah'a sığın.)

Celal YILDIRIM Kur'an Tefsiri

Kur'ân okunduğunda onu işitin de durup düşünün ki merhamet olunasınız. (A'râf: 204)

(204- Kur'ân okuduğu zaman ona kulak verip dinleyin ve susun. Ola ki merhamete erdirilirsiniz.)

Celal YILDIRIM Kur'an Tefsiri

Kur'an'da kullanılan "El-kitap" (Bakara: 1,2), "el-Furkân" (Furkân: 1), "ez-Zikr" (Hicr: 9), "en-Nûr" (Nisâ: 174), gibi kelimelerin de Kur'an'ı ifade ettiğine inanılır. Dini anlatımlarda Furkân-ı Hâkim, Mushâf-ı Şerif, Kelâmullah, Kitâbullah gibi isimlerle de anılır.

Kaynak: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Kur%27an> - Etimoloji

Kur'an'ın açıklanması ve yorumu - Mehmet Paçacı

Kaynak: <https://islamansiklopedisi.org.tr/kuran#5-aciklanmasi-ve-yorumlanmasi>

Kur'an'la ilgili fikhî hükümler – Mehmet Şener

Kaynak: <https://islamansiklopedisi.org.tr/kuran#8-kuranla-ilgili-fikhi-hukumler>

Kur'an ayetlerinin ne şekilde anlaşılması ve yorumlanması gerektiği ile ilgili mezheplerin değişik görüşleri olmuştur:

- Kur'an ayetlerinin yorumlanmasına karşı çıkan ve sadece anlaşıldığı üzere ve dış şekliyle tatbik edilmesi görüşü: [Selefilik](#) ve Zahirilik.
- Ayetlerde derin anlam ve işaretlerin bulunduğu ve asıl anlamlarının bunlar olduğu görüşü: Batını, Tasavvufi ve Hurufilik.
- Ayetlerin akıl ile yorumlanması: Akılcılar (Mutezile)
- Ayetlerin akıl ve nakil ile birlikte yorumlanması: [Hanefilik](#)
- Ayetlerin nakil ile yorumlanması: Nakilciler ve Sünniler (hadis ve sünnetçiler).
- Nakli reddeden ve sadece Kur'an'ı kaynak kabul edenler: Kur'ancılık

KUR'ÂN'IN ANA VASIFLARI

«Bunlar o çok hikmetli Kitab'ın âyetleridir. İyilik ve güzellikte bulunmayı (faydalı iş yapmayı) huy edinenlere doğru yol ve rahmettir. »

Lukmân Sûresi'ne, Kur'ân-ı Kerîm'in âyetleriyle mü'minlere ışık tutulduğu konu edilerek başlanmakta ve İlâhî kitap olan **Kur'ân'ın üç ana vasfı** belirtilerek aydınlatıcı bilgi verilmektedir. Şöyle ki:

1- Hikmetli bir kitaptır.

Kapsadığı her konuyu en doğru ve faydalı ölçüde, insanın her iki hayatını da düzene sokacak anlamda işlediği; kalpleri ve kafaları Yüce Yaratan'ın varlığını ve birliğini yansıtan belgelere çevirdiği; ruhlara muhtaç bulundukları mânevî gıdayı sunduğu ve insan haklarını en âdil ölçülere ve hükümlere bağladığı için Kur'ân'a «el-Kitab'ül-Hakîm» denilmiştir.

2- Doğru yolun kendisidir.

Kur'ân bütünüyle ilâhîdir. Taşındığı hükümlerle, tavsiye ve öğütlerle; vaad ve tehditlerle hayat kanunlarını ve Sünnetullah'ı tarif edip tanıtır. Sünnetullah'a uymanın bütün yol ve yöntemlerini gösterir. Allah ile kulları arasındaki engelleri kaldırır; Allah'a giden yolu tanıtır. Bu bakımdan o, bütünüyle doğru yolun rehberi ve hayat kanunlarının değişmeyen mecmuasıdır.

3- İnsanlara katıksız bir rahmettir.

Kur'ân, insan aklına ışık tutan, ana fikir veren; ilim adamına temel bilgileri yansıtan; sorumluluk duygusunu aşılayıp geliştiren; ilâhî rahmet yollarını açan; insan ruhunu ve vicdanını rahmet güneşinden ışık almaya hazırlayan müstesnâ bir kaynaktır. O bakımdan kendini «ihşan» düzeyine getiren, yani sâlih amellerde bulunup Allah'ı görürcesine ibâdet eden ve her hâl-ü kârda iyiliği prensip edinip insanlara faydalı olma yolunu seçen mü'minlere rahmettir.

Kaynak: Celal YILDIRIM Asrın Kur'an Tefsiri Lukman Suresi

Lukman Suresi / 8- Onlar ki, imân edip iyi-yararlı amellerde bulundular, şüphesiz onlar için nîmet cennetleri vardır.

Kur'ân-ı Kerîm bu âyetle dindarlığın iki önemli belirtisi üzerinde durmakta ve sık sık buna yer vermektedir. Onlardan biri asıl, diğeri ise o aslın ürünü veya dal ve budağı sayılır.

- a) Dosdoğru imân,
- b) Amel-i sâlih, yani iyi yararlı amel.

Mushaf

Kur'ân-ı Kerîm âyetlerinin iki kapak arasında toplanmasından oluşan kitap.

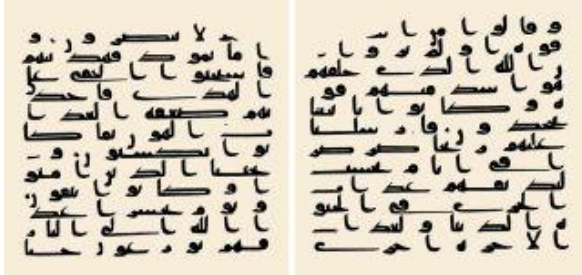
Hz. Osman Mushafları. Halife Osman zamanında yazılıp belli başlı merkezlere gönderilen Kur'an nüshaları "mesâhif-i Osmâniyye" olarak tanınmıştır. Ayrıca Hz. Osman'ın kendisi için ayırdığı nüsha "imam mushaf" diye anılmış, diğerleri hakkında "mesâhifü'l-emsâr" tabiri kullanılmıştır (a.g.e., s. 37, 39). Bu mushafların sayısı ve gönderildikleri merkezler hakkında farklı bilgiler vardır. Mushaflar arasındaki imlâ farklılıklarına yer veren rivayetler esas alındığında sayılarının en az altı olduğu anlaşılır. Zira kaynakların hemen hepsinde gerek telaffuz gerekse harf veya kelime fazlalığı ya da eksikliğiyle ilgili olarak zikredilen farklılıklar için Mekke, Medine, Kûfe, Basra ve Şam nüshalarına atıf yapılmış, ayrıca Hz. Osman'ın mushafından söz edilmiştir. Bazı kaynaklarda Yemen, Bahreyn, Mısır ve el-Cezîre'ye de mushaflar gönderildiği zikrediliyorsa da (Ya'kûbî, II, 170; İbn Ebû Dâvûd, s. 34) bunların imlâ farklılıklarına ve kıraat imamlarının ihtilâflarıyla ilişkilerine dair bir kayda rastlanmamıştır.

Özel Mushaflar. Kur'an metni Hz. Peygamber zamanında iki kapak arasına alınmamış olmakla birlikte Abdullah b. Mes'ûd ve Übey b. Kâ'b gibi sahâbîler Kur'an'a ilişkin özel koleksiyonlar oluşturmaya başlamışlardı. Hz. Ali gibi bazı sahâbîlerin de Resûlullah'ın vefatının hemen ardından bu tarz bir koleksiyon meydana getirdiği zikredilmişse de bunun yazılı bir metin oluşturma değil Kur'an'ın tamamının ezberlenmesi çalışması olduğu belirtilmiştir (İbn Ebû Dâvûd, s. 10; Süyûtî, I, 182-183). İstinsah faaliyeti öncesinde bu koleksiyonlardan Übey b. Kâ'b mushafı Şam, İbn Mes'ûd mushafı Kûfe, Mikdâd b. Esved mushafı Dimaşk, Ebû Mûsâ el-Eş'arî mushafı Basra bölgesinde yaygınlık kazanmıştır. Hz. Ebû Bekir dönemindeki derleme faaliyeti vahiy malzemesini bir araya toplamayı hedeflediği, dolayısıyla müslümanların başvurması için standart bir koleksiyon hazırlama amacı taşımadığından anılan bölgelerde Kur'an öğretimi ve yazımı bu kişisel mushaflar esas alınmak suretiyle sürdürülmüştür. Ancak bu özel koleksiyonlar arasındaki birtakım farklılıklar, İslâm coğrafyasının değişik bölgelerinde farklı mushafların ve bu mushafları esas alan okuyuşların yaygınlaşması sonucunu doğurmuştur. Sahâbeden bazılarının uyarısı üzerine durumun müslüman toplumun birliğini bozma noktasına ulaştığını gören Halife Osman mushaf birliğini sağlamak amacıyla istinsah faaliyetine karar vermiştir. Bu maksatla kurduğu heyet, Hz. Ebû Bekir döneminde iki kapak arasına alınan ve o sırada Resûl-i Ekrem'in zevcesi Hafsa'da bulunan sahîfeler esas alınarak belli sayıda mushafın yazımını gerçekleştirmiştir. Bu mushaf nüshaları dönemin İslâm merkezlerine gönderilmiş, onlara uymayan özel koleksiyonların imha edilmesi istenmiştir.

Hz. Osman, özel nüshaların imhasını başta Hz. Ali olmak üzere sahâbenin ileri gelenlerinin desteğini alarak gerçekleştirmiş, ancak özel koleksiyonu Kûfe'de kabul görmüş olan İbn Mes'ûd ile Ammâr b. Yâsir halifenin bu kararına karşı çıkmıştır. Onların bu tutumu, istinsah faaliyetine değil kişisel

mushaflarının imhasına ilişkin de olsa ashabın ileri gelenleri tarafından hoş görülmemiştir (Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm, s. 155). Bununla birlikte özel koleksiyonlardan bazılarının daha sonraki dönemlere intikal ettiği, hatta bir kısmının günümüze kadar geldiği yönünde iddialar vardır. Nitekim özel mushafların imhasından çok sonra Muhammed b. Kâ'b el-Kurazî içlerinde İbn Mes'ûd, Übey b. Kâ'b ve Zeyd b. Sâbit'in kiraatlerinin yer aldığı üç mushaf gördüğünü söylemiştir (*Muqaddimetü Kitâbi'l-Mebânî*, s. 47). Ayrıca Hz. Ali tarafından derlendiği veya yazıldığı belirtilen bir mushafın ileriki dönemlere intikal ettiğine ilişkin bilgiler kaynaklarda yer almaktadır (İbnü'n-Nedîm, s. 139). Hatta zamanımıza ulaşan bazı mushaflar Hz. Ali'ye nisbet edilmekte (Selâhaddin el-Müneccid, s. 62-63), meselâ İstanbul'da Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde kayıtlı (nr. 458) mushafın son varlığında onu Ali b. Ebû Tâlib'in yazdığına dair bir ibare yer almaktadır.

Bazı özel koleksiyonlarla Hz. Osman mushafları arasında farklılıkların bulunduğu, ayrıca Übey b. Kâ'b mushafında Kunut dualarına yer verildiği, İbn Mes'ûd mushafında Fâtiha sûresiyle Felak ve Nâs sûrelerinin yazılı olmadığı rivayet edilmiş (Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm, s. 318), sûrelerin tertibinin değişik olduğu belirtilmiştir (İbnü'n-Nedîm, s. 128-139; Süyûtî, I, 201-203). Bu tür farklılıkların, özel mushaf sahiplerinin mushaflarını Hz. Peygamber'in getirdiği yedi harf ruhsatına dayalı olarak kendi kiraatlerine uygun şekilde yazmalarından, Fâtiha sûresi gibi her gün namazda tekrarlanan bir metnin yazılmasına gerek görülmemesinden ve kayıt altına alınması gereği duyulan bazı duaların bu özel nüshalara not edilmesinden ve ayrıca sûrelerin tertibiyle ilgili farklı icthadlardan kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

Taşkent'te bulunan ve Hz. Osman'a izâfe edilen mushaftan iki sayfa

[TDV İA Mushaf Maddesi](#)

Sünnet السنة

Hz. Peygamber'in söz, fiil ve onaylarının ortak adı, şer'î delillerin ikincisi.

Kur'ân'ın hayata aktarılışı, Hz. Peygamber'in şahsında ve onun dönemindeki İslâm toplumunda eylem ve davranışlar olarak hayat bulmasıdır. Başka bir ifade ile Sünnet, Kur'ân'ın uygulamalı bir tefsiridir ve Kur'ân'la doğrudan ve ayrılmaz bir ilişki içindedir.

Sünnet kelimesi ara sıra ve gelişigüzel yapılan şeyleri değil, âdet niteliğinde, devamlı ve sürekli, aynı zamanda bilinçli davranışları ifade eder. Dolayısıyla arasıra yapılan ve bilinçsiz davranışlar sünnet anlamının dışında kalır

Sünnet kavramı Kur'an ile sıkı sıkıya bağlantılı bir kavramdır. Çünkü Hz. Peygamber kendi hayatında Kur'an'ın bütün emirlerini ve hükümlerini yerine getirmekle ve uygulamakla yükümlüdür. Hayatı da Kur'an hükümlerini birebir uyguladığının tanığıdır. Peygamberimizin eşi Hz. Âişe'ye, "Hz. eygamber'in ahlâkı nasıldı?" diye sorduklarında, onu en yakından tanıyan kişi olarak "Onun ahlâkı Kur'an'dı" diye cevap vermiştir. Peygamberimiz için yapılan "Yaşayan Kur'an ve Yürüyen Kur'an" gibi nitelemeler bu anlama gelmektedir.

Hüküm Kaynağı Olarak Sünnet.

Müslümanlar için Resûlullah'a uymanın gerekliliği onun davranışlarındaki örneklik özelliğine dikkat çeken (el-Ahzâb 33/21), ona uymayı (Âl-i İmrân 3/31) ve itaati (meselâ Âl-i İmrân 3/32) emreden, kendisine Kur'an'ı açıklama görevinin verildiğini ifade eden (en-Nahl 16/44) âyetlerden

anlaşılmaktadır. Ayrıca Hz. Peygamber'in kitabı ve hikmeti öğrettiğini bildiren âyetlerde geçen hikmet kelimesinin (meselâ bk. el-Bakara 2/129) İslâm'da dinî bilgiyi belirlemede Resûlullah'ın rolüne, dolayısıyla sünnete işaret ettiği bazı âlimlerce dile getirilmiştir (meselâ bk. Şâfiî, er-Risâle, s. 245-257). *Bu âyetler ve Resûl-i Ekrem'in konuya ilişkin beyan ve tavırları ışığında onun yirmi iki yılı aşan peygamberlik dönemi boyunca Kur'an-ı Kerim'i açıklayıp uygulayan söz ve davranışları dinî hükümlerin ikinci kaynağı olarak algılanmış, daha sonra Kur'an ve Sünnet şeklinde ifade edilen bu ilke bütün İslâm mezheplerinin ittifak ettiği bir temel sayılmakla birlikte sünnet, Kur'an'ın lafzıyla da vahiy (vahy-i metlûv) olmasına karşılık lafzı değil mânası vahiy (vahy-i gayr-i metlûv) kabul edilerek Kur'an'la aynı konumda tutulmasa bile onu tamamlayan bir konumda görülmüş ve değişik açılardan sınıflamalara tâbi tutulmuştur.* Bunlardan sünnetin sonraki nesillere intikal biçimini esas alan ayırım sünnetin sıhhati meselesiyle ilgilidir. Yapısal özelliği açısından uygulanan ayırımda sünnetin Hz. Peygamber'in sözleri (kavl), eylemleri (fiil) ve onaylayıcı tavırları (takrir) olmak üzere üç türden oluştuğu tesbit edilmiştir. Resûlullah'ın gördüğü ve duyduğu halde onay biçiminde yorumlanabilecek tavırları anlamına gelen takrir sünnetin ilgili davranışın en azından yasaklanmadığını gösterdiği, sözlü sünnetin içerdiği emir ve yasakların ise ilke olarak Kur'an'dakiler gibi bağlayıcı olduğu kabul edilmiştir. Ancak Kur'an-ı Kerim lafız ve mâna yönünden mütevâtir olduğundan büyük çoğunlukla haber-i vâhidlerden meydana gelen sünnet pratikte Kur'an'dan farklı bir konuma sahip olmuştur. Hz. Peygamber'in fiilleri tek başına bağlayıcı bir otoriteye sahip bulunmamakla birlikte çeşitli karînelerle dinî nitelik kazanabilecek mahiyette görülmüştür. Meselâ bir yiyeceği yemesi gibi, bir şeyin Resûlullah tarafından yapıldığının tesbit edilmesi o şeyin en azından günah olmayıp mubah sayıldığını gösterir. Bir eylemi Resûl-i Ekrem'in dinî bir vecibeyi yerine getirmek için yaptığı biliniyorsa o eylem bağlayıcı bir kural olur; diğer bir ifadeyle sözlü bir emrin nasıl yapılacağını gösteren eylem o emrin hükmünü alır. Meselâ Hz. Peygamber'in namazın nasıl kılınacağını gösteren fiilî hadisleri böyledir. Onun dinî vecibeler dışında ibadet (takarrub, kurbet) amacıyla yaptığı bilinen eylemlerin müslümanlar bakımından zorunlu olmasa da dinen teşvik edildiği kabul edilir; bir eylemi çoğunlukla yapıp bazan terketmesi ise o eylemin daha güçlü biçimde tavsiye edildiğini gösterir.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/sunnet--peygamber>

Hadis الحديث

Hz. Peygamber'in sözlerini, fiillerini ve tasviplerini ifade eden terim; hadisleri tesbit, nakil ve anlamaya yönelik ilim.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/hadis>

Kütübü Sitte

1. Buhârî ve el-Câmiu's-Sahih
2. Müslim ve el-Câmiu's-Sahih
3. Tirmizi ve es-Sünen
4. Ebu Davud ve es-Sünen
5. Nesâî ve es-Sünen
6. İbn Mâce ve es-Sünen

SÜNEN: Ahkâm hadislerini toplayan eserlerin ortak adı.

KÜTÜBÜ SİTTE

1. SAHİHÂN-SAHİHEYN

1. BUHARİ --> EL-CÂMIU'S-SAHİH
2. MÜSLİM --> EL-CÂMIU'S-SAHİH

2 SÜNEN-İ ERBAA

1. TİRMİZİ --> ES-SÜNEN
2. EBU DAVUD --> ES-SÜNEN
3. NESÂİ --> ES-SÜNEN
4. İBN MÂCE --> ES-SÜNEN

Hem Sahih-i Buhârî hem de Sahih-i Müslim’de yer alan hadisler Kur’an-ı Kerim’den sonra en sahih metinler kabul edilmiş ve bunlar özel olarak “Müttefekun aleyh” (Buhârî ve Müslim’in üzerinde ittifak ettiği hadis) şeklinde isimlendirilmiştir.

Hadis Usulü

Editör Prof. Dr. Selahattin Polat (Anadolu Üniversitesi) - Hadis tarihi ve Usulü

Akaid

Akide / Akaid: İslâm dininde inanılması gereken esasların bütünü ve bunları konu edinen ilmin adı.

İslâm akaidini oluşturan esaslar Kur’ân-ı Kerîm’de ve hadislerde hiçbir yoruma mahal bırakmayacak şekilde açık ve seçik olarak yer almıştır. Kur’an’da Allah’a, peygamberlerine, kitaplara, meleklerle, âhirete, kazâ ve kadere iman konusuna temas eden ve yer yer ayrıntılı bilgiler veren birçok âyet vardır (bk. Jules la Beaume, İndeks; Muhammed Fâris Berekât, İndeks, ilgili bölümler).

İslâm akaidinin konuları iki bölüm halinde ele alınabilir:

1. Mânaya delâlet yönüyle de kesinlik ifade eden mütevâtir naslarla sabit olmuş, inkârı küfrü gerektiren temel esaslar;
 2. Tevâtür derecesine ulaşmayan veya mütevâtir olsa da mânası açısından zan ifade eden naslarla sabit olan prensipler. Bu sonuncuların inkâr edilmesi küfrü gerektirmez.
- Akaid hükümleri zamana, mekâna, fert ve toplumlara göre değişiklik göstermez ve bir bütün olup bölünme kabul etmez yani akîde esaslarının bir kısmına inanıp bir kısmına inanmamak söz konusu olamaz.

Âyet ve hadislerle akaid-kelâm literatürü çerçevesinde, ayrıntılarla ilgili bazı görüş farklılıkları bir yana, bütün İslâm ümmeti ve genel olarak İslâm mezheplerince kabul ve tasdik edilen İslâm akaidini şu şekilde özetlemek mümkündür:

1. Allah vardır, varlığı kendinden olup kimseye muhtaç değildir, ezeli ve ebedidir.
2. Kâinat bütün nesne ve olaylarıyla yaratılmıştır, tek yaratıcısı Allah’tır.
3. Allah birdir, yegâne tapılacak varlık O’dur; hiçbir şeye benzemez; cisimlere has zaman, mekân ve benzeri kategorilere, durumlara bağımlılıktan ve her türlü eksiklikten münezzehtir.
4. Allah diridir, bilendir, irade edendir, güç yetirendir, iştendir, görendir, yaratandır, kelâm sahibidir; O, bütün kemal ifade eden sıfatlarla vasıflanmıştır.
5. Her insanın bir kaderi vardır, fakat kul cebir altında değildir.
6. Peygamberlik müessesesi haktır; Hz. Muhammed son peygamberdir; peygamberler güvenilen, tebliğ görevini yerine getiren, günah işlemekten korunmuş kimselerdir, fakat onlarda tanrılık özelliği yoktur; peygamberlerin mucizeleri haktır.
7. Meleklerle ve ilâhî kitaplara iman gereklidir; melekler Allah’ın bütün emirlerine boyun eğen ruhanî varlıklardır; Tevrat, İncil, Zebûr, Kur’an, Hz. İbrâhim ve Mûsâ’nın “sahîfeler”i Allah tarafından indirilmiş kitaplardır.
8. Âhiret hayatı, cennet ve cehennem haktır.

Kaynak: <https://islamansiklopedisi.org.tr/akaid>

Fıkıh

Fıkıh: İslâm ibadet ve hukuk ilmi.

Fıkıh dinin fürûuna, amelî hayata ait bilgileri ve hükümleri ihtiva eden ilim dalının adı olduktan sonra da kapsamı geniş kalmış, çağımıza kadar ilmi hal, hukuk ve hukuk metodolojisi, ekonomi, siyaset, idare bilimleri ve bu bilimlerle ilgili kurumlar İslâmî ilimler sayımında fıkıh dalı içinde görülmüş ve incelenmiştir. Fıkıh usulü (usûl-i fıkıh, usûl-i teşrî) adıyla bilinen ve dünyada ilk defa müslümanlar tarafından kurulup geliştirilen ilim dalı, fıkıhın usul-fürû şeklindeki ikili ayrımı içerisinde fıkıhın bir alt ilim dalını teşkil etmekle birlikte, baştan beri (günümüze kadar gelen ilk örneği İmam Şâfiî’nin er-

Risâle'sidir) ayrı bir ilim dalı şeklinde geliştiği ve bu alanda ayrı bir literatür oluştuğu için yukarıdaki ikili ayırım yerine fıkıh - usûl-i fıkıh ayırımı yapılmış, bunun sonucu olarak da öteden beri fıkıh terimiyle fûrû-i fıkıh kastedilmiştir (bk. FÜRÛ). Bunun yanı sıra fıkıhın bütünü içinde kalan konulardan bazıları, ya eğitim öğretim gereği yahut pratik ihtiyaçlar sebebiyle -genel fıkıh kitapları içinde de bulunmakla beraber- ayrı isimlerle yazılan müstakil kitapların konusunu teşkil etmiştir. İdare, anayasa, vergi ve kısmen cezayı ihtiva eden "el-ahkâmü's-sultâniyye, siyâsetü's-şer'iyye", devletler hukukunu ele alan "siyer", daha ziyade vergi hukukuyla ilgili olan "harâc" ve "emvâl", miras hukukunu içeren "ferâiz", resmî ve hukukî yazışmaları, senetleri vb. belgeleri konu edinen "şürût", muhakeme usul hukukundan bahseden "edebü'l-kâdî", bir çeşit mukayeseli hukuk demek olan "hilâf", hukuk felsefesine tekabül eden "hikmetü't-teşrî" özel kitaplara konu olan bu dalların başlıca örnekleridir. XIX. yüzyıldan itibaren Batı'nın etkisiyle kanunlaştırma hareketi başlayınca çıkarılan kanunlara paralel olarak fıkıh ilminin alt dalları ve konuları yeni adlarla anılmaya başlanmış ve fıkıhın yeni alt dalları oluşmuştur. "Ahvâlü's-şahsiyye" (şahıs ve aile hukuku), "münâkehât-mufârekât" (aile hukuku), "ukûd ve iltizâmât" (borçlar hukuku), "cinâyât" (ceza hukuku), "düstûr" veya "nizâmü'l-hükm" (anayasa hukuku) bu değişimin örnekleridir. Fıkıha mutlak anlamda hukuk bilgisi, fakihe de hukukçu anlamı yüklenip klasik fıkıh teriminin Türkçe'de "İslâm hukuku" (İng. Islamic law, Fr. droit musulman), Arapça'da "el-fikhü'l-İslâmî" terkipleriyle karşılanması da yine Batı hukuk anlayışının etkisiyle oluşan bu değişimin sonuçlarından.

Kaynak: <https://islamansiklopedisi.org.tr/fikih>

Bilgi: İSLÂM FIKIH AKADEMİSİ

MECMAU'İ-FIKHİ'İ-İSLÂMÎ

İslâm Konferansı Teşkilâtı'na bağlı İslâm Fıkıh Akademisi.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/mecmaul-fikhil-islami>

Âmentü آمَنْتُ İslâm dininin iman esaslarını ana hatlarıyla ifade eden terim.

Arapça'da âmene (أَمَنَ) fiilinin birinci tekil şahsı olan ve "inandım" mânasına gelen âmentü, Kur'an'da üç yerde, söz sahibinin imanını açıklarken kullandığı bir ifade olarak geçer (bk. Yûnus 10/90; Yâsîn 36/25; eş-Şûrâ 42/15). Şûrâ sûresinde doğrudan doğruya Hz. Peygamber'e "âmentü" demesi emredilir. Buna dayanarak âmentünün Kur'an'da yer alan bir terim olduğunu söylemek mümkündür.

Âmentü'nün Halim Özyazıcı tarafından celî sülûs ve nesih hatlarla yazılmış güzel bir terkibi

"Âmentü billâhi ve melâiketihî ve kütübihî ve rusûlihî ve'l-yevmi'l-âhiri ve bi'l-kaderi hayrihî ve şerrihî mine'llâhi teâlâ; ve'l-ba'sü ba'de'l-mevti hakk eşhedü en lâ ilâhe illâllâh ve eşhedü enne Muhammeden abduhü ve resûlüh"

"Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe, kadere, hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna iman ettim. Ölümden sonra diriliş gerçektir. Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in onun kulu ve elçisi olduğuna şahadet ederim" şeklinde sıralanan ve mü'menün bih olarak da adlandırılan itikadî esasların hepsi âmentü terimiyle ifade edilir.

Kaynak: <https://islamansiklopedisi.org.tr/amentu>

[Âmentü Şerhi](#) - Numan Kurtulmuş pdf

Kelâm الكلام

İslâm dininin ana ilkelerini konu edinen ilim.

Kelâmın gayesine göre yapılan tanımları arasında Ebû Nasr el-Fârâbî ile Adudüddin el-Îcî'nin tarifleri kabul görmüştür.

Fârâbî'nin tanımı şöyledir: “*Kelâm sanatı, din kurucusunun açıkça belirttiği belli düşünce ve davranışları teyit edip bunlara aykırı olan her şeyin yanlışlığını sözle gösterme gücü kazandıran bir tartışma yeteneğidir*” (İhşâ'ü'l-'ulûm, s. 71). Fârâbî, bu tanımında kelâm alanına sadece inançları değil davranışlara ilişkin temel dinî ilkeleri de dahil etmiş ve kelâmın genel çerçevede dini korumayı amaçlayan bir disiplin olduğuna dikkat çekmiştir.

Adudüddin el-Îcî'nin tanımı da bir yönüyle Fârâbî'nin tanımıyla paralellik gösterir: “*Kelâm, kesin deliller getirmek ve ileri sürülecek karşı fikirleri çürütmek suretiyle dinî inançları kanıtlama gücü kazandıran bir ilimdir*” (el-Mevâkıf, s. 11).

İbn Haldûn'un da kelâmı, “*inanç esaslarını aklî delillerle tartışarak üstün kılmaya ve akaid alanında Selef ile Ehl-i sünnet yolundan yüz çeviren bid'atçıları reddetmeye dair bilgileri içeren ilim*” diye tanımlamıştır (Muḳaddime, III, 1069).

<https://islamansiklopedisi.org.tr/kelam--ilim>

Tefsir التفسير

Kur'ân-ı Kerîm âyetlerini açıklamayı ve yorumlamayı ifade eden terim; Kur'an âyetlerini yorumlama ilmi ve bu alandaki eserlerin ortak adı.

Sözlükte “açıklamak, beyan etmek” anlamındaki fesr kökünden türeyen tefsîr “açıklamak, ortaya çıkarmak, kelime veya sözdeki kapalılığı gidermek” demektir. Kur'ân-ı Kerîm'in yorumu için fesr ve aynı anlamda tefsire kelimeleri kullanılırsa da tefsir yaygınlık kazanmıştır.

Kaynak: <https://islamansiklopedisi.org.tr/tefsir>

Literatür. Klasik Dönem. Kur'ân-ı Kerîm'i ilk defa açıklayan Hz. Peygamber olduğundan tefsir ilminin ilk kaynakları onun sözlerini ve uygulamalarını tesbit etmeyi amaçlayan ilk hadis derlemeleri içinde aranmıştır. Çünkü genel kabule göre tefsir ilmi hadis ilminin bir dalı olarak doğup daha sonra bağımsız hale gelmiştir. ----

Kaynak: <https://islamansiklopedisi.org.tr/tefsir#2-literatur>

Tefsir Usûlü

İsmail Cerrahoğlu – [Tefsir Usulü](#) pdf

İlim yayma vakfı- [Tarihten Günümüze Kur'an ilimleri ve Tefsir Usûlü](#) pdf

Mezhebi Tefsirler: islâmın ilk devirlerinde akide ve siyaset yönlerinden zuhûr eden çeşitli mezheplerin çoğu zamanımıza kadar ulaşmamıştır. Zamanımıza ulaşanlar da akidelerini ve talimlerini muhafaza etmişler ve onları müda eden eserler meydana getirmişlerdir. Kendilerini savunmak için en kuvvetli delilin Kur'ânda olacağına inandıklarından, Onu kendilerini savunacak şekilde tefsir veya [te'vil](#) etmişlerdir. -----

Sayfa:291

Esbâb-ı Nüzûl أسباب النزول Tefsir ilminin âyet veya sûrelerin inş sebeplerini araştıran dalı.

Bir olayın nüzûl sebebi kabul edilebilmesi için onun nakledildiği rivayette hadis usulü açısından aranan şartlar yanında olayın Hz. Peygamber döneminde vuku bulduğunun tesbit edilmiş olması ve ilgili âyet veya sûrenin muhtevası ile münasebetinin bulunması gerekir. ----

Kaynak: <https://islamansiklopedisi.org.tr/esbab-i-nuzul>

Te'vil التأويل Naslarda yer alan bir lafza taşıdığı muhtemel mânalardan birini tercih edip yükleme anlamında terim.

Mezhep المذهب

Dinin inanç esaslarını veya amelî hükümlerini anlama ve yorumlama konusunda kendine özgü yaklaşımlara sahip düşünce sistemi; bu yaklaşımlar etrafında meydana gelen ekolleşmenin ürünü olan ilmî ve fikrî birikim. (TDV_İslam Ansiklopedisi)

Mezheplere Ayrılmanın Dinî Hükümü. İslâmiyet'in [tevhid](#) dini şeklinde anılmasının temel sebebi Allah'ın birliği inancı olup bu dine mensup bulunanların sosyal birlik ve beraberliği korumaları da tevhidin bir gereği olarak kabul edilmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'de tevhid inancının beşerin selim yaratılışında yer aldığı ifade edildikten sonra müminler dinlerinin bütünlüğünü bozup çeşitli gruplara ayrılmalara hususunda uyarılmıştır (er-Rûm 30/30-32; bk. Mâtürîdî, vr. 564a). Diğer bir âyetle Hz. Nûh, İbrâhim, Mûsâ ve İsâ'nın yanı sıra son peygambere vahyedilen dinin nirengi noktasının tevhid ilkesine bağlı sahih itikada sarılmak ve ayrılığa düşmemekten ibaret olduğu belirtilmiştir (eş-Şûrâ 42/13).

Kur'an'da insanların tek bir topluluk (ümme-i vâhide) iken kendilerine açık bilgi ve belgeler geldiği halde daha sonra inanç ayrılığına düştükleri, bunun üzerine Allah'ın yeni yeni peygamberler gönderdiği (el-Bakara 2/213; Yûnus 10/19; el-Mü'minûn 23/52-53), özellikle kitap ehlinin kendilerine yeterli bilgi gelmesine rağmen ihtiras, kıskançlık, zulüm ve aşırı temayülleri (bağy; bk. Râgıb el-İsfahânî, el-Müfredât, "bğy" md.) yüzünden gruplara bölünüp hak ve meşruiyet sınırını aştıkları, gerçeği gizledikleri ve **nefsânî arzular uğruna hidayeti terkettikleri** bildirilmiştir (el-Bakara 2/174-176, 253; Âl-i İmrân 3/19; Meryem 19/37-38; ez-Zuhruf 43/63-65; el-Câsiye 45/16-17).

Önceki semavî dinlerin kutsal metinlerinin değişikliğe uğraması, asırlar boyunca ortaya çıkan ihtiyaçlar karşısında bazı hükümlerin yenilenmesinin gerekmesi son vahyin gönderilmesi sonucunu doğurmuştur. Kur'ân-ı Kerîm, Hz. Muhammed'e hem vahyi tebliğ etme hem de mensuplarının sosyal birliğini koruma görevini yüklemiştir. Çünkü artık yeni bir vahiy gelmeyecek ve İslâm dini mensuplarına verilen iyiliği emredip kötülükten vazgeçirme, daima iman alternatifini seçme, iki aşırı uç arasında orta yolu izleme ve bu tutumuyla hakikatin şahitleri konumunda bulunma görevini başka bir ümmet üstlenmeyecektir (el-Bakara 2/134, 141; Âl-i İmrân 3/110). Hz. Peygamber'in ilk İslâm devletini kurduğu Medine döneminde bir yandan sosyal birliğin sağlanıp korunması, öte yandan dinin kaynağını oluşturan vahyin doğru olarak anlaşılması, kitabın âyetlerine samimiyetle yaklaşılması konularında büyük gayret sarfettiği bilinmektedir. Onun ensar ile muhâcirîn, ayrıca ensarı oluşturan Evs ile Hazrec arasında birlik ve beraberliği tesis edip sürdürme, içeride münafıklardan, dışarıda yabancı unsurlardan gelebilecek bozguncu hareketleri bertaraf etme yolundaki mücadelelerinin ayrıntıları kaynaklarda yer almaktadır. Âl-i İmrân sûresinin tamamında vahiy ürünü âyetlere samimi şekilde yaklaşma, dinî konularda derin ihtilâflara düşmeme, peygambere itaat etme, Ehl-i kitabın ve diğer grupların tahriklerine kapılmama, eski ve yeni bütün ilâhî vahiylerle inanma, sosyal birliği koruma, savaş vb. sıkıntıların ortaya çıkması halinde **sabır, metanet ve bağlılık gösterme gibi birçok emir ve öğüdün** yer aldığı görülmektedir.

Kur'ân-ı Kerîm'de sosyal birlik ve beraberliği bozan ideolojik ayrılıkların, vahyi ve onun oluşturduğu dinin aslı ile temel hükümlerini ortadan kaldırmayı veya etkisiz hale getirmeyi amaçlayan ihtilâfın yasaklandığı kesindir. Bununla birlikte Kur'an, Allah'ın irade hürriyeti verdiği insanlardan oluşan toplumda ihtilâfın vuku bulacağını beyan etmiştir. Kur'an'da ayrıca Allah dileseydi bütün insanları aynı inanç ve düşünceye sahip kılacağından söz edilir, fakat onların yaratılış amaçları ve sahip oldukları statü gereği farklı istikametlere yönelecekleri belirtilir (el-Mâide 5/48; Hûd 11/118-119). İslâmiyet, insanın hem kendisini hem de içinde yaşadığı tabiatı ve tabiat ötesini kapsayan, bunun yanında kâinatın yaratıcısı ve yöneticisi, O'nun insanla ve tabiatla olan münasebeti, ölüm sonrasındaki hayat gibi birçok konuyu içeren bir sistemdir. Bu sistemi anlamak, içinde yer almak, davranışlarını ona göre ayarlamak kolay değildir. Âl-i İmrân sûresinde de işaret edildiği gibi (3/7) tecrübe ve zihnî istidlâl alanını aşan, insan anlayışının farklı şekillerde yorum yapmasına müsait bulunan konuları içeren

âyetleri (müteşâbihât) herkesin aynı şekilde anlaması imkânsızdır. Bunun dışında İslâm tarihinde mezheplerin ortaya çıkışını etkileyen başka âmiller de mevcuttur (yk.bk.).

Dinin ibadet ve pratik hayatla ilgili konularında farklı görüşlere sahip olmak, dolayısıyla mezheplere ayrılmak muhafazakâr âlimler tarafından bile sakıncalı görülmemiştir (Topaloğlu, s. 101-103). Genellikle Selefiyye diye anılan bu âlimler, dinin temel ilke ve hükümleri konusunda farklı yorumların yapılmasını ise asla doğru bulmamıştır. Onların “farklı görüş” derken kastettikleri şey, hadis olarak rivayet edilen bazı metinlerde mevcut “sünnet” ve “cemaat” kavramlarının muhtevasına ters düşen düşüncelerdir. Bu muhteva yine aynı metinlerde yer alan “benim ve ashabımın üzerinde bulunduğu yol” şeklinde açıklanmıştır. Söz konusu muhtevaya sâdik kalanlara “Resûlullah ve ashabının akaid alanında takip ettikleri yolu izleyenler” anlamında “Ehl-i sünnet ve'l-cemâat” denilmiştir.

Hadis literatüründe mezheplere ayrılmanın hükmü konusunda Hz. Peygamber’e nisbet edilmekle birlikte sıhhatinden kuşku duyulmayan bir nakil yok gibidir. Genel olarak hadis tenkitçileri mezhepler ve kurucuları hakkında ileri sürülen rivayetlerin mevzû olduğunu kabul eder (Kandemir, s. 170). Resûlullah’ın müslüman toplumdaki (cemaat) ayrılmama yolunda emir ve tavsiyeleri bulunduğu hadislerle sabit olduğu gibi (Tirmizî, “Fiten”, 7; Wensinck, el-Mu’cem, “cm’a” [cemâ’at] md.) hicretten sonra Medine döneminde bunun birçok örneğini gösterdiği de bilinmektedir. Ayrıca Resûl-i Ekrem sonradan ihdas edilen işlerin bid’at ve dalâlet olduğunu beyan etmiş, bu tür davranışlardan sakındırmıştır (DîA, VI, 129-131). Ancak bu hadislerin metinleriyle fiilî sünnetin konumu ve şartları göz önüne alındığında sözü edilen sünnet ve cemaatten ayrılma eylemiyle usûl’ü-d-dînin kastedilmediği anlaşılr. Şöyle ki: Hz. Peygamber Mekke döneminde insanın üstün şerefiyle bağdaşmayan putperestlik, zorbalık ve ahlâkî problemlerle mücadele etmiştir. Medine devrinde ise Câhiliye gelenekleriyle yoğrulduktan sonra müslüman olmuş bir neslin yanı sıra soy menfaatini önde tutan yahudilerden meydana gelen, içinde münafıkları da barındıran toplumdan örnek bir cemaat oluşturmaya çalışmıştır.

Kur’ân-ı Kerîm’de övülen bu yeni toplum (et-Tevbe 9/100; el-Haşr 59/8-9) Resûl-i Ekrem’in şekillendirdiği yol ve yöntemi (sünnet) takip eden ilk cemaati teşkil etmiştir. İslâm âlimleri genel olarak Resûlullah’ın sünnetini onun belirleyip şekillendirmeye çalıştığı yol olarak anlar. Çok sayıdaki sünnet hadisleri incelendiğinde bu kavramın, ibadetlerin yerine getirilmesi ve hayatın seyri esnasında daha çok şekil açısından takip edilecek yol ve yöntem anlamına geldiği anlaşılr. Nitekim sonraki itikadî meselelerin Peygamber asrında gündeme gelmediği ve bu alanda Resûlullah’a soru sorulmadığı bilinmektedir. Buna göre Resûl-i Ekrem’in sünnetten ve cemaatten ayrılmama yolundaki emir ve tavsiyeleriyle amaçladığı hedef, sosyal birlik ve dayanışma şuuru içinde Kur’ân-ı Kerîm’de “sıbgatullah” (ilâhî renk) diye nitelendirilen (el-Bakara 2/138) İslâmî hayat tarzını benimsemektir. Nitekim, “Bizim bu iş ve tutumumuzda yer almayan bir hususu ihdas eden kimsenin davranışı yersizdir” (Buhârî, “Şulh”, 5; Müslim, “Akziye”, 17) ve, “Bizim davranışımızın dışında bir hareket tarzı icat eden kimsenin eylemi yersiz ve isabetsizdir” (Ebû Dâvûd, “Sünnet”, 5; diğer kaynaklar için bk. Wensinck, el-Mu’cem, “hds” md.) meâlindeki hadisler bu hususa işaret etmektedir. Ebû Mansûr el-Mâtürîdî, insanların Allah’a karşı ileri sürebilecekleri bir kanıt (hüccet) veya bahaneleri olmasın diye toplumlara sürekli peygamber gönderildiğini ifade eden âyetin tefsirinde (en-Nisâ 4/165), hakikat mânasına alındığı takdirde buradaki hüccetin nakil yoluyla bilinebilen ibadetler ve hayatla ilgili pratiklerden (şerâî) ibaret olduğunu söyler; zira dinin temel ilkeleri peygamberin tebligatı olmasa bile istidlâl yoluyla bilinebilecek türden konulardır (Te’vîlatü’l-Kur’ân, vr. 172a). Sünnete uyma, zamanın değişmesiyle dinî konularda kendi anlayış ve kültürüne bağlı olarak fikir ileri sürmekten kaçınma mevzuuna büyük önem veren Dârimî es-Sünen’inin mukaddimesini bu hususa ayırmıştır. Dârimî’nin konuyu ilgilendiren merfû hadisleri genelde dinin fer’î hükümleri ve hayat tarzı alanına aittir. İtikadî meselelere ve mezheplere yönelik rivayetlerinin tamamına yakını ise Hz. Peygamber’e izâfe edilmeyen nakillerden ibarettir. Kütüb-i Sitte ile birlikte Mâlik’in el-Muvaţta’ı, Ahmed b. Hanbel’in el-Müsned’i ve Dârimî’nin es-Sünen’inde yer alan hadis rivayetlerindeki bölücü, ayırmacı ve imanı zedeleyici ifadeler (Wensinck, el-Mu’cem, “mrk” md.), daha sonra hadislerde geçen “mürûk” (dinden

çıkma) kavramından esinlenerek Mârîka ve daha çok Havâric diye isimlendirilen gruba nisbet edilmiştir. Ancak sözü edilen hadis metinleri incelendiğinde Resûlullah’tan vârit olan beyanların ganimet taksimi gibi pratik hayatla ilgili olduğu görülür. Nitekim Buhârî’nin naklettiği bir hadisten Hz. Peygamber’in “mârîk” kelimesini “dinden çıkan ve cemaati terkeden” diye tefsir ettiği anlaşılmaktadır (“Diyât”, 6; krş. Lisânü’l-‘Arab, “mrk” md.). Esasen Hâricîliğin cemaati terkeden siyasî bir akım olduğu bilinmektedir.

Dinin temel hükümlerinde mezheplere ayrılmayı doğru bulmayan muhafazakâr âlimlerle mezhepler tarihi müelliflerinin önem atfettiği yetmiş üç fırka hadisinin metin, isnad, müslümanların taşıması gereken misyon ve sosyolojik realite açısından incelenmesi gerekir. Ehl-i kitabın yetmiş bir veya yetmiş iki fırkaya ayrılıp sadece bir fırkanın cennete girebileceğini, kendi ümmetinin de yetmiş üç fırkaya ayrılacağını ve sadece birinin cennete (veya cehenneme) gireceğini ifade eden iftirak hadisi Ebû Hüreyre’nin yanı sıra birkaç sahâbî yoluyla Resûlullah’a nisbet edilmiştir. Buhârî, Müslim ve Nesâî dışında Kütüb-i Sitte müellifleri, Ahmed b. Hanbel ve Dârimî tarafından nakledilen hadis metninde epeyce farklılık göze çarpmaktadır. Hadisin başlangıç kısmına ait farklı metinlerin en kapsamlısı yahudilerin yetmiş bir, hristiyanların yetmiş iki fırkaya ayrıldığı şeklindedir (İbn Mâce, “Fiten”, 17; Ebû Dâvûd, “Sünnet”, 1). Bu kısımla ilgili diğer metinlerin hemen her kelimesinde, dolayısıyla muhtevasında farklılıklar vardır. Metnin devamında yetmiş bir veya yetmiş iki fırkadan sadece birinin cennete girebileceği yolundaki ilâve bazı rivayetlerde mevcuttur. Hadis metninin sonraki kısmı Muhammed ümmetinin yetmiş üç fırkaya ayrılacağı şeklindedir. Ebû Hüreyre’den nakledilip Müsned (II, 332), İbn Mâce (“Fiten”, 17), Ebû Dâvûd (“Sünnet”, 1) ve Tirmizî’de (“İmân”, 18) yer alan rivayet burada sona ermektedir. Diğer sahâbîlerden gelen rivayette ise yetmiş üç fırkanın biri hariç hepsinin cehennemlik olduğu kaydedilmekte, bunların bir kısmında kimlerin kurtuluşa ereceğinin sorulması üzerine “cemaatten ayrılmayanlar” veya “benim ve ashabımın takip ettiği yolu izleyenler” denilmektedir (rivayetlerin kaynağı için bk. Özler, s. 22-27). İftirak hadisinin son kısmında muhtevanın ifade ettiği hükmü tamamıyla değiştiren ve Makdisî ile İbnü’l-Vezîr tarafından nakledilen rivayet, “Yetmiş üç fırkanın biri hariç hepsi cennettendir” şeklindedir. Bu âlimlere göre diğer rivayet sahih ve muteber değildir (Ahşenü’t-tekâşim, s. 39; el-‘Avâşım ve’l-ķavâşım, I, 186-187; III, 170-172; krş. Aclûnî, I, 149-150).

İbn Hazm iftirak hadisinin isnad açısından sahih olmadığını, bu durumdaki bir hadisin haber-i vâhidi kabul edenlerce bile delil niteliği taşımadığını söylemiş (el-Faşl, III, 247-248), İbnü’l-Vezîr de hadisin, Ebû Hüreyre’den rivayet edilip sadece semavî din mensuplarının gruplara ayrılacağını ifade eden kısmının sahih olduğunu ifade etmiştir (el-‘Avâşım ve’l-ķavâşım, I, 186-187; III, 170-172). Diğer âlimlerle muhaddisler Ebû Hüreyre rivayetini sahih kabul etmişler, biri hariç bütün müslüman fırkalarının cennette olacağı mânasındaki rivayeti ise isnadı zikredilmediğinden muteber görmemişlerdir (rivayetlerin sıhhatiyle ilgili tartışmalar için bk. Aclûnî, I, 149-151; Nâsir b. Abdullah b. Ali el-Kıfârî, I, 36-37; Özler, s. 29-39).

Abdurrahman Bedevî, yetmiş üç fırka hadisinin muhtevasını ve konumunu dikkate alarak bu tür rivayetlerin sahih kabul edilemeyeceği kanaatinde olduğunu belirtmiştir. Çünkü rivayetlerin baş tarafında yer alan küsurlu rakamların bir peygamber tarafından vuku bulmadan önce zikredilmesi düşünülemez. Ayrıca her mezhebin kendini kurtuluşa ermiş olarak kabul etmesi hadisin içerik ve sonuçlarını geçersiz hale getirmektedir (Mezâhibü’l-İslâmiyyîn, I, 34).

Mezheplere ayrılmanın dinen câiz olup olmadığı hususu incelenirken müslümanların taşıması gereken misyonun göz önünde bulundurulması büyük önem taşır. Hz. Muhammed’in son peygamber olduğu, tebliğ edip uygulanma şeklini gösterdiği İslâmiyet’in bütün dinler için hakkın kriteri niteliğini taşıyan bir içeriğe sahip bulunduğu, ümmetinin de hakikat şahitliği gibi bir görev üstlendiği Kur’an’ın beyanları arasında yer almaktadır (yk.bk.). İslâm peygamberinin, dünya var oldukça sürecek “hakkın temsilciliği” gibi bir görevin -daha işin başında iken- ters yöne çevrileceğini ilân etmesi nakil ve akıl açısından kabul edilmesi zor bir husustur. Böyle bir telakkinin yegâne mesnedi ise isnad ve metin

açısından problemler taşıyan bir hadisten ibarettir. Buna karşılık yukarıda bir kısmına temas edilen âyetlerin yanında Hz. Peygamber'in kıyamet gününde ümmetinin çokluğuyla iftihar edeceğini belirten hadisler de vardır (İbn Mâce, "Nikâh", 1; Ebû Dâvûd, "Nikâh", 3; Aclûnî, I, 318-319). Onun, ümmetinin büyük bir çoğunluğunun önce cehennemde azap gördükten sonra cennete gireceği yolunda yapılabilecek bir yorum da mantikî görünmemektedir.

Yetmiş üç fırka hadisini göz önünde bulunduran mezhepler tarihi müelliflerinin meydana getirdikleri eserlerde yetmiş üç sayısını doldurmak için zorlandıkları, birbirine benzemeyen muhteva planları düzenledikleri, ana ve tâli mezheplerin belirlenmesinde farklı tasniflere yer verdikleri görülür. Bunlar arasında Şehristânî gibi müteahhir dönem âlimleri de mevcuttur (Topaloğlu, s. 106). Bu sunî tutum yetmiş üç mezhep telakkisinin gerçekte bağdaşmadığını gösterir. Akaid mezheplerinin II. (VIII.) yüzyıldan itibaren ortaya çıkıp gelişmelerinin ardından IV. (X.) yüzyılın sonlarından günümüze kadar müslüman nüfusun % 90'ı aşkın büyük çoğunluğu Sünnî (Selefi, Mâtürîdî, Eş'arî), % 6-7'si Şîî, geri kalan küçük bir azınlık ise aşırı ve bâtinî akımlara mensup olmuştur. Ebû Hanîfe'den itibaren benimsenip yaygınlık kazanan ve âdeta bir ilke haline gelen anlayışa göre ehl-i kiblede olan müslümanlar din sınırlarının dışında tutulamaz (bk. TEKFİR). Müslüman toplumlar varlıklarını ve değerlerini korumak, tarihten intikal eden misyonu temsil edip görevlerini yerine getirebilmek için kalıplaşan mezhep telakkilerini gerektiğinde aşabilmeli, naslarla bağlantılı olarak günün problemlerini çözecek tezler üretmelidir. Ancak bu faaliyet sosyal birlik ve beraberliği bozmamalı, dinin temel ilke ve hükümlerini kaldırmayı veya etkisiz hale getirmeyi de amaçlamamalıdır.

Kaynak: TDV_İslam Ansiklopedisi/ Mezhep /Bekir Topaloğlu

İslam dini itikadî mezhepleri

Sünnilik

Dünyadaki en yaygın siyasi mezhep Sünniliktir ve günümüzdeki Müslüman topluluğun %80-85'i Sünnî'dir. Sünniler, Şii'likten farklı olarak Peygamber'in ölümünden sonra halife olan ilk dört halifenin (Hulefa-i Raşidin) hepsini tanır ve dört halifeyi "doğruluk üzere olan halifeler" olarak saygı ve sevgiyle anarlar. Sünnilikte farklı alimler farklı imamet/hilafet tanımları yapsalar da, ortak noktada herhangi bir kimsenin soyunun imameti hak ettiği fikri bulunmaz ve bu da genel olarak Şia ile arasındaki en büyük ayrılıklardandır. Nitekim imamet ve halife makamı Sünnilikte önemli olsa da, Şia'nın çoğu mezhebinde olduğu gibi itikatta bir yere sahip değildir. Aynı şekilde Peygamber'in torunu Hüseyin'in Kerbelâ'da öldürülmesi hadisesi genel olarak üzücü bir olay olarak kabul edilip olayın sorumlusu olan Yezid, Sünni cemaat içerisinde sıklıkla yerilse ve Sünnilikte isim olarak neredeyse hiç kullanılmasa da, Şia'dakine benzer bir şekilde Kerbelâ Olayı her yıl törenlerle anılmaz. Şia'daki çeşitli mezheplerde bulunana benzer bir Mehdi inancı olmadığı gibi, imamet anlayışının farklılığı sebebiyle herhangi bir imamet silsilesi de bulunmamaktadır. Ek olarak, Şia'da birçok mezhebin kabul ettiği imamların üstün akli kabiliyeti, bilgi ve hikmeti olduğu, günahsız ve hatasız oldukları gibi fikirleri Sünnilikte bulunmaz. Ayrıca Şia'da çoğunluk imamların sözlerini de hadis külliyyatından sayarken, Sünnilikte hadis külliyyatı sadece Muhammed'in sözlerini ve eylemlerini kapsar.

Sünnilerin takip ettikleri akide (inanç) mezhepleri üç tanedir: **Matüridilik, Eş'arilik ve Selefilik.**

Matüridilik ve Eş'arilik arasında teorik fıkıhta yirmi kadar noktada farklılık olsa da birbirlerine çok benzerler. Bu iki mezhebin dışında, Sünnilerin takip ettiği ve her ne kadar her daim bir itikat mezhebi olarak anılmasa da, inanç ile ilgili kararlar veren bir başka mezhep de Selefiliktir. Gerek Matüridilik gerekse Eş'arilik, itikadi meselelerde müteşabih âyetleri yorumlarken akla başvursa da, Selefilik bunu doğru bulmaz ve bunun yerine müteşabih âyetleri olduğu gibi kabul eder. Ayrıca iman tanımı, Matüridilik ve Eş'arilikte büyük oranda benzer iken, Selefilikte daha farklıdır. Örneğin Matüridilikte imanda artma veya azalma mümkün değilken ve ibadet farz olsa da imanın bir parçası sayılmazken, Selefilikçe göre ise imanda artma ve azalma mevcut olduğu gibi ibadet de imanın bir parçasıdır. Sahabeleri hayırla anarlar.

Sünni inancında dört büyük yaygın fıkıh mezhebi bulunur. Bunlar: **Hanefilik, Şafilik, Malikilik ve Hanbelilik**. Bu mezheplerin arasında Hanefilik ve Şafilik, sıklıkla Matüridilik ve Eşarilik bazlı itikadi görüşlere sıcak bakarken; Hanbelilik ise Eş'arilik ve Selefilik bazlı görüşlere sıcak bakmıştır ve Hanbeliliğin kurucusu olan Ahmed bin Hanbel, genel olarak bir Selef âlimi sayılır.

Sünni fıkıh uygulamalarında temel kaynaklar iki tanedir: Kur'an ve Sünnet. Bu temel fikir, dört büyük fıkıh mezhebi tarafından da kabul edilmiştir.

Sünni mezhebinde mensupları tanımlamak için Ehl-i Sünnet ibaresi de sıklıkla kullanılır. Ehl-i Sünnet'e Matüridi, Eş'ari ve Selefiler dâhil edilir. Bunun dışındakilerin Ehl-i Sünnet'ten sayılıp sayılmadığı farklı âlimlerce farklı yorumlanmıştır. Örneğin İslam alimi Abdulkadir el-Bağdadî'ye göre şeriata bağlı Sufiler ve "ehl-i bid'ate meyletmeyen sarf, nahv, lugat ve edebiyat âlimleri" de Ehl-i Sünnet'e dâhildir. Gerek Ehl-i Sünnet'te yaygın olan dört büyük fıkıh mezhebinin kurucusu sayılan âlimler, gerekse yaygın itikadi mezheplerin kurucuları, önde gelen Ehl-i Sünnet âlimlerindendirler.

Şiilik

Şiilik, Sünnilikten sonra dünyada en yaygın ikinci İslam mezhebidir. İslam dünyasının yaklaşık %10-20'si Şiidir. Sünnilikten farklı olarak imamet ve hilafet makamı Şiilikte çok önemlidir ve sıklıkla itikatta geçer. Her ne kadar Şia içindeki farklı mezhepler, özellikle imamet hususunda farklı inanç ve görüşlere sahip olsalar da, Şiiler genel olarak Sünnilerden farklı olarak Osman bin Affan'ın halifeliğini kabul etmez, büyük çoğunluğu Ebu Bekir ve Ömer bin Hattab'ın da halifeliklerini kabul etmezler. Ayrıca büyük bir kısmı imameti tanrısal bir makam olarak görür ve imamlara peygamberlerinkine benzer ek özellikler atfederler. Ayrıca Allah'ın adaletinin bir özelliği olduğuna inanılır ve ehl-i beytten çıkan imamlar desteklenir. Şiiler, genellikle Ali taraftarı olmayan sahabeleri benimsemezler.

Şiâ, kendi içerisinde birçok alt mezhebe, fırkaya bölünmüştür. Bu mezheplerin en büyüğü, Onikiciler olarak da adlandırılan **İsnâaşeriyye**'dir. Türkiye'deki Şiiler de bu fıkı esas alır. İsimlerini 12 tane imamı kabul etmelerinden alırlar. İsnâaşeriyye inancına göre, on birinci imam olan Hasan el-Askerî'nin bir oğlu bulunmaktaydı, fakat on ikinci imam olacak bu çocuk gayba karışmış, Allah tarafından insanların çoğunluğundan saklanmıştır. İnancıya göre daha sonra Mehdi olarak zuhur edecek kişi bu imamdır ve bu sebeple Muhammed el-Mehdi olarak da anılır. Bu kola bazen **İmamiyye veya Caferiyye** de dendiği olur. Nitekim Ali Zeynelabidin'in oğlu Muhammed el-Bakır'ın oğlu olan Cafer es-Sadık'ın mezhepte önemli bir yeri vardır ve İsnâaşeriyye'nin kurucusu gibi görüldüğü de olmuştur. Nitekim Muhammed el-Bakır ve oğlu Cafer es-Sadık'la birlikte İsnâaşeriyye'nin temel öğretilerinden birkaçı ortaya atılmıştır. Örneğin, imamların ilâhî bir şekilde seçildiğine, Ali'nin hakkından sonra imam olması gerekenlerin Hasan bin Ali ve Hüseyin ibn Ali olduğuna, onlardan sonra ise sırasıyla soydan gelen bir sonraki oğula aktarılmasına ve böylece babadan oğula geçerek devam etmesine inanılmıştır. Ek olarak, imamların masum, yani günahsız ve hatasız olduğuna inanılmıştır.

Aynı zamanda yoğun bir Mehdi inancı bulunmaktadır. Buna göre son imam kaybolmuştur, gayba karışmıştır ve Mehdi olarak çok uzun bir zaman sonra gelecek ve kurtuluşu getirecektir. Bu temelden de kaynaklanarak, Cafer es-Sadık kendi taraftarlarına sabretmeleri, isyan ve ayaklanmalardan uzak durmaları hususunda telkinde bulunmuştur. Bazı İslam tarihçilerine göre Şia'da yaygın olan takiyye, yani kişinin Şii olduğunu ve Şiilikle ilgili özelliklerini toplumdan saklayarak gizli bir biçimde yürütmesi prensibi, Cafer es-Sadık'a dayanır. 1501'de Şah İsmail tarafından kurulan Şii Safevi Devleti, İsnâaşeriyye tarihinde önemli bir rol oynamıştır. İran'da kurulan bu Türk devletinin dini resmen İsnâaşeriyye Şia'sı olmuştur ve İsnâaşeriyye bu dönemde gelişme ve yayılma fırsatı bulmuştur. Daha sonraları Safevi Devleti'ne komşu durumunda olan Osmanlı Devleti'nin halifeliği ilan etmesi, hilafet bazlı Sünni-Şii gerilimi tarihte önemlidir.

Bir diğer Şia kolu olan **Zeydiyye**'nin ise kurucusu ve isim babası Ali bin Ebu Talib'in oğlu, peygamberin torunu Hüseyin'in soyundan gelen ve bir fıkıh alimi olan Zeyd bin Ali'dir. Zeyd bin Zeynelabidin olarak da anılan Zeyd, ayrıca Hüseyin'den sonra, Hüseyin'in soyundan gelip de Emeviler'e karşı direniş başlatan ilk kişidir[269]. Zeydiyye mezhebi ilk Şii mezheplerindendir. Bununla birlikte görüş olarak Zeydiyye Ehl-i Sünnet'e diğer Şii mezheplerine oranla daha yakındır. Örneğin Zeydiyyede imamın ehl-i beytten çıkması bir zorunluluk değildir, fakat ehl-i beytten çıkan imam mutlaka desteklenir[269]. İmamette önemli olanın halk desteği olduğuna, soya bağlı bir sıralamaya inanılır.[269] Yine İsnâaşeriyye'den farklı olarak Zeydiyye'de imamların hatasız ve günahsız olduklarına inancı bulunmaz[268]. Ek olarak Zeyd bin Zeynelabidin Ebu Bekir ve Ömer'in imamlıklarını, Ali'ye tercih etmemekle birlikte, kabul etmiştir ve bu onun direnişine başta destek veren birçok kişinin ondan kopmasına ve Cafer es-Sadık'a yaklaşmasına da sebebiyet vermiştir.[268] Zeyd'îyye'nin bir önemli noktası da İsnâaşeriyye'den farklı olarak imametın sağlanmasında aktif bir yol seçilmesidir.[266] Her ne kadar her zaman bir imam olacağı görüşü olmasa da bir imam olduğu takdirde imametın sağlanması için aktif bir yol seçilir ki Zeyd kendi zamanında direnişe geçmiştir. Bugün özellikle Yemen'de hâkim olan bir Şii koludur.[267]

Bunların dışında bir diğer büyük Şîî mezhebi de **İsmailîlik** ve bugünkü Şîî nüfusunun İsnâaşeriyye'den sonraki en büyük ve önemli bölümünü oluştururlar. Diğer Şîâ ve Sünni mezheplerine oranla İslam'ın bâtinî bir yönü olduğu inancı ve bu yönünün araştırılması, tecrübe edilmesine büyük önem verirler. Bu sebeple Şîîliğin daha ezoterik bir şeklini benimsedikleri söylenebilir[267]. Özellikle ilk dönem İsmailîlikte dinî metinlerin zâhirî ve bâtinî olarak iki anlamlı sayılması ve bâtinî tarafının incelenmesi çok büyük önem arz etmiştir[270]. İsmailîler, adlarını Cafer es-Sadık'ın büyük oğlu İsmail bin Câfer el-Mûbarek'den alırlar.[267][270] Bazen, İsmailîliğin Mustâlîlik ve Nizarîlik kolları da yediden fazla imâma sahip olmalarına rağmen "Yediciler" olarak adlandırılmaktadırlar.[267] 909 yılında kurulan ve varlığını 1171'e kadar sürdüren Fatîmî devleti (Fatîmîler) İsmailîler tarafından kurulmuştur.[267][270] Bu dönem İsmailîlerin altın çağı olarak da adlandırılmıştır[270]; zira bu dönemde İsmailî kültür oldukça gelişmiş, İslam medeniyetine İsmailîlerin katkısı oldukça artmıştır[271]. İsmailîler kendi içlerinde ayrı kolları ayrılırlar.[270] Bu kollardan en büyük ikisi Nizari İsmailîlik ve Davudi İsmailîlik[271]. Nizari İsmailîlikte imamet hâlâ devam etmektedir ve 2014 yılı itibarıyla, 49. imamları olan Kerim Şah'a (IV. Ağa Han) bağlıdırlar[270]. İsmailîlikte dönüm noktasını oluşturan ve Nizari mezhebinin kurulmasına yol açan ayrışma 1409'da Fatîmî sultanı ve (onsekizinci) İsmailî imamı olan el-Mûstensir'in ölümüyle başlamıştır. Tahta geçmesi düşünülen halef olan oğul Nizar yerine tahta diğer oğul el-Mustali'nin geçmesiyle birlikte İsmailîlikte ayrışma baş göstermiş, İsmailî topluluğun bir kısmı, özellikle İran bölgesinde yaşayanlar ki bunların büyük bir kısmı o zaman Hasan Sabbah yönetimindeydi, Nizar'ın imametini takip etmişlerdir[270]. Diğer bölgelerde, özellikle Kahire ve Yemen'de, kalan İsmailîler ise el-Mustali'yi desteklemişlerdir[270]. Nizari İsmailîlik özellikle İran'da Hasan Sabbah önderliğinde yükselişe geçmiş, önce İran'da daha sonraları ise Hindistan ve Asya'nın farklı bölgelerinde yayılmış ve İsmailî halk yüzyıllarca zaman zaman isyan ederek zaman zaman mutasavvıf veya İsnâaşerî Şîiler kılığına bürünerek varlığını bugüne kadar sürdürmüştür. Mustalîlik kolu ise daha sonraları Hafîzi ve Tayyibi isimli iki kola ayrılmıştır. Bu ayrışmanın sebebi Fatîmî sultanlarından ve İsmailî imamlarından olan el-Âmir'in ölümü üzerine gerçekleşmiştir ki daha sonra tahta geçen sultanların imametini takip eden grup olan Hafîzîler, Fâtîmîler hükümdarlığının çöküşüyle birlikte yavaşça yok olmuşlardır.[270] Daha sonra Tayyibi kolu da "Davudî İsmailîlik" ve "Süleymanî İsmailîlik" olarak ikiye ayrılmıştır.

Ali'nin çocukları ve İmamet'te ikinci ve Üçüncü imam olan Hasan bin Ali ve Hüseyin bin Ali, Şîâ'da büyük rol oynar. Bunların dışında altıncı imam olan İmam Cafer-i Sadık da birçok hadisin kaynağı olduğundan çok önemlidir.

→Sünnilik

→Akide (İnanç) Mezhepleri

Maturidilik

Mâtürîdîlik (Arapça: الماتريدية), Matürîdî'nin kurduğu, [Hanefî Mezhebi'nin](#) kurucusu [İmam-ı A'zam'ın](#) düşüncesini tâkip eden, akla önemli bir yer veren İslam dini itikad mezhebidir. Türkiye, Afganistan, Pakistan, Hindistan ve Orta Asya ülkelerinde yaygındır.

Matüridî'ye göre imânın tanımı

Matürîdî'ye göre iman; "Kalp ile tasdik"tir. Diliyle ikrar ettiği halde kalbiyle tasdik etmeyen kimse mümin değildir. "İnanç, henüz gönüllerinize yerleşmedi" (Hucurat suresi/14) ayetiyle imanın kalp ile ilgili olduğuna işaret edilir. Ayrıca, "İşte Allah imanı bunların kalplerine yazmış...(Mücadele suresi/22) ayetinde de iman kelimesi kalbe izafe edilmiştir. Bu durumda imanın gerçek rûknü "kalp ile tasdik"tir. İman, tasdik etme, onaylamadır. İman tasdik olunca, aksi de tekzip yani inkâr ve yalanlama olacaktır. Tekzip, "inkâr" niyetiyle ifade ediliyorsa, bunun anlamı "küfür"dür.

Matürîdî, Kitab üt-Tevhid adlı eserinde "İmanın kalp ile tasdik veya mahiyet olduğu meselesi" başlığı altında, sadece bilmenin iman için yetersizliğini anlatır. O'na göre bir şeyin mahiyetini bilmek, onu tasdik etmek anlamına gelmez. Bu sebeple kalpteki iman bilmekten başka bir şeydir. Yani, kalpteki iman ile bilmenin mahiyetleri ayrıdır. Ancak bilgi, kalple tasdikini meydana gelmesinde önemli rol oynar. Zira cehalet de bazen inkârcılığın sebebi olabilmektedir.

Matüridî'ye göre hürriyet, îman ve küfrün varlık şartıdır. Yani iman ve küfür tercihle olur.

Kaynak: <https://tr.wikipedia.org/wiki/M%C3%A2t%C3%BCr%C3%AEd%C3%AElık>

Eş'arilik

Eş'ârîyye veya Eş'ârîlik, (Arapça: الأشعرية, çoğ. الأشاعرة) İslâm içinde bir teoloji okulu ve Sünnî itikadi mezheplerinden birisidir. Kurucusu **Ebü'l Hasan Eş'arî**'dir. Sünnî Müslümanlar arasında Mâtûrîdîlik ve Selefilik gibi yaygındır. Aklı Mu'tezile kadar önemsememekle birlikte, Selefiyye kadar da küçük çapta ele almaz.

Eş'arîlik ve akıl

Eş'arîler için ilk dönemde (mütেকaddimun) akı ve nakli beraber götüren yöntemleri olduğu söylenmektedir. Ancak bu Eş'arî'nin düşünmeden inananların (mukallit) mümin olmadığını söylemesinden dolayı sıkıntılı gözükme ktedir. Bu görüş, akıl ve düşünme olmadan dine inanmanın ona göre geçersiz olduğunu göstermektedir.

Sonraki dönem (muteahhirun) Eş'arîleri ise akli birincil konuma almış ve nakli ikinci plâna atmışlar, naklin akla asla karşı gelemeyeceğini söylemişlerdir. Bunlara örnek olarak Cüveynî, Gazzâlî, Fahreddin er-Râzî, Beyzâvî verilebilir. Eş'arîlerin çoğunluğu daha da ileri giderek sadece aklın kesin bilgi verdiğini, naklin ise sadece zandan ibaret bir şey olduğunu, bilgi ve kesinlik veremeyeceğini söylemişlerdir. Bu görüşlerden dolayı Selefilер tarafından eleştirilmişlerdir.

Buna aykırı olarak mezhep içinde bazıları, mesela Teftâzânî, bazen naklin de bilgi ifade ettiğini söylemiş, İbnü't-Tilmissânî ise Fahreddin er-Râzî'yi eleştirmiş, bütün nakil zandan ibaretse o zaman fıkıh hükümlerinin nereye dayandırılacağını sormuş ve naklin hepsinin tamamen zan olamayacağını söylemiştir.

Kaynak: <https://tr.wikipedia.org/wiki/E%C5%9F%27arilik>

Selefilik

Selefilik (Salafizm ve Selefiyecilik olarak da bilinir. Arapça: السلفية **Selefiyye**), temelleri çoğunlukla **İbn-i Teymiye** ve öğrencisi **İbn Kayyim el-Cevziyye** tarafından atılan bir İslâm inanç hareketidir. Günümüz Selefileri çoğunlukla, Vehhabîlik fikir akımının kurucusu Muhammed bin Abdülvehhâb'ın yazılarını ve görüşlerini rehber olarak kabul eder.

Selef, "önde olan" anlamına gelir ve geleneksel olarak İslâm Peygamberi, sahabeler ve onları görerek tâbî olanlardan (tâbiîn ve tebeut tâbiîn) oluşan gruba verilen isimdir. Bunların dinde hata yapmayacaklarına inanılır ve kurtuluşun onların anlayış ve icraatlarını hiçbir yorum, ilave veya eksiltme yapmaksızın uygulamanın kurtuluşa götüreceği inancı hareketin temel ilkelerinden biridir.

İslâm tarihindeki en eski hareketlerden biri olan Selefi gelenek; Ehl-i Sünnet-i hassa, Ehl-i Hadîs, Ashabu'l Hadîs gibi isimlerle de anılmıştır. Selefiler, diğer Sünnî mezhepler tarafından etkilenmelerine rağmen kendilerini bir mezhebe bağlı saymazlar. *Bununla birlikte Hanbelî uygulamalarını pratik sebeplerle tercih ederler.*

Vahhâbî ve Selefiler, diğer itikad ve mezheplerin Müslümanlarını bid'at, küfr ve şirk ile itham etmektedirler (tefircilik). Selefi hareket, günümüzde diğer İslâmî gruplar tarafından da terör olarak nitelendirilen yoğun ve silahlı cihat eylemleriyle adını duyurmuştur.

Kaynak: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Selefilik>

→ Fıkıh Mezhepleri

Hanefilik

Hanefilik ya da Hanefî Mezhebi, (Arapça: **الْمَذْهَبُ الْحَنْفِيّ** veya **الْحَنْفِيَّة**) İslam dininin Sünnî (fıkıh) mezheplerinden biri.[1] Hanefilerin itikatta (inançta) mezhepleri ise **Mâtürîdîlik**tir. İsmi asıl adı Nûman bin Sâbit olan kurucusu **Ebu Hanife**'den (699-767) alır. Türkiye, Balkanlar, Türkistan, Tacikistan, Afganistan, Mısır, Suriye, Ürdün, Bangladeş ve Pakistan'da yaygındır. Dört Sünnî mezhebin nüfus açısından en genişidir. Takipçileri tüm İslâm âleminin yaklaşık %56'sını oluşturmaktadır. Hanefilik, günümüzde en çok bağlısı bulunan fıkıh mezhebidir. Mezhebin görüşleri El-İhtiyar adlı eserde bir araya toplanmıştır.

Kaynak: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Hanefilik>

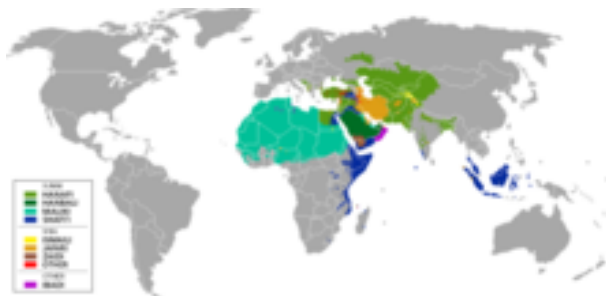
Şafiîlik

Şafiî mezhebi (Arapça: **المذهب الشافعي**) veya Şafiîlik, bir İslam dini fıkıh (İslam hukuku) mezhebi. **İmam-ı Şafiî**'nin (Hicri 150 (MS 767), Gazze - Hicri 204 (M.S. 820), Kahire) kendi usulüne göre şer'i delillerden çıkardığı hükümlere ve gösterdiği yola Şafiî Mezhebi denir. Ehl-i sünnet itikadında olan müslümanlardan, âmellerini yani ibadet ve işlerini, bu mezhebin hükümlerine uyarak yapanlara Şafiî denir. Şafiîlik olarak da anılır. Şafiî mezhebi dört Sünni fıkıh mezhebinden birisidir.

Şafiî mezhebi, Malezya, Endonezya, Yemen ve Doğu Afrika'da yaygındır. Türkiye'de daha çok Kürtler arasında yaygın olup, Hanefilik'ten sonraki en yaygın Sünni mezheptir.

Şafiî mezhebinin kurucusu İmam-ı Şafiî, Maliki ve Hanefi mezheplerinin usulleri yayılmaya başladığı ilk zamanlarda yetişti. Bu yüzden İmam-ı şafiî mezheplerin yollarını izleme fırsatı buldu. Ve onlardan farklı bir usul takip etti. Fıkıhın usulleri ile ilgili ilk eser olan "Er-Risale" isimli kitabı yazdı. Zaman içerisinde fakihler onun etrafında toplandılar ve onun geliştirdikleri usullere göre fetva verdiler. Böylece Şafiî mezhebi doğdu.

Şafi'i okulunun (koyu mavi) bulunduğu yeri gösteren renk haritası.

Şafii mezhebine bağlı bilginlerden bazıları

Hadis bilginlerinden **İmam Nesâî**, kalam (akaid) bilginlerinden Eşari, Maverdi, İmam Nevevi, İmam-ül-Haremeyn Abdülmelik bin Abdullah, Gazali, İbn Hacer, Kaffal-ı Kebir, İbni Subki, İmam-ı Suyuti vb.

İmam Nesâî'nin "Sünen"i meşhurdur, Eşari, Ehl-i sünnetin itikaddaki iki imamından birisidir. Hocalarının zinciri İmam-ı Şafii'ye ulaşmaktadır.

Daha çok Hanefilik'in yaygın olduğu bölgelerde etkinlik gösteren Nakşibendi tarikat şeyhleri genellikle Şafii'dir: Halid Bağdadî, Abdullah Dağıstani gibi.

Kaynak <https://tr.wikipedia.org/wiki/%C5%9E%C3%A2fi%C3%AElik>

Malikîlik

Mâlikîlik veya Mâlikî mezhebi (Arapça: **المَذْهَبُ الْمَالِكِي** veya **المَالِكِيَّة**) bir İslâm dini fıkıh (İslâm hukuku) mezhebi. Adını kurucusu olan İmam Mâlik'ten alır.

İmam Mâlik'in kendi usulüne göre şer'i delillerden çıkardığı hükümlere ve gösterdiği yola Mâlikî Mezhebi denir. Ehl-i Sünnet itikadında olan Müslümanlardan amellerini, yani ibadet ve işlerini bu mezhebin hükümlerine uyarak yapanlara Mâlikî denir. Mâlikî Mezhebi, hayatını Medîne-i Münevvere'de geçirmiş olan İmam **Mâlik bin Enes**'in görüşleri çerçevesinde ortaya çıkmış fikhî bir yorumdur. Ehl-i Sünnet'e bağlı dört büyük fıkıh mezhebinden birisidir. Mâlikî Mezhebi İmam Mâlik'in içtihatlarına dayanır. Zaman içerisinde İmam-ı Mâlik'in talebeleri de onun rivayet ettikleri hadisleri ve görüşleri toplayarak benimsemiş ve sistemleşmiştir. Talebeleri de karşılaştıkları meselelerde onun metoduna uygun şekilde fetva verdiler. Böylece Mâlikî Mezhebi ortaya çıktı.

Mâlikîlik Mezhebi Fas, Cezayir, Tunus, Sudan gibi bâzı Afrika ülkelerinde yayılarak varlığı günümüze kadar gelmiştir. Daha çok Berberilerin yaşadığı bölgelerde ve Afrika'da yaygındır.

Kaynak: <https://tr.wikipedia.org/wiki/M%C3%A2lik%C3%AElik>

Hanbelîlik

Hanbelî mezhebi veya Hanbelîlik (Arapça: **المَذْهَبُ الْحَنَابِلِيَّة**), İslâm dini fıkıh (İslâm hukuku) mezhebi.[1] Hanbeli mezhebine bağlı olan kişiye Hanbelî denir.

İmam-ı Hanbelî (**Ahmed bin Hanbel**)'in kendi usulüne göre şer'i delillerden çıkardığı hükümlere ve gösterdiği yola Hanbelî Mezhebi denir. Ehl-i Sünnet itikadında olan Müslümanlardan amellerini, yani ibadet ve işlerini bu mezhebin hükümlerine uyarak yapanlara Hanbelî denir.

Hanbelî Mezhebi'nde Kur'an ve hadis kaynağı önde gelir. Kitap ve sünnette kesin bilgi yoksa karşıtı bulunmayan sahabî sözü ile doğrultusunda uygulanır. Karşıtlık varsa Kur'an ve sünnete en yakını tercih edilir. Daha kuvvetli bir delil yoksa gönderilmiş haber, kıyasa tercih edilir. Kıyasa en son başvurulur. Hanbelî Mezhebi nakil ve rivayete ağırlık veren bir ekoldür. Günümüzde körfez ülkelerinden Irak, Kuveyt, Bahreyn ve Suudi Arabistan'da mensupları bulunmaktadır.

Ahmed bin Hanbel, İslâm devletinin sınırlarının genişlemesi ve artık İslâmî kuralların saf hâliyle yeterli olmamasından dolayı gerekli yerlerde aklın kullanımını savunan Mu'tezilîlere karşı çıkmıştır. Ahmed bin Hanbel'e göre "Kur'an'da yazılanlar ya da hadisler dışında hiçbir şey yoktur." Her konunun çözümü için gerekli olan şeyler bu ikisinde vardır. Ahmed bin Hanbel'in Halife Me'mun'un adamları tarafından sorguya çekildiğinde yalnız Kur'an'dan ayetler ve hadisler okuyarak cevap verdiği, onlardan anlam çıkarmaları reddettiği, kendisine deliller gösterilmek istendiğinde sustuğu, böylece bunu dinî itikad bakımından bir "bid'at" telakkî ederek karşı koyduğu bilinmektedir.

İmam Hanbel'in ölümünden sonra ağırlığı azalan mezhep, Abdülkadir Geylani, İbni Teymiyye gibi İslâm âlimlerinin bu mezhepte ibadet yapmasıyla tekrar canlanmıştır.

Kaynak: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Hanbelilik>

→ Şiiilik

İsnâaşeriyye (İmamiyye veya Caferiyye) - Onikiciler

Onikiciler ya da İsnâ'aşer'îyye (İmamî Şiiilik, Arapça: اثنا عشرية), On İki İmam'a inanan Onikicilik mensuplarını tanımlamak için kullanılan tabir. On İki İmama inanmalarından dolayı (Onikicilik/On İki İmamcılık) olarak adlandırıldıkları da olur.

Onikiciler mensupları

Aleviler, Caferiler, Kızılbaşlar, Kalenderiler, Nimetullahiler ve Bektaşiler gibi tarikat gruplarının hepsi İsnâaşeriyye mensubudur. Ayrıca İsmaililer İmameti kabul etmelerine rağmen İmamların 12 tane olmadığını ve sıralarının değişik olduğunu iddia ederler.

TDV

İsnâaşeriyye mensupları, imamları benimsemeyi inanç konusu haline getirdikleri için İmâmiyye, fikhî görüşlerini Ca'fer es-Sâdık'a nisbet ettiklerinden Ca'feriyye, on ikinci imamın gelişini beklemeleri sebebiyle Ashâbü'l-intizâr ve on ikinci imam için çokça kullanılan "kâim" (hayatta olan) unvanına nisbetle Kâimiyye diye de anılmaktadır.

İsnâaşeriyye mezhebinden olanlar, imamlara inanç gibi Şiiilik inancının birçok öğretilerini ilişkin mezheplerle paylaşırlar da İsmaililer ve Zeydiler ile imam sayısında uyuşmazlar. Ayrıca imamların teselsülü konusunda da birleşemezler. Genel olarak imamın tanımı ve rolü konusunda da farklı görüşleri bulunmaktadır.

Genel bakış

Ana maddeler: Onikicilik ve On İki İmam

Sünnilik ve Şiiilik arasındaki farklılık, Şiiiliğin Muhammed'den sonra ilk yöneticinin hem peygamberin vasiyetiyle, hem de ilahî seçimle Ali bin Ebu Talib olması gerektiğine inanılmasıdır. İsnâaşeriyye'de son imam olan Muhammed Mehdi'nin çocukken kaybolup bugün gayba halinde bulunduğu ve ileride tekrar Mehdi olarak Dünya'ya geleceğini kabul ederler. Takriben Şiiilerin %85'i Onikici olup Şii Müslüman denirken genelde İsnâaşeriyye'den olanlar kastedilir.

İsnâaşeriyye inancına göre;

- İslâm peygamberi Muhammed'in kızı Fâtıma ve dâmâdı Ali'nin soyundan gelen On İki İmam kanalıyla ulaşan sözleri hadis olarak kabul eder ve bunları en güvenilir olarak görürler. Hadis anlayışlarının, Sünnî anlayıştan farkı şudur ki; bir hadisin sahih olup olmadığına, rivayet eden kişinin Ehl-i Beyt soyundan gelip gelmediğine bakılarak karar verirler. Bu yönüyle Sünnilerce sahih kabul edilen *Kütüb-ü Sitte*'yi genellikle esas almazlar, bunun yerine *Kütüb-i Erbaa*'ya önem verirler.
- Bilhassa İslâm peygamberi Muhammed'in kuzeni, dâmâdı ve peygamberin ilk hanımı olan Hatice'den sonra İslâm'ı ikinci olarak kabul eden, Ehl-i Beyt'in başı ve peygamberin bugüne kadar gelen soyunun tek babası olan Ali'nin teselsülünü Sünnîlerin hilâfına Hilâfetin yerine esas kabul ederler. Onlara göre Ali, Müslümanların çoğunluğunca kabul edilen dördüncü halife olmaktan ziyade ilâhî tasdik edilmiş ilk imâmdır. Bu imâmlara "İlâhî Halîfeler" de derler.
- Fıkıh usûlü olarak kıyas yerine akli kabul ederek içtihadı önemserler.
- Raşid halifeler yani Dört Halife içinde kabul gören ilk üç halife olan Ebu Bekr-i Sıddık, Ömer bin Hattab ve Osman bin Affan'ın halifeliklerinin hak olmadığını ama bu yüzden de onların kafirlikle suçlanamayacaklarını kabul ederler.
- Muhammed'i ve kızı Fatıma Zehra'nın yanı sıra Oniki imam'ın da mâsum ve yanılmaz olduklarına inanılır.

Kaynak: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Onikiciler>

Zeydiyye

Zeydîlik (Arapça: الزيدية az-Zaydiyya, Osmanlıca: Zeyd'îyye), Batı'da Beşciler olarak da bilinir. Zeyd bin Ali'nin tâkipçisi olan Şîâ mezhebidir. Zeyd'îyye fıkıhını tâkip eden kişiler Zeydî olarak adlandırılırlar ancak Zeydî Vâsîtî denilen Câferî bir grup da bulunmaktadır.

Zeydî İmamları

Zeydî fıkıhının tâkipçileri diğer Şîî mezheplerinde olduğu gibi ilk dört imamı kabul ederler ancak beşinci imam olarak Muhammed el Bakır yerine kardeşi Zeyd bin Ali'yi kabul ederler. İmâmî ve kurucusu olan Zeyd bin Ali Zeyn el-Âbîdîn bin Hüseyin önce babası Ali Zeyn el-Âbîdîn bin Hüseyin sonra da kardeşi İmam Muhammed Bakır'dan okuyarak yetişti.

Muhammed	Peygamber
Ali bin Ebu Talib	1. İmam
Hasan bin Ali	2. İmam
Hüseyin bin Ali	3. İmam
Ali bin Hüseyin (Ali Zeyn el-Âb'î-Dîn)	4. İmam
Zeyd bin Ali eş-Şehid	5. İmam

Zeydîler fıkıh açısından Sünnî mezhepleri olan Hânefîlik ve Şafîîlik ile Şîîliğin Câferî fıkıhına çok yakındırlar.

Kaynak: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Zeydilik>

İsmaililik - Bâtînlilik**Bâtînlilik**

Bâtînlilik ya da Bâtînîyye (Arapça: الباطنية, El-Bâtiniyyeh); İslamda Kur'an ayetlerinin görünür anlamlarının dışında, daha derinde gerçek anlamları bulunduğu inancı, ayetleri buna göre yorumlayan akıma Bâtînlilik, bu düşünceyi benimseyen kişiye de Bâtînî denir. Şîîlikte bu anlamları ancak Tanrı ile ilişki kurabilen ve Ali'nin soyundan gelen masum On İki İmam'ın bilebileceğine inanılır.

Bâtînlilik kelimesi Arapça Bâtîn'dan üretilmiştir. Bâtîn; gizli olan, bir şeyin gerçeği, iç yüzü anlamına gelir. Aynı zamanda İslami anlayışta Allah'ın 99 adından biridir.

Terim, İranlı Gazali gibi Sünnî Alimleri tarafından bu görüşleri benimseyen kişilere yönelik suçlayıcı bir anlam yüklenerek de kullanılmıştır. Tarihte en iyi bilinen örnekleri İsmaililerdir. Al kirmani ve İmâmet (İsmâîlî-Pamir Alevîliği i'tikadı) kurucusu olan Muin'ed-Dîn Nâsır-ı Hüsrev gibi Fatîmî-İsmâîlî yazarların bunun aksini savunmalarına rağmen, Gazali ve diğer bir kısım Sünnî âlimlere göre bu gruplar dini metinlerin, ibadet ve kuralların Zahiri (dış) anlamlarını reddetmektedirler. Selefi âlimlerin başı İbnî Teymiyye bazı Şîî grupları, İslam'ın mistik yönü olan Tasavvufî (Sûfî) akımlar ile İbn-i Rüşd, İbn-i Sina ve Farabi gibi filozofları Bâtînîyye şeklinde olarak vasıflandırmıştır.

Bâtînlilik sadece bir akım ya da grup değildir. Tarihte ve günümüzde derin etkileri olan bir düşünce sistemidir. Örneğin Kur'anda geçen salat, secde, rüku veya abdest gibi kavramlar Sünnî gelenekte şekil, kapsam, miktar gibi ayrıntılı emirler gibi algılanır ve ele alınırken Alevîler'in Cem törenlerinde aynı kavramlar sembolik olarak, şekle ve miktara bağlı olmadan, manevî anlamlarıyla temsil edilirler. Bâtînlilikte inanç özellikleri

Ana maddeler: İbaha, Hûlul ve Tenasüh

İsmailiye mezhebinde yedi imama inanılır ve bütün temsiliyet ve kutsiyet yedinci imâm olan Muhammed bin İsmâ'îl eş-Şâkir'e verilir. Kâdim dinler tamamen ilga edilmiş olup ve bu yedi imâmın dini yaymakla ve yüceltmekle görevlendirilmiş olan birer de yardımcısı vardır. Peygamberlere "Nâtık/Konuşan" ve yardımcılara da "Sâmet/Susan (Vâsi/Esas) İmâm" unvanı verilmiştir. Her yedi "Sâmet" silsilesinin sonunda bir "Nâtık" gönderildiği ve böylece dinin sürekli olarak geliştirildiğine

inanılır. Âdem'den ve oğlu Şit'ten itibaren altı[1] "Nâtık-Sâmet" silsilesinden sonra (Nûh-Sam), (İbrahim-İsmâ'il), (Mûsâ-Hârun), (İsâ-Şem'un), (Muhammed bin 'Abdullâh-Alî bin Ebû Tâlib), (Muhammed bin İsmâ'il (Meymûn'ûl-Kaddâh[2][3])-'Abdullâh İbn-i Meymûn ve Oğulları) ile hitam bulan "Nâtıklar ve Sâmetler silsilesi" ile sürmektedir. Gözle görülen eşyanın tasavvufî mânalarını kaldıran İbn-i Meymûn idi ve her Bâtînî ona itaatle yükümlüydü. Muhammed'den sonra bir peygamber daha gelecektir. Ayrıca, müntesipler bütün semavî nass'ların açıklamaları ile hadislerin tamamının uydurma olduğuna inanmakla yükümlüdür. Dinî tekliflerin kâmilan ref'edilmiş olmakla birlikte, sadece milletlerin an'anelerine hürmeten bunlara değer verildiği, ve bu öğretilerin bütün önem ve değerlerinin aslında bir hiç olduğuna inanılırdı.

Bâtînlilik akımı, Sünnî anlayıştaki dini emirleri reddeden ve yasakları kaldıran (ibaha) itikadî fırkalar yanında, son derece gizli bir şekilde teşkilatlanmış örgütler vasıtasıyla merkezî idareye karşı girişilmiş isyan faaliyetlerinin başını çeken çeşitli siyasi gruplar için de kullanılmış bir lâkaptır.

Ayrıca Bâtînlilik'te hûlul ve tenasüh gibi inanışlar da görülmektedir. Bâtînlilik, tarihin çeşitli dönemlerinde farklı isimlerle anılmıştır. Bunlar İbahiyye ve Mazdek, İsmailiyye (Seb'iyye), Karmatîyye, Sabbahiyye (Haşhaşiyye), Dürzîyye; ve Nusayriyye gibi isimlerle anılırlar.

Kaynak: <https://tr.wikipedia.org/wiki/B%C3%A2t%C4%B1n%C3%AElilik>

İslam Felsefesi

İslam felsefesi, İslam dinine mensup kişilerce gerçekleştirilen felsefe etkinliğidir. Müslüman felsefesi ve Arapça felsefe olarak da adlandırılır. İslam felsefesi adlandırması sadece İslam'a dair bir felsefe olarak anlaşıldığından tartışmaya açıktır. İslam dünyası felsefeyle 8. yüzyıldan itibaren sistematik hale gelen Bağdat merkezli tercüme hareketiyle tanışmıştır. 3. yüzyılda Plotinos'un öncülük ettiği, Yeni Platonculuk adlı felsefi akımın Platon ve Aristoteles'i uzlaştırma çabaları İslam dünyasına aktarılan felsefenin temeli olmuştur. Müslüman filozoflar bu iki filozofun eserlerini serh etme yoluna gitmişlerdir.

İslam dünyasında felsefenin Orta çağ batı dünyasından çok daha müsamahalı karşılandığı düşünülür. Bunun nedeni hakim anlayışın İslam dininin temel esasları dışında ferdi düşünceye serbestlik tanınması, imani esasları alenen zedelememek şartıyla düşünceye verdiği özgürlük, diğer bir nedeni de akli ilimlerin gerek siyasi otoriteler gerekse dini otoriteler tarafından sürekli desteklenmiş olmasıdır. Bu sayede İslam coğrafyasında ve özellikle Arap dünyasında felsefe gelişmiş, gelişen felsefe de formel, doğa ve insani bilimlere katkılar sağlamıştır. İslam dünyasında felsefenin üstün konumu 14. yüzyılın sonlarına kadar devam etmiştir.

Tarih boyunca felsefenin konusu olan insanın kendisi, başkaları ve kainatla olan ilişkisini, ve doğaüstü güçlerin varlığı/yokluğunu, İslamın temel esaslarını zedelemekten, yahut onlardan yola çıkarak akli delillerle sistemli bir şekilde yorumlama ve izah etme temelinde gelişmiş İslam düşünce akımlarına İslami felsefe denilebilir. İslami felsefe tarihi süreç içerisinde pek çok dal ve okullara ayrılmıştır.

İslam dininin itikadi esaslarının akıl temelinde ele alınarak incelenmesi, değerlendirilmesi ve izahı İslami felsefenin önemli bir rüknünü oluşturur ki bunun sistemli hale getirilmiş haline ilm-i kelam denilmektedir.

İtikada ait meselelerin akıl perspektifinde değerlendirilmesinde farklı okullar oluşmuştur. Bunlara itikadi mezhepler denilmektedir. Başlıcaları:

- [Selefiyye](#)
- [Mâtûridîyye](#)
- [Eş'ârîyye](#)

- [Mu'tezile](#)
- Kaderiyye
- Cebriyye
- Mürcie
- Müşebbihe

olarak sıralanabilir.

İslam felsefesinde daha çok tasavvufi konuların ele alındığı ve değerlendirildiği saha, yer yer tasavvuf felsefesi olarak isimlendirilmişse de, tasavvufun tanımı gereği bu tabirin genel kabul gördüğü söylenemez.

İslam Dünyasında Gelişen Felsefî Akımlar

İslamiyet'in Hicri 1. asırda hızla gelişmesi ve yayılması ile birlikte önceden müslümanların kendilerine yabancı olan kültürlerle etkileşimi artmıştır. İslamiyet'in akla verdiği önem ve serbesti, bu yeni kültürlerde mevcut felsefi birikimin tercümeler vasıtası ile hızla müslüman ilim adamları arasında yaygınlaşmasını da beraberinde getirmiştir. Henüz sistematik felsefe kültürü gelişmemiş olan Müslüman Arapların Yunan felsefesi ile bu ilk tanışıklıkları daha ziyade edilgen nitelikte ve etkilenme şeklinde olmuştur denebilir.

Her ne kadar, farklı bir kültürde yeni gelişen bu felsefenin içerdiği ekoller İslami temel esaslardan uzaklaşmamaya çalışmış olsalar da, Yunan felsefesi etkili olmuş ve itikadi esaslarla çelişen çeşitli ekoller de ortaya çıkmıştır. Fakat bu ekoller İslami esasları kabul eden ekollere göre azınlıktadırlar. İslam filozofları Yunan felsefesinde özellikle Platon ve Aristo gibi düşünürlerin görüşlerini benimsemişler ve bunu İslam düşüncesiyle birleştirmişlerdir. Geneli itibarıyla bu sistemi kuran 2. Öğretmen de denilen "Farabi" dir. Farabi'den sonra İslam'ın Tanrı anlayışıyla rasyonalizmi diğer İslam filozofları da birleştirmişlerdir.

İslami felsefe ile kelam bir süre birlikte yürümüş. Daha sonra genel olarak felsefe ekolü ile kelam ekolü arasında önemli görüş ayrılıkları çıkmış ve İslami ilimlerde felsefeden ayrı bir yere sahip olmuştur. İtikadi konularda felsefe ekolü ile kelam ekolü arasında görüş ayrılıkları mevcuttur. Her ne kadar bu iki farklı grubun düşünceleri diğer grup ve mezheplere oranla daha akli bir bazda olsa da, kelam felsefeye oranla klasik dini itikada ve nakile daha yakındır. *İslam filozofları ve felsefi ekoller ise itikadi konularda daha çok akli baz alırlar ve akıl ile naklin çeliştiği yerlerde akli tercih eder, çoğu kez nakli [tevil](#) ederler.*

İslam dünyasında ortaya çıkan felsefi yaklaşımlar ve pek çok hususiyetleri ve özellikle dine bakışları açısından farklılık arz ederler. Fakat Maddeciler hariç tüm ekoller İslam'ın [tevhit](#) anlayışı esaslarına çok yakındırlar. Bu ekoller geneli itibarıyla Tanrı, ruh, vahiy, peygamber, kutsal kitap vb. dinsel varlık ve kavramları kabul ederler.

Başlıcaları:

- Tabiat felsefesi
- Tabiyyun (Naturalistler)
- Dehriyyun (Maddeciler)
- [Batnilik](#)
- [Meşailik](#)
- [İsrakilik](#)
- [Kelâm](#)

Ayrıca İslam felsefesi tarihinde ekol kurmamış ve bir ekole de bağlanmamış birçok önemli filozof ve felsefe vardır, buna İbn Haldun'un tarih felsefesini ve Râzî'nin felsefesini örnek olarak verebiliriz. Ayrıca [Gazali](#) ve Ebu'l-Berekât Bağdâdi de diğer bağımsız filozoflara örnek olarak gösterilebilir.

https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0slam_felsefesi#Ayr%C4%B1ca_bak%C4%B1n%C4%B1z**Mu'tezile** المعتزلة

İtikadî meselelerin yorumunda akla ve iradeye öncelik veren kelâm mezhebi.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/mutezile>**Fadîhatü'l-Mu'tezile**

İbnü'r-Râvendî'nin (ö. 301/913-14 [?]) Mu'tezile mezhebini tenkit etmek için kaleme aldığı, Feđâ'ihu'l-Mu'tezile adıyla da bilinen ve Ebü'l-Hüseyin el-Hayyât'ın el-İntişâr başlıklı kitabıyla cevaplandığı eser.

Meşşailik - Meşşâiyye المشائية*İslâm toplumunda Aristo sistemini temel alan felsefî hareketlere verilen ad.*

Sözlükte “yürümek” anlamındaki meşy kökünden türemiş olup “çok yürüyen” demek olan meşşâ' kelimesine nisbet eki getirilmek suretiyle üretilen meşşâî, Aristo doktrinini benimseyen kimseyi ifade eden Grekçe peripatetikos terimini karşılamak için kullanılmakta, söz konusu doktrine de meşşâiyye (peripatetizm) denilmektedir.

Kaynak: <https://islamansiklopedisi.org.tr/messaiyye>İslâm düşünce tarihinde en geniş kadroya ve en yaygın etkiye sahip olan akım hiç şüphesiz Meşşâîlik'tir. *Aristo doktrinini temel alan ve öncelikle Kindî, Fârâbî, İbn Sînâ, İbn Rüşd gibi dünyaca ünlü filozoflar tarafından temsil edilen bu akımın* kendi içinde de farklı fraksiyonlar oluşturacak kadar geniş ve zengin bir kadroya sahip olduğu gözlenmektedir.**İşrakilik - İşrâkıyye** الإشراقية

Şehâbeddin es-Sühreverdî'nin (ö. 587/1191) kurduğu mistik ve teosofik felsefe.

İşrâkıyye terimi, İslâm düşünce tarihinde bilginin kaynağı olarak akıl yürütmeyi (istidlâl) temel alan rasyonalist Meşşâî felsefeye karşı mistik tecrübe ve sezgiye (keşf, zevk, hads) dayanan teosofik düşünce sisteminin adıdır. İşrâkıyyûn da bu düşünceyi izleyenlerin oluşturduğu akımı ifade etmektedir.Kaynak: <https://islamansiklopedisi.org.tr/israkiyye>**Felsefî çizgiler**

Bu akımın tarihçesi ve felsefî çerçevesi hakkında temel bilgi, önemli bir İşrakî düşünürü olan (hatta Sehrüverdi'nin öğrencisi olarak İşrakiliği resmi anlamda kuran odur) Şemseddin Şehrezuri tarafından yazılan eserlerden gelmiştir; özellikle Nüzhet ül-Ervah adlı eserinden. Öğretileleriyle geleneksel ve klasik islam felsefesinden sürekli dışlanmış, özellikle kalamcılarının saldırılarına maruz kalmış ve birçok kez iktidarın takibatına uğramıştır. Yayılmamasında bu tür yönelimlerin olumsuz etkisi söz konusudur. Özellikle Sünniliğin güçlü olduğu yerlerde sürekli baskılara maruz kaldıkları için işraki filozoflar gelişme gösterememişlerdir. İran'da varlığını sürdürebilmiştir, yaygın ve etkili olmasa da felsefî yönden güçlü yanlarıyla ve mistisizmle olan etkileşimiyle (Bruno'nun ki gibi bir sonsuzluk fikrini savundukları ileri sürülmektedir) günümüze kadar gelen bir süreklilikleri söz konusudur.

İşrak güneşin doğuşu, aydınlanma anlamına gelen ve bilginin insanın sezgisel manada keşfettiği bir şey olduğunu ima eden teosofik, gnostik bir terimdir. İslam felsefesinin [Meşşâî okulu](#) ile ilişkili de olsa İşrakilikte Meşşâî okulunun kullandığı kıyas metodunun yanı sıra ondan farklı ve daha üst düzeyde bilgiye ulaşabilmekte kullandığı entelektüel sezgi ve aydınlanma üzerinde duruşuyla ayrılır. Keşif, ilham ve sezgi bu felsefî akımın temel unsurlarıdır. Mantık ve akılsal ilkeleri üzerine kurulu meşşâîliğe karşı gelmiştir; hem Platonculuk, hem de tasavvuf ve mazdaizm İşrakiliğin kaynakları arasında yer alır. Tasavvuf felsefesinin pek çok bölümü bu felsefe akımına dahil edilmiştir, ancak bu iki yönelim arasında tam bir örtüşme olduğu söylenemez.

Kaynak: <https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0%C5%9Frakilik>

Din Sosyolojisi

Din sosyolojisi, dini kurum ve dini yapılanmaları, dini temalarla toplumsal yapı arasındaki ilişkileri ve dinin toplum, toplumun din üzerindeki etkilerini araştıran bilimsel bir disiplindir. Din sosyologları toplumun din üzerinde dinin toplum üzerindeki etkilerini bir başka deyişle toplum ve din arasındaki diyalektik ilişkiyi açıklamaya çalışır.

Din sosyolojisinin tarihsel gelişimi

Din sosyolojisi (Sociologie de la Religion) terimi ilk olarak **Emile Durkheim** tarafından Année Sociologique (Sosyoloji Yıllığı) dergisinin 1899'da yayınladığı bir sayısındaki yazısında kullanılmıştır. Bunun dışında Durkheim'in Dini Hayatın İlkel Şekilleri (Formes Elementaires de la Vie Religieuse) adlı daha sonraki din sosyolojisi disiplini de çok önemli yeri olan sosyoloji perspektifinden dini hayatı ele aldığı bir eseri bulunmaktadır. Durkheim bu eserinde dinin toplumsal hayattaki işlevini vurguluyor ve toplumun kolektifliğinin bir yansıması olarak dinin toplumsal unsurları bir arada tutan işlevine vurgu yapıyordu. Durkheim'in din anlayışının ateist veya agnostik olduğu belirtilir. Ancak onun için dinin nihai olarak doğru olup olmadığı önemli değildir. İşlevi olan bir kurum canlılığını sürdürür aksi takdirde ya yok olur ya yeni bir biçime bürünür.

Sosyolojinin diğer ünlü simalarından biri olan **Marx**'a gelince din sosyo-ekonomik faktörlerin epifenomeni (gölge olgu)dir. Marks için de din esasen bir işleve sahiptir. Kendi emeğine yabancılaşmış toplumsal sınıfların bu yabancılaşmayı aşmak için ürettiği bir şeydir ancak yabancılaşmanın asıl kaynağını gözden uzaklaştırdığı ve yönetici sınıfın yönetilenler üzerindeki baskısının bir aracı haline geldiği için olumsuzluklar taşımaktadır.

Din sosyolojisinin sistematik bir bilim dalı haline gelmesini sağlayan **Max Weber** ise Dilthey ve Rickert'den gelen manevi bilimler akımına bağlı anlayıcı sosyoloji geleneği içinden dine bakar. Ona göre din sadece bir sonuç değil aynı zamanda toplumsal olguların belirli bir biçimde düzenlenmesini sağlayan bir zihniyet biçimidir.

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/Din_sosyolojisi

[DinSosyolojisi](https://tr.wikipedia.org/wiki/Din_sosyolojisi) MarmaraÜniversitesiİlahiyatFakültesiDergisi 10.15370-muifd.18875-162671

Kişiler

Mâtürîdî (DT: Mâtürîdî/Semerkant- ÖT:944)

(IX.) yüzyılın ilk yarısının ortalarında dünyaya geldiği ve ömrünün bir asra yakın olduğu tahmin edilmektedir.

Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd el-Mâtürîdî es-Semerkandî Mâtürîdî Hanefî mezhebinin dördüncü, hatta üçüncü kuşak âlimlerindendir. Ebû Hanîfe'nin öğrencilerinden Muhammed eş-Şeybânî'nin öğrencisi Ebû Süleyman el-Cûzcânî'nin talebesi Ebû Bekir Ahmed b. İshak el-Cûzcânî, Nusayr b. Yahyâ el-Belhî ve Nîşâbur Kadısı Ebû Bekir Muhammed b. Ahmed b. Recâ el-Cûzcânî gibi hocalardan ilim tahsil etmişse de öğrenimini, henüz yirmi yaşlarında iken hocası Ebû Bekir Ahmed el-Cûzcânî ile birlikte ulemâ reisliğini deruhte eden ve Dârü'l-Cûzcâniyye'de ders veren Ebû Nasr el-İyâzî'den tamamlamıştır.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/maturidi>

Ebü'l-Hasan el-Eş'arî (DT: 873-74 Basra - ÖT: 935-36)

<https://islamansiklopedisi.org.tr/esari-ebul-hasan>

Şâfiî ve Mâlikî âlimlerinin ekseriyetiyle bazı Hanbelî ve Hanefî âlimleri de Eş'arî'nin görüşlerini benimsemişlerdir.

İbn Teymiyye, Takıyyüddin (ÖT: 1328)

Ebü'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm b. Mecciddîn Abdisselâm el-Harrânî (ö. 728/1328)

Görüş ve eleştirileriyle İslâm düşüncesinin gelişmesine tesir eden Selefî âlimi, müctehid.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/ibn-teymiyye-takiyyuddin>

Muhammed b. Abdülvehhâb (DT: 1703 Necd/Uyeyne - ÖT: 1792)

Muhammed b. Abdilvehhâb b. Süleymân et-Temîmî en-Necdî

Vehhâbliğin kurucusu.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/muhammed-b-abdulvehhab>

İmam-ı A'zam (Ebu Hanife) (DT:699, Kûfe'de)

Mezhep ismini aldığı Hanefî mezhebinin kurucusu olan Ebû Hanife 699 yılında Kûfe'de dünyaya gelmiştir. Babası kumaş tüccarı olan Ebu Hanife bir taraftan baba mesleğini yaparken diğer yandan Kufe'de birçok alimden ders alarak yetişmiştir. 18 yıl fıkıh dersi gördüğü Hammad b. Ebî Süleyman onun en önemli hocasıdır. Hocası Hammad'ın vefatından sonra Kufe'de ders kürsüsüne oturmuştur. 30 yıl kadar ders halkasına katılan öğrenci sayısının 4000'i aştığı kabul edilmektedir. Emeviler ve Abbâsîler devrini yaşayan Ebu Hanife kendisine teklif edilen devlet görevlerini kabul etmemiştir. Kûfe'de derslerini sürdüren Ebu Hanife, halife Ebu Cafer el-Mansur tarafından aralarındaki anlaşmazlık üzerine hapse atılmıştır. Hapiste öldüğüne dair bilgiler nakledilmekle birlikte, sürgün hayatı yaşadığı Kufe'deki evinde 767 yılında ölmüştür. Birçok kitabında kendisinin sahabeden kimselerle görüştüğü ve tabiiinden olduğu anlatılmaktadır. Ebu Hanife künyesiyle ilgili olarak kaynaklarda daha çok, "Hanife"nin o zaman Irak'ta bir çeşit divit olduğu ve Ebu Hanife'nin yanında çoğu zaman divit taşıdığından dolayı bu künyeye anıldığı zikredilir. Hanîfenin boyun eğen ve dini Allah'a özgüleyen anlamında "hanîf" kelimesinin müennesi olduğu veya Ebu Hanîfenin Hanife isminde bir kızı olduğu rivayetleri de kaynaklarda geçmektedir. Ebu Hanîfe'nin kaynaklarda Hammad isimli oğlu haricinde kız veya erkek başka bir çocuğunun varlığından söz edilmemektedir.

İmam-ı Şafîî (DT:767, Gazze – ÖT:820, Kahire)

Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs eş-Şâfiî

<https://islamansiklopedisi.org.tr/safii>

Samimi bir dindarlığı şîâr edinen Şâfiî'nin çeşitli bilgilerin yararı hakkında şöyle dediği nakledilir: *"Kur'an öğrenenin saygınlığı artar, fıkıhla meşgul olanın değeri yükselir, hadis yazanın delilleri kuvvetlenir, dil üzerine yoğunlaşanının tabiatı incelik, matematiğe yoğunlaşanının muhakemesi güçlenir, kendini korumayana ise ilmi fayda etmez"* (Zehebî, X, 24).

İmam-ı Malik (Mâlik bin Enes) (DT: 712 Vâdilkurâ'nın Zülmerve köyü - ÖT:795)

Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî el-Yemenî

<https://islamansiklopedisi.org.tr/malik-b-enes>

İmam-ı Hanbelî (Ahmed bin Hanbel) (DT:780 Bağdat - ÖT:855)

Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî

<https://islamansiklopedisi.org.tr/ahmed-b-hanbel>

Ca'fer es-Sâdik (ÖT:765)

Ebû Abdillâh Ca'fer b. Muhammed el-Bâkır b. Alî Zeynîl'âbidîn

İsnââşeriyye'nin altıncı, İsmâiliyye'nin beşinci imamı, Ca'ferî fıkının kurucusu

Abdülazîz el-Buhârî

Alâüddîn Abdülazîz b. Ahmed b. Muhammed el-Buhârî (ö. 730/1330)

Hanefî fakihî.

Kaynak: <https://islamansiklopedisi.org.tr/abdulaziz-el-buhari>

Nesâî

Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî (ö. 303/915)
Kütüb-i Sitt'e'den biri olan es-Sünen'in müellifi, muhaddis.

Kaynak: <https://islamansiklopedisi.org.tr/nesai>

Müslim b. Haccâc

Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî (ö. 261/875)
el-Câmi'u's-şâhîh adlı eseriyle tanınan muhaddis.

Kaynak: <https://islamansiklopedisi.org.tr/muslim-b-haccac>

Kindî, Ya'kûb b. İshak يعقوب بن إسحاق الكندي

Ebü Yûsuf Ya'kûb b. İshâk b. es-Sabbâh el-Kindî (ö. 252/866 [?])
İlk İslâm filozofu ve Meşşâî okulunun kurucusu.

Kaynak: <https://islamansiklopedisi.org.tr/kindi-yakub-b-ishak>

Fârâbî الفارابي

Ebü Nasr Muhammed b. Muhammed b. Tarhan b. Uzlûğ el-Fârâbî et-Türkî (ö. 339/950)
İslâm felsefesini metot, terminoloji ve problemler açısından temellendiren ünlü Türk filozofu.

Kaynak: <https://islamansiklopedisi.org.tr/farabi>

el-MEDİNETÜ'L-FÂZILA المدينة الفاضلة

Fârâbî'nin (ö. 339/950) felsefî sistemini bütün yönleriyle yansıtan temel eseri.
el-Medînetü'l-fâzila genel muhtevası itibariyle biri varlık, diğeri siyaset felsefesi olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır.

Kaynak: <https://islamansiklopedisi.org.tr/el-medinetul-fazila>

İbn Sînâ ابن سينا

Ebü Alî el-Hüseyn b. Abdillâh b. Alî b. Sînâ (ö. 428/1037)

İbn Sînâ'nın Rusya'da antropolojik araştırmalara dayanarak 1978'de yaptırılan portresi

İslâm Meşşâî okulunun en büyük sistemci filozofu, Ortaçağ tıbbının önde gelen temsilcisi.

Kaynak: <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibn-sina>

İbn Rüşd ابن رشد

Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Kurtubî (ö. 595/1198)
Meşşâî okulunun son temsilcisi, filozof, fakih ve hekim.

Kaynak: <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibn-rusd--torun>

SÜHREVERDÎ, Şehâbeddin الشهاب الدين السهروردي

Ebû Hafs Şihâbüddîn Ömer b. Muhammed b. Abdillâh b. Ammûye el-Kureşî el-Bekrî es-Sühreverdî (ö. 632/1234)

Sühreverdiyye tarikatının kurucusu, müfessir ve muhaddis.

Kaynak: <https://islamansiklopedisi.org.tr/suhreverdi-sehabeddin>

Molla Sadrâ ملا صدرا

Molla Sadrüddîn Muhammed b. İbrâhîm b. Yahyâ Kavâmî Şîrâzî (ö. 1050/1641)

[İşrâkî](#), [Ekberî](#) ve [Meşşâî](#) düşünce ekollerini mezceden İranlı filozof ve âlim.

Kaynak: <https://islamansiklopedisi.org.tr/molla-sadra>

İmam-ı Gazzâlî الغزالي

Hüccetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Gazzâlî et-Tûsî (ö. 505/1111)

(1058) yılında İran'ın Horasan bölgesinde, yetiştirdiği âlimler ve devlet adamlarıyla tanınan Tûs'ta (bugünkü Meşhed) dünyaya geldi.

[Eş'arî](#) kelâmcısı, [Şâfiî](#) fakihi, mutasavvıf, filozoflara yönelttiği eleştirilerle tanınan İslâm düşünürü.

Kaynak: <https://islamansiklopedisi.org.tr/gazzali>

Ebu'l-Berekât Bağdâdî أبو البركات البغدادي Ebü'l-Berekât el-Bağdâdî

Ebü'l-Berekât Evhadüzzamân Hibetullâh (b.) Alî b. Melkâ el-Bağdâdî (ö. 547/1152)

Meşşâî felsefeye karşı yönelttiği önemli tenkitleriyle tanınan filozof ve tabip.

Kaynak: <https://islamansiklopedisi.org.tr/ebul-berekat-el-bagdadi>

Émile Durkheim

Émile Durkheim (15 Nisan 1858, Épinal - 15 Kasım 1917, Paris), Fransız sosyolog, [sosyolojinin kurucularından sayılmaktadır](#).

Sosyoloji adı her ne kadar **August Comte** tarafından verilmiş olsa da, Fransız Sosyolojisi 19. yüzyılın sonundaki güçlü etkisini ona ve onun kurmuş olduğu L'Année Sociologique isimli yayına borçludur.

Toplum teorisi

Durkheim'e göre toplumsal düzen ve dayanışma her şeyden önce gelmektedir. Toplumsal düzen ve dayanışma oluşturulabilmesi için ise işbölümü ve uzmanlaşma gerekmektedir. Sanayi toplumu ile insanlar belirli mesleklerde uzmanlaşmaya gitmeye başlamıştır. Bu sebeple dayanışma zorunlu hale gelmiştir. Ona göre toplumsal düzenin sürdürülebilmesi için iki türlü dayanışma vardır. Mekanik dayanışma ve organik dayanışma.

- **Mekanik dayanışma:** Mekanik dayanışmanın hakim olduğu toplumlar homojen bir yapıya sahiptirler. Bu toplumlar fazla gelişmemiş toplumlardır, Üretim az makineleşme yok denilecek orandadır. Ağırlıklı olarak ceza hukukuna tabi olup cezaları ağır cezalardır. ceza hukukuna tabi olmalarının bir sebebi ise insanların işlevlerinin aynı olmasından kaynaklıdır. İnsanların işlevleri birbirinin aynısı olduğu için bir diğerinin yeri kolaylıkla doldurulabilir. ceza hukukunun ağırlıkta olmasının bir amacı ise düzenin katı bir anlayış olarak bozulmasının tamamen önüne geçmektir. Bu toplum yenikliklere saygı duymaz ve farklılıkları olumlu karşılamaz. Din toplumsal değer olarak kişilerin yaşamlarını şekillendiren bir etmendir. Biz düşüncesine sahip olan mekanik toplumda irade pek söz sahibi olan bir kavram değildir.
- **Organik dayanışma:** Organik dayanışmanın hakim olduğu toplumlar heterojen yapıya sahiptirler. Bu toplumlar gelişmiş toplumlar veya gelişmekte olan toplumlardır. Üretim giderek artmaktadır. modern üretim yöntemleri kullanılmaktadır. Özel hukuka tabidirler, ceza değil tazmin vardır. Bu toplumdaki her bireyin ayrı bir işlevi ayrı bir yeri vardır bu yüzden kimsenin yeri kolay kolay doldurulamaz. Bu toplumda irade söz konusudur, ben anlayışı hakimdir. İnsanlar farklılıklara saygı duyarlar. Bu toplumda refah seviyesi de yüksektir.

Durkheim, toplumu bir arada tutan unsurların değerler ve gelenek olduğuna inanıyordu. Suç, sapma ve intihar davranışları anomini (normsuzluk) arttığı durumlarda artış göstermektedir. Durkheim'in en önemli çalışması intihar üzerine yapmış olduğu çalışmalarıdır.(1897-intihar adlı eseri)

Durkheim'e göre toplumsal dayanışmayı sağlayan en önemli unsur dindir. Ahlaki uzlaş ve toplumsal ahlakın kaynağı dindir. Ona göre dinin kaynağı ise toplumun kendisidir, yani kutsal olan ilke kutsal olmayan üzerinde yapılan ayırım dinin belirleyicisidir.

Durkheim'in öne sürdüğü faktörler:

- Bireycilik: Geleneksel toplumlarda, insanların kimlikleri bir klana yahut sınıfa bağlıdır. Karar alma süreçlerinde çok az seçeneğe sahiptir.
- Aşırı Umud: Kapitalizm umutları arttırdı. Çabalayan herkes patron olabilir.
- Ulusun ve Ailenin Zayıflaması: 19 yüzyılının bazı dönemlerinde ulus fikri aidiyet ve bağlılık duygusunu üstlenecek kadar büyümüşü.

Durkheim toplum bilimi kendi olgularını kendi ön dayanaklarıyla işleyen bir bilim durumuna getirdi. Auguste Comte'un fiziği, Herbert Spencer'in biyolojiyi örnek alıp inceledikleri toplumsal olaylar ona göre yalnız kendi türünden olaylarla açıklanabilir, "toplumsal olay" bireye bağlı ve bireyle başlayıp biten bir süreç değildir. Toplumsal olay bireyi aşkındır, birey ona katılır. Her birey için toplumsal olaya katılmak kaçınılmaz bir zorunluktur. Çünkü toplumsal olaylar; genel zorunlu bireyi ve bireyler arası ilişkileri belirleyen din, ekonomi, hukuk, ahlâk, siyaset, bilim ve sanat türünden olaylardır. İnsanın kendine özgü bireyliğini ve topluma özgü toplumsallığını saptar. İnsan genel doğruları hazırca, tartışıp araştırmadan toplumdan alır. Bu doğrular: bireyin, kendisi, başkaları, insanlar arası ilişkiler, doğa, evren olguları üzerine yargılarına temel dayanak olur.

Toplum bir başka yanıyla da insana ilişkin her kurumun temeli olup doğal bir bileşimdir. Kurumlar örneğin din ve Tanrı anlayışı da topluma bağlıdır ve onunla birlikte gelişip evrimleşir.

Durkheim bilgi anlayışında toplumun görüşünü örnek alır. Bilgide en genel kavramlar tek tek şeylerin tümünden bağımsız olmayıp tersine onlara uygulanabilen, topluma ilişkin kavramlar olduklarından en geçerli kavramlardır. Bunların mutlak, öncesiz sonsuzca doğru ve kesin kavramlar oldukları da söylenemez. Bilginin temel taşları olan genel kavramlar toplumla birlikte zaman ve uzam bağlamında değişip gelişen kavramlardır.

Din sosyolojisi ile ciddi olarak ilgilenen Durkheim'in eserlerinin bir kısmı Türkçeye çevrilmiştir. Comte'un takipçisidir. Sosyolojizm düşüncesi felsefesi olarak Materyalizm ve Kolektif inançları değerlendiriyor. Tanrı'nın ve evrenin varlığı konusunda emin olmadığını Sosyoloji ve Din olarak Tanrı'nın toplum olduğunu yani ezilen, sınıfının bir olduğunu, Toplumun da Tanrı'nın felsefesine uygun inançları "Teizm, Ateizm, Deizm, Budizm ve Agnostizm, ..." gibi farklı inançlara göre bölünmesini değerlendiriyordu. Ayrıca, nasıl toplumu gözettiği bireyin de davranışlarda bulunurken toplumu temel ahlak esasına ve pozitif yaklaşıma çağırıldığını düşünüyordu.

Toplumsal olguları ampirik olarak inceledi. "Toplumsal olgular bireyin dışındadır, bireyin zorlamasıdır ve diğer toplumsal olgular ile açıklanır" diye savundu.

https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%89mile_Durkheim

Max Weber

Max Weber (21 Nisan 1864 - 14 Haziran 1920), Alman düşünür, sosyolog ve ekonomi politik uzmanı. Modern antipozitivistik sosyoloji incelemesinin öncüsü olduğu düşünülür. Sosyolojiyi metodolojik olgunluğa erdirmiştir.

Weber, siyaset sosyolojisi ve eğitim sosyolojisi alanında yaptığı araştırmalarıyla da tanınır. Marx'ın sınıf temelli çözümlemelerinin yerine statü kavramını getirmiştir. Bürokrasi üzerine çalışmalarıyla tanınır.

Weber'in düşüncesi

Esinlendiği kaynaklar

Heinrich Rickert'e göre, Weber'in düşüncesi büyük ölçüde Alman idealizminden, özellikle de **Yeni-Kantçılık'tan** etkilenmiştir. Özellikle gerçekliğin kaotik ve anlaşılamaz olduğu, insanların dikkatlerini gerçekliğin bazı görünümüne odakladığı ve sonuçta oluşan algılarını organize etme yoluyla akılcı bir çıkarım yaptıkları şeklindeki Yeni-Kantçı inanış Weber'in eserlerinde önemlidir.[2] Weber'in fikirleri sosyal bilimler metodolojisi açısından çağdaşı olan Yeni-Kantçı filozof ve önemli sosyolog Georg Simmel'in çalışmaları ile paralellik taşır.[3]

Weber, dinsel kesinliklerin kaybolduğu modern çağda anlamsız hale gelmiş olmasına rağmen, Kantçı ahlaktan da etkilenmişti. Bunun dışında Friedrich Nietzsche'nin felsefesinden etkilendiği de belirgindir. Stanford Encyclopedia of Philosophy'ye göre "Kantçı ahlaki zorunluluklar ile Nietzscheci modern kültürel yaşamın kavranması arasındaki derin gerilim Weber'in etik dünya görüşüne koyu bir trajik ve agnostik gölge vermektedir." Weber'in hayatı ve fikirleri üzerindeki bir diğer önemli etki ise Karl Marx'ın yazıları ve akademide ve aktif politikada sosyalist düşüncedeki çalışmalar oldu. Weber, Marx'ın bürokratik sistemler ile ilgili korkularını paylaşır ve bunların insan özgürlüğü ve otonomisine zarar verebilecek kapasitede olduklarını öne çıkarmaya çalışırken, bu yaklaşımı sürekli ve kaçınılmaz biçimde var olan ütopyalarla çatışıyor ve ütopya ruhuna bir türlü uymuyordu. Annesinin Kalvinci dinsel bağlılığı Weber'in tüm yaşamı ve eserlerinde görülür olmasına ve dinlerle ilgili çalışmaları yaşamı boyunca sürdürmesine karşın, kişisel olarak dinsiz olduğu açıktı.

Bir politik iktisatçı ve iktisadi tarihçi olarak Weber, yeni gelişen ve Gustav von Schmoller ve öğrencisi Werner Sombart tarafından temsil edilen Alman Tarih Okulu'ndandı. Weber'in araştırma konuları bu okulla aynı çizgide olmasına karşın, yöntembilim ve değer teorisi konularında Alman tarihçilerden ayrılıyor ve bu tarih okulunun geleneksel düşmanları olan Carl Menger ve Avusturya Okulu'na daha yakın düşünüyordu.

Otorite (Meşru İktidar) Tipolojisi

Weber, yurttaşların belirli bir siyasal sisteme neden itaat ettiklerinin cevabını aramış ve kişilerin otoriteye itaat etmelerinin, iktidarı meşru görmelerinin nedenini üç farklı otorite tipine bağlamıştır.

Geleneksel Otorite: Bu otorite tipinde, siyasi iktidar meşruluğunu yerleşmiş geleneklerden ve bu geleneklerin kutsallığına duyulan inançtan alır. Yönetilenler, iktidarı geleneklere göre ele alan ve kullanan yöneticilerin karar ve emirlerine uymayı görev sayarlar. İktidar sahiplerin yetki sınırları açıkça belirtilmemiştir. Kendilerine geleneklere uygun olarak geniş bir takdir yetkisi hareket alanı bırakılmıştır.[kaynak belirtilmeli]

Hukusal Akılcı Otorite: Bu otorite tipinde siyasal iktidarı kullananlar, yönetme güçlerini ve haklarını rasyonel ve herkes için bağlayıcı hukuk kurallarından alırlar. İktidara geliş yolları ve yetkileri rasyonel kurallarla açıkça belirlenmiştir. Otorite, hukuk kurallarına uyduğu sürece meşrudur. Yönetilenler, yöneticilerin şahsına değil, işgal ettikleri makama daha doğrusu hukuk düzenine itaat ederler.[kaynak belirtilmeli]

Karizmatik otorite: Bu otorite tipinde iktidarın meşruluğu bir kişinin olağanüstü sayılan niteliklerine dayanır. Halk liderde kutsallık veya kahramanlık, örnek alınacak bir üstün kişilik simgesi gördüğü için ona bağlanır ve yarattığı düzene itaat eder. Karizmatik lider toplumun yerleşmiş düzenine ve geleneklerine veya bunların bir bölümüne karşı çıkarak köklü değişikliklere yönelir. Bu nedenle radikal ve devrimci nitelik gösterir.

Weber'in bu sınıflandırması sosyoloji ve tarih açısından çok önemlidir ama günümüzün karmaşık siyasi gerçekliğini kavramaktan uzaktır.

Yöntembilim

Weber, diğer klasik düşünürler (Comte, [Durkheim](#)) gibi genel olarak sosyal bilimlere, özel olarak da sosyolojiye hükmeden özel bir kurallar seti yaratmaya çalışmadı. [Durkheim](#) ve Marx ile karşılaştırılsa, Weber daha çok birey ve kültür üzerine yoğunlaştı ve bu onun yöntembiliminde açıktır. Durkheim toplum üzerine yoğunlaşırken, Weber birey ve onun eylemleri üzerine yoğunlaştı. Diğer taraftan Marx maddi dünyanın fikirler dünyası üzerindeki önceliğini savunurken, Weber en azından büyük resimde fikirlerin bireylerin davranışlarını motive ettiğini ileri sürdü.

Weber'e göre sosyoloji,

« ...akışı ve etkilerinin bir açıklamasına varmak için toplumsal eylemin yorumlayıcı bir şekilde anlaşılmasına çalışan bir bilimdir. »
(Max Weber)

Weber, nesnellik ve öznellik sorunu üzerine yoğunlaştı. Weber toplumsal eylem ile toplumsal davranışı birbirinden ayırdı ve toplumsal eylemin ancak bireylerin bir diğeri ile öznel olarak nasıl ilişkiye girdiğinin anlaşılması sayesinde anlaşılabilirliğini belirtti. Weber bunun için Verstehen (Almanca'da anlamak) kavramını kullandı. Toplumsal eylemin verstehen aracılığıyla anlaşılması buradaki öznel anlamın anlaşılmasına bağlıydı ve bireyleri eylemleriyle ilişkilendirerek anlamayı amaçlamalıydı. Toplumsal eylemler kolaylıkla tanımlanabilir ve nesnel bir anlam taşır, ancak çok daha fazla öznel sonuçlar yaratır ve bu sonuçların anlaşılması bilim insanı açısından bir başka öznel anlama katmanıdır. Weber sosyal bilimlerde, öznelliğin, evrensel kanunlar yaratmanın doğal bilimlerdekinden çok daha zor olmasına neden olduğunu ve bu öznel bilgi düzeyinin yüksekliğinin sosyal bilimleri tehlikeli şekilde sınırlayacağını belirtir. Sonuç olarak, Weber, nesnel bilimselliğe ulaşmak için çaba harcamasına karşın, bunun ulaşılamaz bir hedef olduğunu da belirtir.

« Hiçbir "nesnel" bilimsel kültür analizi yoktur... Kültürel gerçekliğin tüm bilgisi ... daima belli bir bakış açısının bilgisidir... Ampirik gerçekliği bir takım "kanunlara" indirgeme amacıyla kültürel olayların bir "nesnel" analizi anlamsızdır.. [çünkü] ... toplumsal kanunların bilgisi toplumsal gerçekliğin bilgisi değil, daha çok bu sonuca ulaşmak için değişik araçlar kullanarak çabalayan aklımızın bilgisidir. »
(Max Weber, Sosyal Bilimlerde "Nesnellik", 1904[15])

Uluslar, kültürler, hükümetler, kiliseler, kuruluşlar gibi toplulukların sosyal bilimciler tarafından ancak bireylerin davranışları bağlamında ve bu davranışların bir sonucu olarak anlayabileceği şeklindeki Yöntembilimsel bireycilik ilkesi, Weber'e, özellikle de Ekonomi ve Toplum kitabının ilk bölümüne dayandırılır. Weber, bu bölümde bireylerin ancak "öznel olarak anlaşılabilir eylemlerin yapıcıları" olarak kabul edilebileceklerini belirtir.[8][13] Başka bir ifadeyle, toplumsal fenomenler sadece hedefleri olan bireylerin davranışlarının modelleri üzerinden ele alınmasıyla bilimsel olarak anlaşılabilirliğini ileri sürer. Weber, gerçek tarihsel olayların kazara ya da tamamen irrasyonel etkenlerden dolayı her zaman ister istemez saptığı bu modellere ideal tipler diyordu.[8] Bir ideal tipin analitik olarak inşa edilmesi gerçeklikte hiçbir zaman mümkün olmazken, sosyal bilimciye gerçeklikte olanları kıyaslayabilmek için bir ölçüt sağlamış olurdu.[16]

Weber'in yöntembilimi, sosyal bilimlerin yöntembilimi konusunda o dönemin Almanya'sında yaşanan ve Methodenstreit adı verilen tartışma bağlamında gelişti.[14] Weber'in pozisyonu tarihselcilere daha yakındı, ancak toplumsal olayların özel tarihsel bağlamı içinde anlaşılabilirliğini ve analiz edilirken bireylerin öznel motivasyonlarının anlaşılması gerektiğini söylüyordu.[14] Böylece Weber karşılaştırmalı tarih analizinin kullanımını vurguluyordu.[17] Yani Weber, belli olayların gelecekte nasıl bir sonuç yaratıcığını tahmin etmekten çok, belli bir sonucun, hangi farklı tarihsel süreçlerin sonucu olarak ortaya çıktığını anlamakla ilgileniyordu.[11]

Ussallaştırma

Ussallaştırma(Ing. Rationalisation) ve giderek daha ussal olan bir toplumdaki bireysel özgürlük sorunu birçok sosyolog tarafından, Max Weber'in eserlerinin ana teması olarak kabul edilir. Bu tema psikolojik etkenler, kültürel değerler ve inançlar (özellikle din) ile toplumun yapısı (özellikle ekonomi tarafından belirlenen) arasındaki ilişkilerin geniş bağlamı çerçevesine yerleştirilmiştir.

Ussallaştırma kavramı ile, Weber ilk olarak bireysel kar-zarar hesabını, ikinci olarak daha kapsamlı biçimde kurumların bürokratik organizasyonunu, ve son olarak da en genel anlamda gerçekliğin, gizemli ve sihirli güçlerden uzaklaşarak anlaşılmasını ifade eder.

« *Günümüzün kaderi ussallaştırma, entelektüelleştirme ve hepsinden önemlisi dünyanın "büyüsünün bozulması"dır.* »

(Max Weber)

Weber bu konudaki fikirlerini Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu kitabında geliştirmeye başladı. Bu kitapta Protestanlık'taki, daha da özelde onun sofu bir mezhebi olan Kalvinizm'deki, dinsel ve çalışma arasındaki ilişkinin yeniden tanımlanmasının, ekonomik kazanç elde etme konusundaki insani çabayı rasyonel bir çabaya çevirmiş olduğunu ileri sürdü. Protestanlıkta Tanrıya inanç çağrısı daha seküler bir davet biçimini almıştır. Weber'e göre, bu doktrinin rasyonel temelleri giderek gelişti ve dinsel temellerden daha güçlü hale gelerek, onların artık göz ardı edilmesiyle sonuçlandı.

Weber, konu üzerindeki araştırmasına sonraki çalışmalarında da devam etti. Özellikle bürokrasi üzerine yazılarında ve günümüzün modern dünyasında meşruluğun (veya ussallaştırmanın) belirleyici rolünün olduğunu belirttiği (Weber meşru otoriteyi üç tipte ele alır: yasal/akılcı otorite, geleneksel otorite, karizmatik otorite) yazılarında bu konuya sıkça değindi. Weber, çalışmalarında, günümüz toplumunun ussallaşmaya doğru gelişmekte olduğu şeklindeki görüşünü savundu. Benzer şekilde, akılcı ve hesaplanabilir kapitalizmin gelişmesi sayesinde ekonomide de rasyonalizm görülebilir. Weber'e göre ussallaştırma Batı Avrupa'nın dünyanın geri kalanından ayıran temel özelliklerden biriydi. Ussallaştırma, ahlakta, dinde, psikoloji ve kültürde derin değişikliklere bağlı idi ve bu değişiklikler ilk olarak Batı Avrupa'da gerçekleşmişti.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Max_Weber

İbn Haldun **ابن خلدون**

Ebû Zeyd Veliyyüddîn Abdurrahmân b. Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Hasen el-Hadramî el-Mağribî et-Tûnisî (d. 1332/Tunus - ö. 1406)

Meşhur tarihçi, sosyolog, filozof, siyaset ve devlet adamı.

Kaynak: <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibn-haldun>

İbn Haldun[a] (Arapça: ابن خلدون Mayıs 1332, Tunus – 19 Mart 1406, Kahire), modern tarihyazımının, sosyolojinin ve iktisatın öncülerinden kabul edilen 14. yüzyıl düşünürü, devlet adamı ve tarihçisi. Ayrıca İslam aleminde Liberalizm ilkelerini kitaplarında bulunduran ilk Müslüman düşünür.[2] Köklü bir aileden geldiği için iyi bir eğitim aldı. Tunus ve Fas'ta devlet görevlerinde bulunduktan sonra Gırnata ve Mısır'da çalıştı. Kuzey Afrika'nın o dönem istikrarsız ve entrikalarla dolu siyasal yaşamı 2 yıl hapiste yatmasına neden oldu. Bedevi kabilelerini çok iyi tanımasından dolayı aranan bir devlet adamı ve danışman oldu. Mısır'da 6 defa Maliki kadılığı yaptı. Şam'ı işgal eden Timur ile görüşmesi bir fatih ile bir bilginin ilginç buluşması olarak tarihe geçti.

Siyasal yaşamdan çekildiği dönemlerde adını tarihe geçiren 7 ciltlik dünya tarihi Kitâbu'l-İber ve onun giriş kitabı olarak düşündüğü Mukaddime'yi yazdı. Eseri, Arap dünyasında etki yaratmasa da Osmanlı tarih anlayışını derinden etkiledi. Başta Katip Çelebi, Naima ve Ahmet Cevdet Paşa olmak üzere Osmanlı tarihçileri Osmanlı Devleti'nin yükseliş ve çöküşünü pek çok defa onun teorileriyle analiz etti.

Arap dünyasında yeniden keşfedilmesi ancak Arap milliyetçiliğinin gelişmeye başlaması ile oldu. 19. yüzyıldan itibaren ise Avrupalı tarihçiler tarafından keşfedildi ve eserleri büyük takdir gördü. Öyle ki Toynbee, aradan geçen yüzyıllardan sonra onun için şöyle dedi: "Herhangi bir zamanda, herhangi bir ülkede, herhangi bir zihin tarafından yaratılmış en büyük tarih felsefesinin sahibi".

Bilim insanı kimliği üzerine söylenenler

İbn-i Haldun, çeşitli yazarlar tarafından modern tarihçiliğin, siyasal bilimlerin ve sosyolojinin kurucusu olarak gösterilmiştir.

Toynbee, ondan "herhangi bir zamanda, herhangi bir ülkede, herhangi bir zihin tarafından yaratılmış en büyük tarih felsefesinin sahibi" diye sözeder. Hitti'ye göre İbni Haldun, İslam'ın en büyük tarih felsefecisidir. Claude Huart, Italo Pizzi, Reynold Alleyne Nicholson (Arap Edebiyatı tarihçileri), T. J. de Boer (İslam-Arap felsefecisi), William Muir, August Müller (İslam tarihçileri), Eduard Meyer, Yves Lacoste (tarihçiler), ondan övgüyle söz ederler.

A. Ferreira ve Ludwig Gumplowicz gibi sosyologlar İbn-i Haldun'u sosyolojinin habercisi ve öncüsü olarak nitelendirirler. Bazı kaynaklarda ise tarih sosyolojisinin, sosyal morfolojinin, genel sosyolojinin ve siyaset sosyolojisinin öncüsü olduğu ileri sürülür.

Cemil Meriç'e göre İbn-i Haldun "kendi semasında tek yıldız"dır.

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0bn_Haldun

MUKADDİME

İbn Haldûn'un (ö. 808/1406) tarih felsefesini, içtimaî ve beşerî ilimleri temellendirdiği toplum metafiziğine dair eseri.

Râgıb el-İsfahânî

Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Râgıb el-İsfahânî (ö. V./XI. yüzyılın ilk çeyreği) Müfessir, Arap dil âlimi ve ahlâk felsefecisi.

Kaynaklar İsfahânî'nin mütevazî, insanî ilişkileri iyi, zeki ve çok yönlü bir âlim olduğunu, doğru bildiği şeyleri çekinmeden söylediğini, kendisini daha çok telife adanmış resmî görevden uzak durduğunu kaydetmektedir. Mu'tezile âlimlerinden faydalanması ve aklî çıkarımlarda bulunması sebebiyle bazıları onun Mu'tezilî olduğunu söylemiştir (Sıddîk Hasan Han, III, 68; İA, IX, 593). Râgıb'ın Mu'tezile ulemâsından yararlandığı doğru ise de o irâde-meşîet, iman-amel ilişkisi, ibdâ'-halk, zâhir-bâtın, bekâ, hayır-şer, rü'yettullah gibi konularda [Mu'tezilî](#) görüşleri eleştirmiş ve reddetmiştir. Daha da önemlisi onun Kur'an'ın mahlûk olduğunu ileri süren ve ilâhî sıfatları inkâr eden Mu'tezile'yi ehl-i bid'at saymasıdır (Müfredâtü elfâzî'l-Kur'ân, s. 71, 84, 91, 111, 131, 138-139, 184, 275, 291, 471-472; er-Risâle fi'l-i'tikâd, s. 43, 54, 105). İsfahanlı oluşu, Ehl-i beyt'e karşı sevgisi ve onlardan rivayette bulunması gibi sebeplerle Şîî olduğu da iddia edilmiştir (Hânsârî, III, 197; Abdülhamîd Abbas Muhammed, s. 70 vd.). Ancak Şîî olmadığının en açık delili imâmet konusunda sapkınlığa düştüklerini söylediği Şîa'yı ehl-i bid'at saymasıdır. Ayrıca itikadî bakımdan fırka-i nâciyenin Ehl-i sünnet olduğunu beyan eden Râgıb'ın (er-Risâle fi'l-i'tikâd, s. 43, 54) bazı konularda kendilerini eleştirse de Eş'arî mezhebine mensup bulunduğu anlaşılmaktadır. Amelî konularda Şâfiî olduğu ileri sürülmekle birlikte (Hânsârî, III, 197; M. Kürd Ali, s. 256) Râgıb'la ilgilenen yazarların çoğunluğu, eserlerinde bazan mezhep imamlarının görüşlerini yorumsuz aktarması, bazan da eleştiri ve tercihlerde bulunması, bir mezhebe bağlı olduğunu açıklamaması, mezhep mensubu âlimlerin aidiyet belirten ifadelerini kullanmaması ve tabakat kitaplarında belirli bir fıkıh mezhebinin mensupları arasına yerleştirilmesi gibi sebeplerle onu muayyen bir fıkıh mezhebine dahil saymamıştır (Âdil b. Ali b. Ahmed eş-Şüddî, I, 287 vd.; Müfredâtü elfâzî'l-Kur'ân, neşreden giriş, s. 16-17).

Bekir Topaloğlu

İsmail Cerrahoğlu

Tefsir Profesörü, İlahiyat Profesörü, Araştırmacı Yazar, Akademisyen

Kaynak:

<https://www.biyografya.com/biyografi/9762#:~:text=%C4%B0smail%20Cerraho%C4%9Flu%2C%201979'dan%20itibaren,katk%C4%B1lar%20sunan%20Hendekli%20akademisyen%20Prof.>

Kavramlar

Ekberriye	الأَكْبَرِيَّة (Muhyiddin İbnü'l-Arabî'ye (ö. 638/1240) nisbet edilen tasavvufî ve fikrî bir hareket.)
Esbâb-ı Nüzûl	أسباب النزول Tefsir ilminin âyet veya sûrelerin iniş sebeplerini araştıran dalı.) Kaynak: https://islamansiklopedisi.org.tr/esbab-i-nuzul
Fürû	(الفروع) İslâm hukukunun ameli-tatbiki bölümünü ve miras hukukunda alt soy hısımları ifade eden fıkıh terimi.) https://islamansiklopedisi.org.tr/furu
Melâmet	(ملازمة) Bir tasavvuf terimi; III. (IX.) yüzyılda Horasan bölgesinde ortaya çıkıp daha sonra bütün İslâm dünyasında yaygınlık kazanan tasavvuf anlayışı.)
Râvi	(الراوي) Öğrendiği hadisi rivayet eden kimse anlamında terim.)
Şerh etmek	(الشرح) İslâm dünyasında bir eserin daha geniş biçimde açıklanması amacıyla yazılmış kitapları ifade eden bir telif türü.) TDV_İA (açımlamak, açıklamak, yorumlamak.)
Tarikat	(الطريقة) Tasavvufta Hakk'a ulaşmak için benimsenen usul, tutulan yol.) Sözlükte "gidilecek yol, izlenecek usul, hal ve gidiş" anlamındaki tarîkat (çoğulu tarâik) terim olarak "Allah'a ulaşmak isteyenlere mahsus âdet, hal ve davranış" demektir. TDV_İA
Tasavvuf	(التصوّف) İslâm'ın zâhir ve bâtın hükümleri çerçevesinde yaşanan mânevî ve derunî hayat tarzı.)
Tevhid	(التوحيد) Allah'ın zâtında, sıfatlarında, mâbud oluşunda bir ve tek olduğunu zihin ve kalp yoluyla kabul etme anlamında terim.) TDV_İA
Te'vil	(التأويل) Naslarda yer alan bir lafza taşıdığı muhtemel mânalardan birini tercih edip yükleme anlamında terim. -FİKİH. Fıkıh usulünde te'vil, "bir sözün bir delilden hareketle zâhir anlamının terkedilerek taşıdığı diğer bir mânaya göre anlaşılması, kapalı lafızların açıklanması" mânasında kullanılmıştır.) TDV_İA
Usûl-i Fıkıh	(أصول الفقه) Fıkıhın kaynaklarını ve bunlardan hüküm çıkarma yöntemlerini inceleyen bilim dalı.) TDV_İA
Vahdet	(الوحدة) Matematik, mantık ve metafizikte kullanılan bir terim.) TDV_İA

Hristiyanlık

Kutsal Kitap

Eski Ahit

(Bak: [Tevrat](#))

[Yeni Ahit](#) - [İnciller](#) ([Matta](#), [Markos](#), [Luka](#), [Yuhanna](#)) 21 Mektup, Resullerin İşleri ve Yuhanna'nın Vahyi

Hristiyan ilahiyatı

Hristiyanlar Neye İman Ederler?

Hristiyanlık dini mezhepleri

Katolik Kilisesi

Ortodoks Kilisesi

Protestanlık

MEZHEPLER ve TARİKATLAR (TDV_İA: Müellif Mehmet Aydın)

İSLÂM KAYNAKLARINA GÖRE HİRİSTİYANLIK (TDV_İA: Müellif:Mustafa Sinanoğlu)

Kişiler

Jean Calvin

(10 Temmuz 1509 - 27 Mayıs 1564)

Martin Luther

(10 Kasım 1483 - 18 Şubat 1546)

Max Weber

(21 Nisan 1864 - 14 Haziran 1920)

Thomas Hobbes

(1578-1679)

Kavramlar

Leviathan

Hristiyanlık

Hiz. İsa'nın peygamberi olduğu ilâhî din.

Hristiyanlık (İbranice: נִצְרָת), Nasıralı İsa'nın (Yeşua) yaşamına, öğretilerine ve vaazlarına dayanan, tek Tanrılı İbrahîmî bir dindir. Günümüzde Hristiyanlık, dünya nüfusunun yaklaşık %30,1'ini oluşturmaktadır ve 2,4 milyarı aşkın takipçisi ile dünyanın en kalabalık dinidir. Takipçilerine, "Mesihçi" anlamına gelen Hristiyan veya Nasıralı İsa'ya ithafen İsevi veya Nasrani denir. Kitâb-ı Mukaddes'e inanan takipçileri, Yahudi metni olan Tanah'ta kehanet edilen İsa'nın Mesih olarak gelişinin bir Yeni Ahit (Yeni Antlaşma) olduğuna inanırlar.

Hristiyanlar, İsa'nın "*Tanrı'nın Oğlu*", "*Tanrı'nın enkarnasyonu*" ve Eski Ahit'te geleceği haber verilen "*Mesih*" olduğuna inanırlar. Hristiyanlık, teslis adı verilen inanç üzerine kuruludur. Bu inanca göre Tanrı'nın kendini açıkladığı üç kimliği vardır: **Baba, Oğul ve Kutsal Ruh**. İnanca göre Hristiyanlığın inanç sistemi ve ibadetleri, İsa tarafından 1. yüzyılda, Roma İmparatoru Tiberius devrinde, yine Roma'nın hakimiyetinde olan Filistin'de ortaya konulmuş ve havarileri ve diğer takipçileri tarafından öğretilerek yayılmıştır. Bir kişi Hristiyanlık inancına, Kitâb-ı Mukaddes'teki ayetlerden biri olan Romalılar 10:9 ayetinin yönlendirmesini uygulayarak geçebilmektedir.

Hristiyanlığın kökenleri en azından, MS 1. yüzyılda Roma İmparatorluğu yönetimindeki İsrail ve Filistin bölgesine değin uzanmaktadır. Hristiyanlık, temel olarak Yahudilik inancı üzerine kurulmuş ve daha sonraları Tarsuslu Pavlus'un da etkisiyle müstakil bir din olarak gelişmiştir. Hristiyanlığın kutsal kitabı olan Kitâb-ı Mukaddes'in Yahudiliğin kutsal kitabı olan Tanah'ı içinde barındırdığı göz önüne alınırsa, Hristiyanlığın erken döneminde Hristiyanlık ve Yahudilik arasındaki bağ daha net anlaşılacaktır.

Kaynak: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Hristiyanlık>

Havariler

İlk havari: Petrus

Kutsal Kitap

Hristiyanlığın kutsal kitabı, **Kitâb-ı Mukaddes**'tir. Kitâb-ı Mukaddes, **Eski Ahit** ve **Yeni Ahit** olmak üzere başlıca iki bölümden oluşur.

Eski Ahit

Kitâb-ı Mukaddes'in ilk kısmı, Eski Ahit ya da Eski Antlaşma olarak adlandırılır. Yahudilerin kutsal kitaplarından olan Tanah ile bölüm adları ve sınıflandırmalar hariç hemen hemen aynıdır. Eski Antlaşma, İsa'nın doğumundan önceki çok uzun bir zaman diliminde Yahudi peygamberler tarafından yazılmıştır. Bu bölümde, henüz dünyaya gelmemiş oldukları için İsa ve annesi Meryem'den ismen bahsedilmez; ancak Eski Ahit'in bazı kitaplarında İsa'ya atıfta bulunulur.

Kaynak: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Hristiyan%C4%B1k>

Eski Ahit veya Eski Antlaşma (arkaik tabirle "[Ahd-i Atik](#)"), Kutsal Kitap'ın (Kitâb-ı Mukaddes) İbranice kaleme alınmış olan ilk kısmına Hristiyanların verdiği isimdir. Yahudilerin Tanah ve Müslümanların [Tevrat](#) ve [Zebur](#) olarak kabul ettikleri kitapları içinde barındırır. Kutsal Kitap'ın birinci yüzyılda Grekçe kaleme alınan yazılarına "Yeni Ahit" adı verildi. *İnançlı Yahudilerce "Yeni Ahit" kutsal kabul edilmez.*

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/Eski_Ahit

Yeni Ahit

Yeni Ahit metni içeren en eski papirüslerden biri (y. MS 90–160)

Kitâb-ı Mukaddes'in ikinci bölümünü oluşturan Yeni Ahit ise, Nasıralı İsa'nın sağlığında ya da ölümünden sonra havariler ve elçiler tarafından yazılmıştır. Hristiyanlarca kanonik kabul edilen Matta, Markos, Luka ve Yuhanna incilleri, Yeni Antlaşma'nın ilk dört bölümünü oluşturur.

Yahudi kutsal metinlerinden oluşmuş olan Tanah'ın Hristiyanlıkta Eski Antlaşma olarak adlandırılmasının nedeni, Tanrı'nın İsa'dan asırlar önce Musa ile Sina Dağı'nda yaptığına inanılan antlaşmadır. Hristiyanlar, Tanrı'nın İsa aracılığı ile yeni bir antlaşma yaptığına inandıklarından ötürü, Kitâb-ı Mukaddes'in İsa'dan bahseden ikinci bölümünü Yeni Antlaşma olarak adlandırırlar.

İnciller

İncil, Kitâb-ı Mukaddes'in Yeni Ahit kısmının ilk dört bölümünün her birine verilen addır. **Matta, Markos, Luka ve Yuhanna** tarafından kaleme alınmış olan dört İncil, yazarlarının adıyla anılır. İnciller, Nasıralı İsa'nın hayatını ve öğretilerini anlatır.

Türkçeye Arapçadan geçen incil kelimesinin aslı, Yunanca "Ευαγγέλιον" (Evangelion) şeklindedir ve "iyi haber, müjde" anlamına gelir.

İncil kelimesi, gerçekte Yeni Antlaşma'nın ilk dört kitabının (bölümünün) her birini karşıladığı hâlde, bazen Yeni Antlaşma'nın tamamı için de kullanıldığı olur.

Matta

Matta İncili (Yunanca: τὸ εὐαγγέλιον κατὰ Ματθαῖον, to euangelion kata Matthaion; euaggélion = iyi haber), Kutsal Kitap'ın dizisine ait olan kanonik (= Kutsal Kitap'ın dizisine ait) bir kitaptır. Yunanca Kutsal Yazıların ya da Yeni Ahdin ilk kitabıdır. Bu incilin Matta adlı bir adam tarafından yazıldığı genellikle kabul edilir.

Matta İncili'nde Tanrı'nın krallığı ve Mesih aracılığıyla mümkün olan kurtuluş hakkındaki sevinçli haber anlatılır. Bu kitap başta Yahudileri düşünerek yazıldı. İbranice Kutsal Yazılardan diğer üç kanonik incilden daha fazla (40 defa) alıntı yapılmıştır.

- Kitap, İsa'nın M.Ö. 2. yılındaki doğumundan M.S. 33'te göğe çıkmadan hemen önce öğrencileriyle buluşmasına dek geçen olayları anlatır.

- Matta'nın İncili'nde anlatılanların %42'si diğer üç incilde bulunmaz.

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/Matta_%C4%B0ncili

Markos

Markos İncili (Yunanca: τὸ εὐαγγέλιον κατὰ Μάρκον, to euangelion kata Markon; euaggélion = iyi haber), Kutsal Kitap dizisine ait olan kanonik (= Kutsal Kitap'ın dizisine ait) bir kitaptır. Yunanca Kutsal Yazıların ya da Yeni Ahdin ikinci kitabıdır. Bu incilin Markos adlı bir adam tarafından yazıldığı genellikle kabul edilir. Markos'un bölümleri ve konuları vardır.

Markos İncili'nde Tanrı'nın krallığı ve Mesih aracılığıyla mümkün olan kurtuluş hakkındaki sevinçli haber anlatılır.

Bu kitap en kısa incildir ve başta Romalıları düşünerek yazılmıştır. Bu kitapta bulunan birçok açıklama Yahudi olmayan okuyucular için gereklidir.

- Markos İsa'nın vaftizi (M.S. 29'un ilkbaharı) ile dirilişi (M.S. 33'ün ilkbaharı) arasındaki olayları anlatır.

- Markos incilinin sadece %7'si diğer incillerde olmayan bilgilerdir.

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/Markos_%C4%B0ncili

Luka

Luka İncili (Yunanca: τὸ εὐαγγέλιον κατὰ Λουκᾶν, to euangelion kata Loukan. euaggélion = iyi haber), Kutsal Kitap dizisine ait olan kanonik (= Kutsal Kitabın dizisine ait) bir kitaptır. Yunanca Kutsal Yazıların ya da Yeni Ahdin üçüncü kitabıdır. Bu incilin Luka adlı bir adam tarafından yazıldığı genellikle kabul edilir.

Luka İncili'nde Tanrı'nın krallığı ve Mesih aracılığıyla mümkün olan kurtuluş hakkındaki sevinçli haber anlatılır.

Bu kitap en uzun incildir ve Yahudi ya da diğer milletlerden olan herkes için yazıldı. Fakat o kaydına “saygıdeğer Teofilos” hitabıyla başladığı için ilk olarak raporunu iyi tanıdığı bir kişiyi bilgilendirmek amacıyla yazdı. Raporunun devamı Elçilerin İşleri kitabıdır.

- Luka Yahya'nın doğumu (M.Ö. 3) ile İsa'nın dirilişi (M.S. 33'ün ilkbaharı) arasındaki olayları anlatır.

- Luka'nın incilindeki bilginin %59'u diğer incillerde bulunmaz.

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/Luka_%C4%B0ncili

Yuhanna

Yuhanna İncili (Yunanca: τὸ εὐαγγέλιον κατὰ Ἰωάννην, to euangelion kata Iōannēn; euaggélion = iyi haber), Kutsal Kitap dizisine ait olan bir kitaptır. Yunanca Kutsal Yazıların ya da Yeni Ahdin dört kanonik incillerden sonuncusudur. Bu incilin Yuhanna adlı bir adam tarafından yazıldığı genellikle kabul edilir.

Yuhanna İncili'nde Tanrı'nın krallığı ve Mesih aracılığıyla mümkün olan kurtuluş hakkındaki sevinçli haber anlatılır.

Yuhanna incilini en son olarak yazdı ve onu diğer inciller gibi belirli bir insan kesimini düşünerek kaleme almadı.

- Yuhanna'nın kaydı M.S. 29-33 yıllarını kapsar.

- Yuhanna'nın incilindeki bilginin %92'si diğer incillerde bulunmaz.

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/Yuhanna_%C4%B0ncili

Hristiyan ilahiyatı

Hristiyan teolojisi, Hristiyanlık dini açısından teoloji veya Hristiyanlığın teolojik olarak incelenmesi diye tanımlanabilir. Hristiyan teolojisi, Hristiyanlık ile ilgili her türlü teolojik olgunun incelenmesini içerir.

Hristiyan teolojisinin çeşitli alt dalları vardır:

- Angeloloji veya Melek bilimi - yaratılmış ruhani varlıkları inceleyen dal, bu varlıklara başta melekler olmak üzere cinler ve şeytan da dahildir.
- Bibliyoloji veya Kutsal Kitap bilimi - Kutsal Kitap'ı ve yazılmasındaki ilhamı inceleyen dal.
- Kristoloji veya İsa bilimi - İsa'yı inceleyen dal. Bu dal İsa'nın hayatının yanında, özellikle İsa'nın Hristiyanlıktaki ilahi (Tanrısal) yanı ve Mesih olgusu ile ilgilenir.
- Eskatoloji veya Kıyamet bilimi - Son şeyler, zamanın/dünyanın/insanlığın sonu olacak olay/ana ilişkin konular özellikle bu anı belirleyen çeşitli olgu ve olayları inceleyen teoloji dalı.
- Hamartiyoloji veya Günah bilimi - Günahı inceleyen dal.
- Pnömatoloji - Hristiyan teolojisinde Kutsal Ruh ile ilgilenen dal.
- Soteryoloji veya Kurtuluş bilimi - Kurtuluşu inceleyen dal.

Hristiyanlar Neye İman Ederler?

Hristiyanların neye iman ettikleriyle ilgili en temel ve tarihi olarak en erken özet aşağıda Elçilerin İman Bildirgesi'nde görülebilir:

Göğün ve yerin Yaratanı, her şeye gücü yeten Baba, Tek Tanrı'ya ve O'nun biricik Oğlu Rabbimiz Mesih İsa'ya inanıyorum.

O, Kutsal Ruh'tan vücut buldu ve bakire Meryem'den doğdu. Pontius Pilatus zamanında acı çekerek çarmıha gerildi; öldü ve gömüldü; ölümler diyarına indi, üçüncü gün ölümler arasından dirildi, göğe çıktı, her şeye gücü yeten Baba'nın sağında oturdu; oradan dirileri ve ölümleri yargılamak için tekrar gelecektir.

Kutsal Ruh'a, Kutsal evrensel kiliseye, kutsalların birliğine, günahların affına, ölümlerin dirilişine ve sonsuz yaşama inanıyorum.

Amin.

Hristiyanlık dini mezhepleri

Hristiyan mezhepleri, üçe ayrılmaktadır. Bunlar; [Katoliklik](#), [Ortodoksluk](#), [Protestanlık](#) olarak bilinirler.

Kiliselerin farklılıkları tarihi, imani ve amelidir. Kilise, topluluk demektir. Klerkler, yani ruhbanlar veya din adamlarına ilkin presbiter denildi, sonra episcopi. Kendilerini adayanlar anlamında diyakos rahipler ortaya çıktı. Kilise başkanına episkopos, piskopos denir. Katolik Kilisesinde Papa, bütün piskoposların başıdır. Katolik, evrensel kilise demektir. Roma İmparatorluğu'nun idam araçlarından olan ve İsa'nın insanlık adına kendini kurban ettiğine inanılan haç, kurtuluşun simgesidir. (Mormonlar ve Yehova'nın Şahitleri haçı bir simge olarak benimsemez.)

Hristiyanlıkta ilk ayrılmalar monofizit-diofizit tartışmasındandır. İsa tek mi çift mi doğaldı? İsa Tanrı'dır diyenler, İsa hem Tanrı hem insandır diyenler. İlk ayrılan Nesturiliktir.

Teslis, üçleme demektir. Bir üç, üç birdir, üçün her biri birdir. Yani, Baba-Oğul-Kutsal Ruh. Bir cevherde üç kişilik.

Genel sınıflamalar nesnelliğe aykırı olabileceğinden her birinin kendi linkine bakmak suretiyle kimliği öğrenilebilir:

- [Katolik Kilisesi](#) (Güney Avrupa, İrlanda, Polonya, Güney Amerika)
- [Ortodoksluk](#) (Doğu Avrupa, Yunanistan, Rusya)

- [Oryantal Ortodoksluk](#)
- [Nasturiler](#) [TDV İA](#)
- [Protestanlık](#) (Kuzey Avrupa, ABD) / [Evangelische Kirche](#)
- [Yehova'nın Şahitleri](#)
- Mormonluk

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/Hristiyan_mezhepleri

Katolik Kilisesi

Katolik Kilisesi, ruhanî başı Roma Başpiskoposu (Papa) olan, en fazla cemaate sahip Hristiyan mezhebi. Dünyada yaklaşık 1,2 milyar mensubu vardır. Katolikler yoğun olarak Güney Amerika'da ve Avrupa'nın güneyinde bulunurlar.

Katoliklik, Kutsal Ruh'un kaynağı, İsa'nın ilâhî yönü, geleneklere verdiği önem, dini törenler ve Havarî Petrus'un halefi kabul ettiği Roma Başpiskoposu'na (Papa) verdiği ayrıcalıklarla diğer Hristiyan mezheplerinden ayrılır. Papa'nın doktrin onaylarken yanılmayacağı 1870'te alınan bir kararla resmîleşmiştir.

- Katolik Kilisesi azizlere ve Meryem'e diğer kiliselerden daha fazla kutsiyet verir.
- Sadece erkekler papaz olabilirler. Evlenemezler, cinsel ilişkide bulunamazlar.
- Katolik Kilisesi boşanmaya, kürtaja ve suni döllemeye karşıdır.
- Günah itirafı çok önemli bir yer tutar.

Katoliklik de Ortodoksluk gibi 4. Ekümenik konsil olan İstanbul Kadıköy Konsili (Kalkedon Konsili)'nin kararlarını tanıyan bir kilisedir ancak Ortodoks Kilisesi sadece ilk 7 konsili tanımış, bundan sonra yapılanları geçersiz saymıştır. Oysa Katolik kilisesi 20 Konsilin kararlarının da bağlayıcı olduğunu savunur.

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/Katolik_Kilisesi

Ortodoks Kilisesi

Ortodoks Kilisesi, 4. ve 8. yüzyıllar arasında toplanmış Ekümenik Konsillerin kanonik olduğunu kabul eden bir Hristiyan mezhebidir. Dünyada yaklaşık 225-300 milyon kişilik cemaati vardır. Bu yönüyle sayı bakımından Roma Katolik Kilisesi ve Protestan Kilisesi'nden sonra üçüncü büyük Hristiyan mezhebidir.

Ortodoks Kilisesi genellikle Doğu Ortodoks Kilisesi olarak anılır. Kilisenin başı (eşitlerin birincisi) İstanbul'daki Ekümenik Patrik ve İstanbul Başpiskoposu I. Bartholomeos'dur. Doğu Ortodoks Kilisesi'ni oluşturan başlıca kiliseler İstanbul Patrikhanesi, İskenderiye Patrikhanesi, Antakya Patrikhanesi, Kudüs Patrikhanesi, Rusya Ortodoks Kilisesi, Sırbistan Ortodoks Kilisesi, Romanya Ortodoks Kilisesi, Bulgaristan Ortodoks Kilisesi, Gürcistan Ortodoks Kilisesi, Kıbrıs Ortodoks Kilisesi, Yunanistan Ortodoks Kilisesi, Polonya Ortodoks Kilisesi, Arnavutluk Ortodoks Kilisesi, Çek ve Slovak Ortodoks Kilisesi, Ukrayna Ortodoks Kilisesi, kiliseleridir. Bununla birlikte Suriye, Kıpti ve Habeşistan kiliseleri gibi bazı Asya ve Afrika kiliseleri de Doğu Ortodoks Kilisesi sınıflamasına dahil edilebilirler.

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/Do%C4%9Fu_Ortodoks_Kilisesi

Protestanlık

Protestanlık, Hristiyanlığın en büyük üç ana mezhebiden biridir. 16. yüzyılda **Martin Luther** ve **Jean Calvin**'in öncülüğünde Katolik Kilisesi'ne ve Papa'nın otoritesine karşı girişilen Reform hareketinin sonucunda doğmuştur (1529).

Papazlara ihtiyaç duymaksızın Kitab-ı Mukaddes'i okuyabildikleri için her vaftiz edilmiş inananın aracı bulunmadan rahiplik yetkisi olduğuna inanan Protestanlar, Kitab-ı Mukaddes'i Hristiyanlık için tek kaynak saymışlardır.

Reform sonrası ortaya çıkan dini akımlar öncelikle kendi içinde 3 ana kola ayrılmıştır. Bunlar:

- Anglikanizm (Episkopalizm) (Genellikle Protestan mezhebi olarak sayılmamakta ve bağımsız bir Batı Kilisesi olarak tanımlanmaktadır.)
- Lütercilik
- Kalvinizm (Reformizm)
iki farklı şekilde örgütlenir
Presbiteryenizm
Kongregasyonizm
- Baptizm
- Anabaptizm (Amiş, Hutterit, Mennonit)
- Metodizm (Wesleyanizm)
- Adventizm
- Pentikostalizm (Karizmatik)

Protestanlık diğer Hristiyan mezheplerinden bazı ayrımlar gösterir. Katolik ve Ortodokslar gibi ruhanî başkanları yoktur. Protestanlık; Katolik ve Ortodoks kiliselerinin merkezîyetçi anlayışının tersine, çeşitli kiliseler veya mezhepler arasındaki kurumsallaşmamış bir topluluktur. Katolik inanç sisteminin çoğunluğunu korusalar da Katolik Kilisesi'nin Papa'ya verdiği geniş yorum ve uygulama yetkisini tanımama, dinî inançları daha kişisel düzeyde yaşama ve Katolik Kilisesi'nin dünyasallaşan ayin ve uygulamalarından uzaklaşma gerekçeleriyle Katolik Kilisesi'nden ayrılmışlardır.

Özellikle Jean Calvin'in öncülük ettiği Kalvinist (Reformist) yani Presbiteryenizm ve Kongregasyonizm yönetim şeklinde örgütlenen kiliseler Eski Ahit'te On Emir'de yer alan Kendin için oyma put; yukarıda göklerde olanın ya da aşağıda yerde olanın ya da yerin altında sularda olanın suretini hiç yapmayacaksın, onlara eğilmeyeceksin ve onlara ibadet etmeyeceksin yasasına uyma gerekçesiyle kiliselerinde resim, heykel ve tasvir bulundurmazlar.

Lutherci kiliseler ise bu açıdan Katolik mirasa bağlı kalmış ve kilise binalarındaki süsleme ve dekoru bir ölçüde muhafaza etmişlerdir.

Tartışmalı, bazen yeni dini hareket olarak sınıflandırılır:

- Mormonizm
- Yehova'nın Şahitleri

Kaynak: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Protestan%C4%B1k>

Evangelische Kirche

Als evangelische Kirche bezeichnen sich Kirchen in der Tradition der Reformation. Weitgehend synonym wird hierfür auch der Terminus protestantische Kirche verwendet.

Geschichte des Begriffs

Bereits im Mittelalter fand der Begriff Verwendung, unter anderem in der kirchenkritischen Parole Vita evangelica et apostolica.[1] In der Reformationszeit wurde der Begriff evangelisch (d. h.: der biblischen Botschaft des Evangeliums gemäß) bewusst kirchenkritisch in einem Gegensatz zur katholischen Kirche angewandt. Der Begriff wurde von Martin Luther zur Bezeichnung seiner Lehre und seiner Anhänger verwendet, nachdem man diese als Lutheraner bezeichnet hatte. Diese Bezeichnung nach seiner Person lehnte er entschieden ab. Im Selbstverständnis der Evangelischen ist ihre Glaubenslehre anders als die der römisch-katholischen Kirche direkt an das Evangelium angelehnt.

Im Zuge der Konfessionalisierung wurde die Bezeichnung evangelische Kirche zum Oberbegriff für lutherische wie reformierte Kirchen. Für beide Gruppierungen wird der Begriff nach dem Westfälischen Frieden durch das Corpus Evangelicorum auch zu einem Verfassungsbegriff. Ebenfalls als evangelisch bezeichnen sich viele der staatsunabhängigen Freikirchen. Der oft synonym

verwendete Begriff „protestantische Kirche“ bezog sich auf die historische Speyerer Protestation der evangelischen Fürsten auf dem Reichstag von 1529 in Speyer.

Die Bezeichnung evangelisch muss unterschieden werden vom relativ neuen Begriff evangelikal, der vom englischsprachlichen evangelical ins Deutsche rückübertragen wurde und hier als Bezeichnung einer bestimmten Strömung innerhalb (und außerhalb) der (evangelischen) Kirchen verwendet wird.

Lehre

Der gemeinsame Nenner der evangelischen Kirchen sind die „vier Soli“ der Reformation:

Protestan kiliselerinin ortak paydası Reformasyon'un "dört solusu"dur:

- Sola fide – allein durch den Glauben wird der Mensch gerechtfertigt, nicht durch gute Werke – Röm 3,28 LUT: So halten wir nun dafür, dass der Mensch gerecht wird ohne des Gesetzes Werke, allein durch den Glauben.
İnsan, iyi işlerle değil, yalnızca imanla aklanır. Rom 3:28 NIV: Bu nedenle, insanın yasanın gereklerini yerine getirmeden, yalnızca imanla aklandığını savunuyoruz.
- Sola gratia – allein durch die Gnade Gottes wird der Mensch errettet, nicht durch eigenes Tun
İnsan kendi çabasıyla değil, yalnızca Tanrı'nın lütfuyla kurtulur
- Solus Christus – allein Christus, nicht die Kirche, hat Autorität über Gläubige
İnanlılar üzerinde kilisenin değil, yalnızca Mesih'in yetkisi vardır.
- Sola scriptura – allein die (Heilige) Schrift ist die Grundlage des christlichen Glaubens, nicht die Tradition der Kirche
Yalnızca (Kutsal) Kutsal Yazılar Hristiyan inancının temelidir, Kilise geleneğinin değil

Kaynak: https://de.wikipedia.org/wiki/Evangelische_Kirche

Martin Luther'in iddiası şuydu: “Kurtuluş sadece İsa Mesih’e imanla gelir” İyi işlerle kurtuluşun olamayacağını ve Araf (öldükten sonra cennete girmeden önce günahların cezasının ödendiğine inanılan yer) diye bir kavramın olmadığını iddia etti.

Katoliklik, Ortodoksluk ve Protestanlık Arasındaki Farklar Nelerdir? (kutsalkitap.org)

Ülkemizde en çok merak edilen konulardan birisi 3 temel Hristiyan mezhep olan Katoliklik, Ortodoksluk ve Protestanlık arasında ne fark olduğu konusudur. Bu makalemizde bunlara değineceğiz. Öncesinde tabi ortak olduğu noktalardan bahsetmekte fayda var.

Katolikleri, Ortodoksları ve Protestanları bu mezheplerin birer parçası yapan özelliklerden daha önemlisi bu mezheplere mensup her bir bireyi Hristiyan yapan özelliklerin olmasıdır. Bu üç mezhep de temelde ilk günah (orijinal günah) kavramına, Üçlü Birlik (Baba – Oğul – Kutsal Ruh) kavramına, İsa Mesih'in Tanrı'nın beden almış hali olduğuna, günahlarımız için dünyaya gelip, çarmıhta ölüp, üç gün sonra dirilip, göğe yükseldiğine ve gelecekte yargılamak için tekrar geleceğine inanırlar. Kısacası Kutsal Kitap ve İznik İnanç Bildirgesi bu üç büyük mezhebin birleştiği iki temel kaynaktır. Bunlar da Hristiyan olmak için yeterlidir. İznik İnanç Bildirgesi'ne bu [linkten](#) ulaşabilirsiniz.

İznik Konsili'nde bütün Hristiyanlığın uzlaştığı kararlar alınmıştır.

Katolik ve Ortodoks Kiliselerin Bölünmesi:

Kiliseler arasındaki bölünmeye başlamadan önce Roma ve Kilise tarihinden bahsetmemiz gerekiyor. Bilindiği gibi Hristiyanlık MS 1. yy'da Roma İmparatorluğu'nun sınırları içerisinde doğup büyümüştür. MS 3. yy'ın sonuna yaklaştığımızda İngiltere'den başlayıp Batı ve Doğu Avrupa'yı bütün Akdeniz kıyılarını (Avrupa, Afrika ve Orta Doğu), Anadolu'yu kapsayan çok geniş bir toprak üzerinde egemenlik sürüyordu. Bu da yönetimi zorlaştırıyordu. İmparator Diocletian bu yönetimi kolaylaştırmak için MS. 285 yılında Roma İmparatorluğu'nu önce Batı ve Doğu olarak iki temel yönetim bölgesine sonra da her bir temel yönetim bölgesini ikiye bölerek Tetrarki yani dörtlü yönetim sistemine geçmiştir. Bugünkü Yunanistan toprakları ve doğusu yani Doğu Roma Yunanca konuşan bir kültürden oluşuyordu. Yunanistan'ın batısında kalan topraklar daha çok Latince konuşan bir kültürden oluşuyordu. Bu iki büyük bölge arasında dil ve kültürden dolayı doğal bir farklılık zaten mevcuttu. Kilise tarihinin ilk 300 yılında Roma İmparatorluğu'nda yasak olan Hristiyanlık MS. 306 yılında Konstantin'in imparator olmasıyla son buldu. Hristiyanlık artık yasak bir inanıştan çıkıp yasal hale gelmişti. Sonrasında Konstantin Roma İmparatorluğu'nun başkentini Roma'dan Konstantinopolis yani İstanbul'a taşır. Hristiyanlığın büyümesiyle beraber dünyada en büyük Hristiyanlık merkezleri Mısır'da İskenderiye, Anadolu'daki Antakya, Roma ve Konstantinopolis yani İstanbul'da bulunuyordu. Bu dört ana merkez tamamıyla eşitti. Başlarında Baş Episkoposlar bulunuyordu ve Papa olarak adlandırılan Roma Baş Episkoposu da bu eşit episkoposlar arasındaydı.

Batı Roma'nın Yıkılması

MS. 476 yılında Batı Roma barbar akınlarıyla tamamıyla yıkılmıştı. O dönemki Batı Roma topraklarına yerleşen farklı barbar grupları Hristiyanlığı ve Latin kültürünü benimsemişlerdi. Bu arada Doğu Roma İmparatorluğu İstanbul'un liderliğinde bir bütün olarak kalabilmişti. 8. yy'da İslam'ın ve İslam Devleti'nin Arabistan'dan başlayıp Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Anadolu'nun bir bölümünü fethetmesiyle Doğu Roma İmparatorluğu topraklarında bulunan iki büyük Hristiyanlık merkezi, İskenderiye ve Antakya İslam Devleti tarafından ele geçirildikten sonra Hristiyanlık'ta sadece Roma ve İstanbul merkez olarak kalmıştı. Bu da ileride iki merkez arasında yetki konusunda çekişmelere sebep olacaktı.

MS. 726 yılında Doğu Roma İmparatoru 3. Leo, ikon ve resimleri yasaklatmıştı. Bu döneme İkonoklazma dönemi denir. Bu durum Roma ve İstanbul arasında ilk büyük probleme neden olmuştu. Roma Episkoposu yani Papa bu yasağa karşı çıkmıştı ve büyük tartışmalar başlamıştı. Bu da Roma Kilisesi'nin İstanbul Kilisesi'nden uzaklaşmaya başlamasına neden olmuştur.

Batı Roma MS. 376 - 476 yılları arasındaki Barbar istilası sonrasında yıkılmıştır

Bölünmedeki Siyasi Nedenler

MS. 751 yılında o dönem Doğu Roma İmparatorluğu sınırlarında bulunan Roma kuzeyden gelen barbarlar tarafından istila edilme tehlikesi oluştu. Doğu Roma İmparatorluğu'ndan yardım istemekten kaçınan Papa bugünkü Fransa ve Almanya'da oluşmuş olan Frankia krallığından yardım istedi. Frankia kralı yardımlarıyla Roma'yı Papa'nın önderliğinde özgür bir ülke yaptı. Bu şekilde Roma Kilisesi Doğu Roma İmparatorluğu'ndan özgür kalmıştı. Bu durum batı ve doğu kiliselerinin birbirinden biraz daha uzaklaşmasına neden olmuştu. O dönem Frankia kralı olan Şarlman ve Papa yakın ilişkiler içerisindeydi. MS. 800 yılında Papa Şarlman'ı Doğu Roma İmparatorluğu'na rağmen Roma İmparatoru olarak kutsadı. Bu durum Şarlman'a kendi imparatorluğunu büyütmesi ve koruması için ruhsal bir yetki verirken Papalık da siyasi koruma elde etmişti.

Bu durum yasal olarak Roma İmparatoru olan Doğu Roma İmparatoru'nu kızdırmıştı. Dolayısıyla bu kararlar Batı ve Doğu kiliseleri için onarılamayacak zararlar vermişti. Siyasi olarak doğu ve batı ne kadar ayrı olsa da teorik olarak tek bir kilise vardı. MS. 863 yılında Doğu Roma İmparatoru İstanbul Patriği'ni seçtiğinde Papa buna karşı gelmişti. Bu atamanın kendisi tarafından yapılması gerektiği konusunda ısrar etmişti. Sonrasında doğu ve batı kiliseleri arasında küçük teolojik farklılıklar oluşmaya başladı.

1053 yılında Papa İtalya topraklarında bulunan Doğu Roma İmparatorluğu topraklarındaki kiliselerin Batı Kilisesi'nin ibadet anlayışını benimsemeleri konusunda zorlamıştı. Bu durum İstanbul Patriği'ni kızdırdı ve Patrik İstanbul'da bulunan Batı kiliselerini kapattırdı. 1054 yılında sonra Papa İstanbul Patriği'ni ve Doğu Kilisesi'ni aforoz ettiğini duyurdu. Bunun karşılığında İstanbul Patriği de Papa'yı Batı Kilisesi'ni aforoz ettiğini duyurdu. Bu şekilde Batı ve Doğu Kilisesi tamamen ayrılmıştı.

Batı kilisesi kendine Katolik ismini verdi. Katolik kelimesinin anlamı "evrensel"dir. Doğu kilisesi kendisini Ortodoks olarak adlandırdı. Ortodoks kelimesi "doğru" anlamına gelir.

Protestanlık:

1054'ten sonra Vatikan Avrupa'da hem siyasi, hem askeri anlamda bir çok krallıktan daha güçlü hale gelmişti. Bu güç Vatikan'ı ruhsal bir otoritenin yanında siyasi bir otoriteye çevirmişti. Tüm Avrupa'da toplanan vergilerle halk fakirleşirken kilise zenginleşmeye başlamıştı. Bu dönemde kilise doktrinlerinde de değişimler görünmeye başlamıştı. 1300'lü yıllarda İngiltere'de bir rahip olan John Wycliff, Vatikan'ın bazı doktrinlerine karşı çıkmaya başlamıştı. En önemlisi sadece Latince yazılan ve Latince okunabilen Kutsal Kitap'ı İngilizceye çevirmek istemişti. Bu durum o dönemde kilise tarafından büyük tepkiyle karşılanmıştı. Wycliff'in bu düşünceleri büyük toplulukları harekete geçirmeye yetmemişti ama yaklaşık yüz yıl sonrasında başka bir rahip bunu başaracaktı.

1517 yılında Martin Luther adında Alman bir rahip özellikle Katolik inancı olan Araf ve Endüljans (günahların temizlenmesi için gerekli olan tövbe ve uygulamaları) kavramlarına karşı 95 maddelik bir tezi Wittenberg Katedralinin kapısına yapıştırmıştı. Martin Luther'in iddiası şuydu: "Kurtuluş sadece

İsa Mesih'e imanla gelir" İyi işlerle kurtuluşun olamayacağını ve Araf (öldükten sonra cennete girmeden önce günahların cezasının ödendiğine inanılan yer) diye bir kavramın olmadığını iddia etti. Bu Vatikan'ı hiç hoşnut etmedi ve Luther aforoz edildi. Luther'in takipçileri ise bu konuda ısrarcı olarak bu düşüncelerini yaydı. Kısa sürede özellikle Batı ve Kuzey Avrupa'yı kapsayan isyanlar ortaya çıktı. Bugün bizim bildiğimiz Reformasyon hareketi başlamış oldu. Martin Luther sadece kurtuluş ile ilgili öğretilere karşı çıkarken kısa bir süre sonra başka teologlar farklı Katolik öğretilere karşı çıkmaya başladılar. Bunun sonucunda bizim bugün bildiğimiz Protestan mezhebi ortaya çıktı.

Martin Luther 95 Tezi kilise kapısına çiviler

Katolik – Ortodoks – Protestan Teolojik Farklar

Bu üç büyük mezhep Hristiyan olarak aynı temel inançlara sahipler ancak bazı detaylarda farklılık gösterirler. Aşağıda hangi konularda farklı inanışlara sahip olduklarını görebilirsiniz:

Elçisel Ardılık

Elçisel Ardılık inancı İsa Mesih'ten elçilerine, elçilerinden episkoposlara ve onlardan da rahiplere bir yetki aktarımı anlamına gelir. Bu inanışa göre yetki bu sırayla geldiği için kilisedeki atamaları ancak episkoposlar yapar. Dolayısıyla sakramentler (vaftiz, ekmek – şarap ayini, evlilik vs.) ve öğretim ancak bu atanmış kişiler tarafından uygulanır. Katolik ve Ortodoks kiliseleri bu kavrama inanırken, Protestan kiliseler genel olarak buna inanmazlar. Ancak Protestan kiliseleri arasında da bu sisteme göre yönetilen kiliseler vardır. Katolik kiliselerinde rahipler evlenemezken, Ortodoks kiliselerinde rahipler evlenebilir. Protestan kiliselerinde böyle bir kural yoktur.

Papa

Katolik Kilisesi Papa'nın dünyadaki tüm kiliselerin önderi olduğuna inanırlar ve özellikle Papa'nın yanılmazlığı ilkesini önemserler. Ortodoks ve Protestan kiliseleri buna kesinlikle inanmazlar.

Vaftiz

Katolik Kilisesi çocukları vaftiz eder. Belirli bir yaştan sonra inanç ikrarı ile kilisenin tamamen bir üyesi olurlar. Ortodoks Kilisesi de çocukları vaftiz eder. Buna karşın bu vaftizle birlikte çocuklar kilisenin beklemeden bir üyesi olurlar. Protestan kiliselerinin genelinde çocuk vaftizi yoktur; ancak bu uygulamaya inanan Protestan kiliseleri de vardır.

Araf ve Endüljanslar

Katolik Kilisesi Araf (geçici mekan) ve endüljans (günahların eylemle temizlenmesi) kavramlarına inanırlar. Araf kişilerin Cennet'e gitmeden önce günahlarının bedelini ödeyip temizledikleri geçici mekanın adıdır. Ortodoks ve Protestan kiliseleri bu kavramlara inanmazlar.

Meryem

İsa Mesih'in annesi Bakire Meryem Katolik ve Ortodoks kiliselerinde günahsız, sonsuz bakire (İsa Mesih'ten başka çocuğu olmadığına olan inanış) ve İsa Mesih tarafından göğe alındığına inanırlar. Protestan kiliseleri Meryem'i seçilmiş, önemli bir karakter olarak görürler. Ancak günahsız, sonsuz bakire ve göğe alınmasına inanmazlar.

Kutsal Kitap

Katolik ve Ortodox kiliseleri Kutsal Kitap ve kilise geleneklerini eşit bir şekilde ilahi bilgi ve yetki kaynağı olarak görürler. Protestan kiliselerinin geneli sadece bu yetkinin sadece Kutsal Kitap'ta olduğuna inanırlar.

Sanat

Katolik Kilisesi binalarında resim, heykel, fresko gibi sanat eserleri kullanır. Buna karşın Ortodoks Kilisesi sadece resim ve mozaik kullanırlar. İki kilise geleneğinde bu sanat eserleri İsa Mesih, azizler, Kutsal Kitap sahneleri resmettiği için bu sanat eserleri kutsaldır. Protestan kiliselerinde böyle bir inanış yoktur.

Ekmek – Şarap Ayini

Ekmek – Şarap Ayini'ne Eukaristya, Rab'bin Sofrası ya da Komünyon denir. İsa Mesih'in çarmıha gerilmeden önce öğrencileriyle yemiş olduğu son akşam yemeğidir. Burada İsa Mesih'in sözlerinden dolayı ibadetlerde önemli bir yere sahiptir. Ortodoks ve Katolik kiliseleri bu ayinlerde ekmek ve şarabın gerçek dönüşümüne ve İsa Mesih'in bu ayin süresince masadaki gerçek varlığına inanırlar. Protestan kiliselerinin genelinde bu ayin sadece simgeseldir.

Kaynak: <https://www.kutsalkitap.org/katoliklik-ortodoks-protestanlik/#:~:text=Katolik%20ve%20Ortodoks%20kiliseleri%20Kutsal,Kutsal%20Kitap'ta%20oldu%C4%9Funa%20inan%C4%B1rlar.>

MEZHEPLER ve TARİKATLAR (TDV_İA: Müellif Mehmet Aydın)

Her dinde olduğu gibi Hristiyanlık'ta da görüş, yorum ve uygulama farklılıkları sebebiyle çeşitli mezhepler (eglise, confession, communion, secte) ve tarikatlar (orders) ortaya çıkmıştır.

A) Mezhepler. Günümüz Batı dillerinde genellikle mezhep karşılığında yaygın olarak kullanılan ve Latince "izlemek" anlamında sequiden gelen sect kelimesi, herhangi bir ana gruptan kopan alt grupların oluşturdukları örgütlenmeleri ifade eder. Grekçe "tercih etmek" mânasındaki haireo fiilinden türeyen heresy ise (sapkın) ana dinî grubun kendisinden kopan alt grubu nitelendirmek üzere kullandığı aşağılayıcı bir terimdir. Kelime daha çok Katolik çevrelerde bu mezhebin dışındaki mezhepleri belirtmek üzere kullanılır.

Hristiyan dünyası Katolik, Ortodoks ve Protestan (reformcu) kiliseler olmak üzere üç ana mezhebe bölünmüştür, bunlar da kendi aralarında daha alt mezheplere veya cemaatlara ayrılmıştır. Özellikle reformcu kiliselerde görüleceği üzere bir alt grubun, bazı hallerde ana kilisenin diğer gruplarıyla çok az bir ortak paydaya sahip olması sık rastlanan bir durum olup bunun en önemli sebebi, reformcu kiliselerde merkez ve çevre arasındaki ilişkinin en alt düzeye inmiş olmasıdır. Buna karşılık Katolik ve Ortodoks kiliselerde merkez ve çevre kiliselerin münasebetleri daha yoğun olduğundan alt mezhep ve cemaatler arasındaki farklar reformculardaki kadar belirgin değildir. Günümüzde hristiyan nüfusunun yaklaşık % 50'si Katolik, % 30'u Protestan, % 17'si Ortodoks, % 3'ü de diğer gruplardan oluşmaktadır.

Hristiyanlık'ta mezhep tanımının ayrı bir örgütlenme ve kimlik anlamına gelmesi yönünden sosyolojik boyutları, farklı bir Hristiyanlık yorumunu öngörmesi bakımından da teolojik boyutları vardır. "Bir mezhep diğerine göre ne kadar hristiyanıdır?" sorusuna kesin bir cevap verilemediği için mezheplerin birbirlerine bakışını tam olarak tesbit etmek güçtür. Bununla birlikte kiliselerin ekümenik yaklaşımı, marjinal gruplar dışındaki kiliselerin tamamen dışlanmasını engellemiştir. Mormonlar veya Yehova Şahitleri gibi uç gruplar ise kilisenin bu serbestliğinden faydalanamayacak kadar sapkın görülmüş ve Hristiyanlık dışı kabul edilmiştir.

Günümüzde sayı ve tarihî yapı bakımından en büyük mezhep Katoliklik'tir. Katolik kilisesi merkeziyetçi, dogmatik ve geleneği ön plana çıkaran yapısıyla diğer kiliselerden farklı bir tutum sergiler. Özellikle Latin dünyasında şekillenmiş olan Katoliklik, bir anlamda Roma İmparatorluğu'nun başından beri tercih ettiği Hristiyanlık yorumunun devamı mahiyetindedir. Bu ölçülere göre tarihî açıdan ikinci büyük mezhep olan Ortodoksuluk, teolojik açıdan Katoliklik'ten çok farklı olmamakla birlikte geleneğin yorumlanması bakımından ondan ayrılmaktadır. Katolik kilisesinde, merkeziyetçi güçle sağlanan geniş coğrafya birliklerinin oluşturduğu homojenlik anlayışına dayalı bir gelenek

yorumunun hâkim olmasına karşılık Ortodoksluk'ta gelenek daha etnik ve lokal bir anlam taşır. Genelde reformcu, özelde Protestan kiliseleri ise Katolik kilisesinin dinî merkezîyetçi yapısına karşı bir baş kaldırı eylemi olarak ihtilâlcî sosyal hareketlerin bütün özelliklerini taşır. İbadetlerin basitleştirilmesi, merkezî otoritenin reddi, ferdî sorumluluğun ön plana çıkarılması ve ilk kiliseye dönüş gibi kavramlar Protestanlığın temel karakteristiklerindendir. Protestanlığı teolojik konularda diğerlerinden ayıran unsurlar bu özelliklerin uzantısı mahiyetindedir.

Hristiyanlık'ta erken dönemlerden itibaren ortaya çıkmaya başlayan mezhep ayrımları, kurulu kilisenin kendisini evrensel ilân ettiği IV. yüzyıla kadar basit teolojik tartışmaların sonucunda türeyen hizipleşmeler olarak algılandı. IV. yüzyıldan sonra Konstantin'in belli bir hristiyan yorumunu kabul etmesiyle birlikte bu teolojik tartışmalar siyasî bir alana doğru kayd. Bu noktadan bakıldığında hristiyan mezheplerinin oluşum sürecinde teolojik tartışmalarla siyasî çıkarların iç içe geçtiğini görmek güç olmayacaktır.

Kilise içerisindeki ilk hizipleşmeler, ilk önce Hristiyanlığın yahudi ve Gentile yorumları arasındaki farklılıklardan doğdu. Buna göre kilise yahudi şeriatına mı, yoksa Gentile topraklarında gelişen ve liderliğini Pavlus'un yaptığı Helenistik-Hristiyanlık yorumuna mı bağlı kalacaktı? Kilisenin tercihi ikinciden yana oldu ve bu şekilde yahudi şeriatına bağlı kalan grup varlığını ancak kısa bir müddet sürdürebildi. Hristiyanlığın ilk asrında ve Hz. İsa'dan hemen sonra ortaya çıkan ilk ayrılıklar, bu yeni din mensuplarının yahudi şeriatına tâbi olup olmaması meselesinden kaynaklandı. İlk havârilers konsili, yahudilerin dışındaki milletlere mensup olup Hristiyanlığı kabul edenleri, bazı kurallar dışında (Resullerin İşleri, 15/28-29), yahudi şeriatından muaf tutuyordu. Yahudi menşeli hristiyanlar ise (Judéochrétiens) Mûsâ şeriatının geçersiz (mensuh) kılınmasını kabul etmiyor, kendileri bu şeriata göre yaşıyorlardı. Fakat bunların bir kısmı yahudi şeriatının sadece yahudi menşeli hristiyanlar için şart ve geçerli olduğunu savunurken ikinci grup (Judaïsants, Judaizers) putperest iken hristiyan olanların da şeriatla yükümlü olduğunu ileri sürüyordu.

Yahudi menşeli hristiyanlar, 70 yılında Kudüs'ün Romalılar tarafından yıkılmasından önce Pella'ya gittiler, Trajan döneminde (98-117) tekrar Yahuda'ya döndüler, ancak Kudüs'te etkinlikleri azaldı. Havârilers dönemi sonunda yahudi menşeli hristiyanlar pek çok mezhebe ayrıldı. Bu hareketin her iki grubu, sadece yahudi şeriatının uygulanmasında değil Hz. İsa'nın mahiyeti konusunda da farklı düşünüyordu. Nisbeten ılımlı olan ilk grup, Hz. İsa'nın kutsal ruh vasıtasıyla bâkire Meryem'den doğduğunu kabul ederken sonraları Ebioniler adını alacak olan Judaïsantlar Hz. İsa'yı normal bir insan sayıyor, ayrıca Pavlus'un mektuplarını da reddediyorlardı. Heretik (râfizî) sayılan gruplardan Elkasiler de şeriatın ve sünnetin uygulanmasına senkretizm ve riyâzet karıştırarak kendilerini hem gnostiklere hem de Essenîler'e yaklaşıyorlardı. Bunların ılımlı olanları daha sonra Nâsıralılar (Nazaréens) diye adlandırıldı. Ebioniler heretik sayılırken Nâsıralılar Ortodoks kabul ediliyordu.

Kilisenin Helenleşme hızına paralel olarak şeriatın (Tevrat'ın) farklı açılardan yorumlanması tartışmaları teolojik tartışmalara geçişi de hızlandırdı. Yaklaşık I. yüzyılın sonlarına doğru vuku bulan bu hadise sonucunda gnostik fikirlerin Hristiyanlığı etkisi altına almasıyla gnostik Hristiyanlık olarak adlandırılabilir bir yorum ortaya çıktı. Hristiyanlık içerisinde ayrı bir mezhep oluşturacak şekilde gelişen gnostik hareketlerde özellikle Eflâtuncu felsefenin etkisi olmuştur. Basilides (II. yüzyıl) ve Valentinus (II. yüzyıl) sayesinde gnostik Hristiyanlık Roma İmparatorluğu'nun özellikle doğu kesiminde hızla yayıldı. Tam anlamıyla gnostik sayılmayan, fakat pek çok noktada onlarla doktrin birliği içinde olan Marcion'un başlattığı hareket de bu çerçevede ele alınabilir (bk. MERKÜNİYYE). Kilisede aynı yüzyılda ortaya çıkmaya başlayan diğer hiziplerin başında sofuca bir hayata dönüşü öngören Anadolu menşeli Montanizm gelir.

II. yüzyılın başından itibaren ortaya çıkan İsa'nın tabiatıyla ilgili Kristolojik (Christologie) tartışmalar giderek artan ihtilâflara sebep olmuş, nihayet IV. yüzyıldan başlayarak kilisenin bütünlüğünü sarsacak önemli bölünmelere yol açmıştır. Daha ilk günlerden itibaren İsa'nın kimliği meselesi gündeme

gelmiş, II. yüzyılda Mesîh'in tabiatı ve baba ile ilişkileri, oğulun ulûhiyetiyle Tanrı'nın birliğinin nasıl uzlaştırılacağı tartışılmıştır. Bu konuyu tartışanların başında Monarşianlar gelmektedir. Bunlar Tanrı'nın birliği üzerinde ısrarla durmakta; bir kısmı, İsa'nın bâkire Meryem'den kutsal ruhun müdahalesiyle mûcizevî bir şekilde doğmakla birlikte yalnızca bir insan olduğunu, diğerleri ise babanın bizzat oğulda tezahür ettiğini kabul etmektedir. Samsatlı Paul ve Sabellius bu iki görüşün temsilcileridir.

IV. yüzyıl, Hristiyanlık tarihinde uzun yıllar sürecektir. Bu asırda başlayan tartışmaları teslîsle (trinitarisme), İsa Mesîh'le ve insanla ilgili (ilk durumu, aslî günahın sonuçları) tartışmalar olmak üzere üç grupta ele almak mümkündür. Teslîse dair tartışmalar sonucunda zuhur eden Kristolojik problemlerle ilgili olarak ortaya çıkan temel mezheplerin başında Arianizm ve Apollinarianizm gelmektedir. Arianizm İskenderiye'de papaz olan Arius (ö. 336) tarafından kurulmuş, Kristolojik meseleler konusunda kiliseyi bir hayli sarsmışsa da fazla sürmemiştir. Arius, Kitâb-ı Mukaddes'i literal olarak yorumlayan Antakya ekolünün takipçisidir. Genellikle Arianizm teslîsi kabul etmeyen (subordinationist) ekol olarak bilinir. Buna göre Mesîh, Tanrı ile aynı özden ve O'nun oğlu olmayıp yalnızca bir insan ve Tanrı ile insanlar arasında bir aracıdır. Arius'un savunduğu bu fikirler İznik Konsili'nce (325) reddedilerek kendisi aforoz edildi ve Mesîh'in Tanrı ile aynı özden olduğu şeklindeki klasik telakki temel akîde olarak kabul edildi. Bu tepkiye rağmen Konstantin'in 337'de ölümünden sonra oğlu Konstantius Arianizm'i benimsedi; böylece mezhep, VI. yüzyıla kadar imparatorluğun özellikle batı bölgesindeki barbarlar arasında kabul gördü. Bugün modern dünyada Arianizm'in temsilcisi bulunmamakta, fakat Yehova Şahitleri'nin Kristolojik görüşleri Arianizm'inkine oldukça benzemektedir. IV. yüzyılın ikinci yarısında, teslîsin bir rûknü sayılan kutsal ruhla ilgili tartışmalar çerçevesinde Macedonius ve Marathionius taraftarları kutsal ruhun ulûhiyetine karşı çıkarak Ariusçu bir görüşe yaklaştılar.

Liderleri Donatus sebebiyle Donatizm adını alan bir başka şizmatik (i'tizâlî) hareket Kuzey Afrika'da IV. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Bu hareket oldukça riyâzetçi bir tavır sergilemiş ve sakramentlerin tesirinin bu sakramentleri yapan kişinin içinde bulunduğu hâlet-i rûhiyeye bağlı olduğunu savunmuştur. Laodicea Piskoposu Apollinarius'un (ö. 390) öğretisinin adı olan Apollinarianizm (Büllinârisiyye) kiliseye göre ilk büyük Kristolojik sapkınlıktı. Bunlar Hz. İsa'nın tam bir tanrılık kazandığını, ancak tam bir insanlığı oluşturmadığını, Mesîh'in vücuduyla kelâmın doğrudan birleşerek onun ruhunun yerini aldığını iddia ediyorlardı.

Arianizm'in ortaya çıkışından bir müddet sonra Nestorianizm olarak bilinen mezhep yüzünden kilise yeni bir karışıklık içerisine girdi. IV. yüzyılda ortaya çıkan bu mezhebin kurucusu olan Nestorius, İsa'da tanrılık ve insanlık unsurlarının birbirine karışmadan bulunduğunu ve yeryüzünde yaşarken İsa'da baskın olan unsurun insanlık olduğunu ileri sürdü. Böylece Meryem'i de Theotokos (tanrı taşıyan) değil, anthropotokos (insan taşıyan) olarak nitelendirdi. Nestorianizm'in görüşleri de Efes Konsili'nde (431) reddedilerek kendisi aforoz edildi. Nestûrîlik bugün az da olsa Türkiye'nin güneydoğusunda varlığını korumaktadır (bk. NESTÛRÎLİK).

Nestorianizm, kendisine bir tepki olarak doğan monofizitizmi (monophysitism, monophysisme) ortaya çıkarak kiliseyi yeni bir problemin içine itti. İskenderiye patriği Cyril (ö. 444) Efes Konsili aracılığı ile Nestorius'u aforoz etti ve İsa'da yalnızca ilâhlık unsurunun bulunduğunu ileri sürdü. Cyril'in fikirleriyle ortaya çıkan monofizitizm, çeşitli aşamalar geçirdikten sonra bugünkü şekline I. Iustinianos idaresinde (527-565) geldi. Iustinianos monofizitizme sempatiyle baktıysa da Kadıköy kararlarından vazgeçmedi; onun ömrünün sonuna doğru monofizitizme karşı cephe aldığı bilinmektedir. İmparatoriçe I. Theodora ise monofizitizmi destekleyenlerin başında gelmiştir. Monofizit hareketin esas misyoneri Urfa Piskoposu Jacob Baradaeus'tur (Jacques Baradai, Süryânîce Yakub Bar-Addai, Arapça'da Ya'kûb el-Berdaî). Baradai, 542 yılından 578'deki ölümüne kadar süren misyon faaliyetleriyle monofizitizmi Anadolu ve Ortadoğu'da yaymış olup bu katkılarından dolayı Suriyeli monofizitler Ya'kûbî adını alır.

Monofizit kilise özellikle Suriye, Kıptî kilisesi adıyla Mısır ve Habeş kilisesi adıyla da Habeşistan'da yayılmıştır (bk. SÜRYÂNÎLER).

Yeni teolojik fikirler üretmekten ziyade çeşitli inançları senkretik bir şekilde telif etmeye dayanan Ermeni kilisesi III. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıktı. Coğrafi olarak piskoposluk merkezlerinden uzak olması dolayısıyla Ermeni kilisesi, konsiller veya toplantılarda alınan pek çok karardan yeterince haberdar olamamış, neticede farklı zamanlarda farklı kararları uygulamak durumunda kalmıştır. Ermeni kilisesindeki eklektik yapının arkasında yatan en önemli sebep budur. Bir millet olarak Hristiyanlığı topluca kabul eden ilk kitle Ermeniler'dir. 301 yılında vuku bulan bu olay, öncelikle kilisenin geleneksel kurucusu Aziz Gregory'nin (Gregoire, Grigor) misyon faaliyetleri sayesinde gerçekleşmiştir. Ekümenik konsillerden ilk üçünü (İznik, İstanbul ve Efes) kabul eden Ermeni kilisesi Kadıköy Konsili'ni tanımaz, diğer konsiller hakkında da bir fikir beyan etmez. Bu kilise doktrin açısından da eklektiktir. Rûhulkudüs'ün nereden çıktığı konusunda Ortodoks görüşle paraleldir ve Filioque'u reddeder. Öte yandan İsa'nın tek tabiatına (ilâhî tabiat) inandığı için monofizittir. Ârafı kabul etmemekle Katoliklik'ten ayrılır; fakat ölümlere dua etme konusunda Katolik ve Ermeni kiliseleri arasında herhangi bir fark yoktur. Ermeni kilisesi sakramentlerin yedisini de kabul etmekle birlikte hastaya yağ sürme sakramentini uygulamaz. Bu kilise, 1198'den beri Katolik dünyasıyla ilişkiye geçmesi sonucunda Katolik Ermeni kilisesi ve Gregoryen Ermeni kilisesi olarak ikiye bölündü. XIX. yüzyıldan itibaren misyoner faaliyetleri sonucunda Protestan Ermeni kilisesi adıyla bağımsız bir kilise daha ortaya çıktı.

V. yüzyılın başlarında zuhur eden bir başka hareket, antropolojik tartışmaları içeren Pelagianizm'dir. Pélage ve Célestius adlı iki keşiş aslî günahı inkâr ederek insanın kendi kurtuluşunu sağlayacak iyilik yapma gücüne sahip olduğunu ileri sürdü. Augustinus'un mücadele ettiği bu hareket aforoz edildi ve VI. yüzyılda ortadan kalktı.

Kökleri V. yüzyıldaki Kristolojik problemlere uzanan bir başka önemli mezhep, 423 yılı civarında ölen Suriyeli Keşiş Maron'un kurduğu Mârûnîlik'tir. İsa'da bulunan insanî ve ilâhî iradenin ayrılamayacak şekilde birbirine karışmış olarak bulunduğunu kabul etmeleri dolayısıyla aslında monotelit olan Mârûnîler Haçlı seferlerinden sonra Roma ile temas kurmaya başladılar. 1445'te Floransa Konsili'nden itibaren ilişkiler ilerletildi ve Mârûnîler zamanla monotelit fikirden vazgeçerek Katolik dogmalarını benimsediler. Mârûnîlik Doğu'daki en önemli Uniat (yerel litürjileri sürdürmekle birlikte Katolik doktrinini benimseyenler) kilisesidir. Bugün çoğu Lübnan, Kıbrıs, Mısır, Suriye, Filistin ve Amerika'da yaşayan yaklaşık 1.500.000 Mârûnî tamamen Katolik'tir.

Constantine-Sylvanus'un kurduğu Paulicians (Pauliciens, İslâmî kaynaklarda Beylekânî → Beyâlike) hareketi, VII. yüzyılda Doğu Roma sınırlarında Mezopotamya ve Kuzey Suriye'de ortaya çıktı. Temel görüşleri düalisttir; iyi ve kötü diye iki tanrının varlığını savunurlar. Ahd-i Atîk'i ve Ahd-i Cedîd'in bazı bölümlerini kabul etmezler. Pavlus'a çok değer vermeleri sebebiyle bu adı alan hareket mensupları İmparator V. Konstantinos tarafından himaye edilmiştir. İmparatoriçe II. Theodora döneminde büyük zulüm gören hareket mensuplarından 100.000 kadarı öldürülmüştür. Balkanlar'da bir süre daha bağımsız olarak, ardından da Bogomil, Cathar ve Albigenler içinde varlıklarını devam ettirmişlerdir. Her ne kadar bir mezhep olmasa bile Kadıköy Konsili'nin (451) kararlarına bağlı kalan ve Katolikliği benimseyen gruplar da Melkit adıyla bilinmektedir. Melkitler Mârûnîler gibi Uniat kilisesi olarak telakki edilir (bk. MELKÂİYYE).

VII. yüzyılda ortaya çıkan bir başka heretik hareket, Hz. İsa'da iki tabiat (ilâhlık ve insanlık) kabul etmekle beraber sadece bir tek irade olduğunu ileri süren monothelitizmdir. Bu hareket monofizitizmle Ortodoks Hristiyanlığı'nı uzlaştırmak için ortaya çıkmış, ancak İstanbul Konsili'nde (680) Hz. İsa'da iki irade olduğu kabul edilerek tek iradenin mevcudiyetini öne sürdüğü için reddedilmiştir.

VIII. yüzyılda İspanya’da zuhur eden Adoptianizm’in önderi olan Toledo Başpiskoposu Elipandus, İsa’nın insan ve Tanrı yönlerini ayırt etmeyi amaçlamış, insan olarak İsa’dan “Tanrı’nın evlât edindiği oğlu” diye söz etmiş, İsa’nın insanlığını Tanrı’nın oğlu olan İsa’dan yani İsa’nın tanrılığından ayırmıştır. İsa ilâh olarak Tanrı’nın tabii oğlu, insan olarak ise evlât edinilmiş oğuldur. Bu hareket, temsilciliğini Samsatlı Paul’ün yaptığı dinamik Monarşiyenizm hareketine kadar çıkmaktadır ve 798’de Papa III. Leon’un topladığı konsilde yasaklanmıştır.

Kökene sosyal bir olgu olarak Grek ve Latin kültürleri arasındaki mücadeleye kadar çıkarılsa da en azından görünüş itibarıyla teolojik problemlerin yol açtığı bir başka ayırım Ortodoksluk’tur. 1054 yılında İstanbul patrikliğiyle Roma piskoposluğunun birbirlerini karşılıklı olarak reddetmesi, kilisenin Batı dünyasında kalan Katolik kilisesi ve Doğu coğrafyasında kalan Ortodoks kilisesi şeklinde ikiye bölünmesiyle sonuçlandı.

Bu tarihten itibaren XVI. yüzyılda ortaya çıkan reform hareketine kadar olan zaman içinde Hristiyanlık’ta Kristolojik problemlerin yol açtığı mezhep bölünmeleri yerine daha çok kilisenin pratik hayatta yozlaşmasına karşı çıkan kırsal kökenli bazı heretik hareketlerin güç kazandığı görülmektedir. Sebepleri genellikle sosyal problemlere bağlı olan bu halk hareketleri daha çok manastırlar etrafında örgütlenmiştir. Bogomil, Albigen, Waldo ve Cathar hareketleri bunların tipik örnekleridir. Haçlı seferlerinin yol açtığı ekonomik ve sosyal sonuçlar bu hareketlerin hızlanmasına ve çeşitlenmesine yol açmıştır.

Bogomilizm XI. yüzyılın başlarında Bulgaristan’da ortaya çıkmış ve Doğu Ortodoks kilisesince heretik sayılmıştır. Düalist olan fırkaya göre Tanrı’nın iki oğlu vardır. Dünyanın ve insanın yaratılışı ile insana ruh verilisi büyük oğul Satanail’e tevdi edilmiş, fakat o Tanrı’ya baş kaldırmıştır. İnsanlığı şeytanın esaretinden kurtarmak için Tanrı ikinci oğlu İsa’yı insan sûretinde dünyaya göndermiştir. İsa şeytana karşı zafer kazandıktan sonra semaya dönmüş, geride gerçek hristiyanlar olan Bogomiller’e yardım etmek üzere kutsal ruhu bırakmıştır. Ahd-i Cedîd’i kabul eden Bogomiller Ahd-i Atîk’in bazı kısımlarını şeytanın eseri diye reddettikleri gibi evliliği ve et yemeyi de reddederler. Ayrıca resimlere tâzimi putperestlik sayar, Katolikler’in kiliselerini kötü ruhların mâbedleri olarak görürler.

Cathar (Cathari), XII. yüzyılda ortaya çıkan ve Güney Fransa’da Albigen diye adlandırılan heretik bir harekettir. “Saf, temiz” anlamında Grekçe katharoiden gelen Cathari, daha önce Saint Augustinus tarafından Maniheizm bir gruba verilmiş isimdi. Catharlar’ın menşei tam olarak bilinmemekle beraber muhtemelen Paulicians ve Bogomiller’e bağlanmaktadır. Doktrinleri düalist, universalist, Docetist ve tenâsühe dayalı unsurlar taşıması sebebiyle Maniheizm ve gnostisizme benzemektedir. Catharlar arasında canlı öldürmek ve et yemek yasaktı. Sakramentleri kabul etmiyor, ayrıca savaşa ve her türlü cinsel ilişkiye karşı çıkıyorlardı. Kilise bu hareketi reddetmiş, Papa III. Innocent onlara baskı uygulanmasına karar vermiş ve onun çağrısıyla toplanan ordu Catharlar’la yirmi yıl mücadele etmiş, nihayet engizisyon tarafından tamamen ortadan kaldırılmıştır. Bu dönemde ortaya çıkan (1176) bir başka hareket de kurucusu Peter Waldo’ya nisbetle Waldoculuk (Vaudois) diye anılan mezheptir.

Gerek sosyal gerekse teolojik sebeplere dayalı olarak XV. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan Protestan hareketi, kilisenin Ortodoksluk’tan sonraki ikinci büyük bölünmesine yol açmıştır. Orta ve Kuzey Avrupa’da başlayan bu hareket, XIV. yüzyıldan beri yoğunlaşan reformcu taleplerin bir sonucu olarak görülebilir. Bugün dünya hristiyan nüfusunun önemli bir kısmı Protestan mezhebine mensuptur. Her ne kadar Protestan kilisesi kendi içinde radikal kanattan liberal kanada kadar geniş bir yelpaze halinde bulunuyorsa da geleneksel dogmalara ve kilisenin merkezîleşmesine karşı olması açısından homojen bir karakter arzeder.

XVI. yüzyılda reform hareketinin ortaya çıkışıyla birlikte Katolik kilisesine tepki olarak doğan ve genelde Protestanlık adı altında anılan çeşitli kilise ve mezhepler Lutheran kiliseler, reforme kiliseler ve Anglikanizm şeklinde üç gruba ayrılabilir. Lutheran kiliseler, Martin Luther’in ve takipçilerinin

benimsediği inançlara bağlı kalanların oluşturduğu kiliselerdir. Reforme kiliseler, Jean Calvin'in yorumunu benimseyen Hristiyanların meydana getirdiği kiliseler olup bunlar İngilizce konuşulan ülkelerde Presbyterian kiliseler olarak adlandırılır. XVI. yüzyılda reform hareketinden sonra İngiltere'de ortaya çıkmış bir mezhep olan Anglikanizm, Anglikan Birliği (Anglican Communion) kiliseleri tarafından benimsenen doktrin ve uygulama sistemi olup Roma Katolikliği ile Calvinist Protestanlık arasında uzlaştırmacı bir yol takip etmektedir. 1660'ta II. Charles'ın restorasyonundan itibaren Anglikan kilisesi tamamen İngiltere'ye has bir kilise olma özelliğine bürünmüştür.

XVI. yüzyılda ortaya çıkan diğer mezheplerin başlıcaları şunlardır: Anabaptistler. Küçük çocukların vaftiz edilmesine karşı çıktığı için bu ismi alan bir Protestan mezhebidir. Hareketin menşei Thomas Münstzer'e dayanır. Ondan sonra bu hareketi Menno Simons Hollanda'da organize etmiştir. XVII ve XVIII. yüzyıllarda iyice gelişen mezhep Mennonites adını aldı. Anabaptistler çocukların vaftiz edilmesi yanında sadakat yeminini, askerlik hizmetini, resmî görevleri, devlete vergi ödemeyi, yargıç karşısına çıkmayı da reddederler; boşanmayı ise ancak zina gerekçesine dayalı olarak kabul ederler. İmanı idrak edecek yaşa gelen büyüklerin vaftiz olmasını ise şart koşarlar. Socinianizm. İspanyol fizikçisi Michael Servetus ile Lelio Sozzini ve yeğeni Faustos Sozzini tarafından ileri sürülen teslîs karşıtı bir hareket olup modern Unitarianizm'in öncüsüdür. Hareketin İngiltere temsilcisi John Biddle'dir. Hristiyanlığın aslında bulunmadığı gerekçesiyle teslîs doktrinine karşı ilk yüzyılda başlayan tevhid hareketi Arius'un fikirleriyle iyice belirginleşmiş, ancak Hz. İsa'nın ulûhiyyetini ve teslîsi kabul etmeyen bu görüş İznik Konsili'nde (325) reddedilmişti. Bugün hâlâ mevcut olan Unitarianlar'ın çoğu Amerika'da yaşamaktadır. Erastianizm. İsviçreli doktor Thomas Erastus tarafından kurulan heretik bir mezheptir. Seküler güçlerin kiliseye hâkim olması gerektiğini ve kilisenin onları aforoz edemeyeceğini, dinî hayatın düzenlenmesinde bu güçlerin mutlak yetkisini ileri sürmektedir. Arminianizm. Hollanda Kalvenizmi içerisindeki bölünmelerden biri olan ve mutlak kader doktrinine karşı Jacob Arminius tarafından ileri sürülen görüşe verilen addır. Bunlar 1610'da Hollanda Devleti'ne görüşlerini açıklayan bir beyannâme (remonstrantia) vermişler, bu sebeple Remonstrant diye de adlandırılmışlardır. Arminianizm Calvin'in sert determinizmine karşı çıkmakta, Tanrı'nın hükümlerinin insanın hür iradesiyle bağdaştığını, Mesîh'in haç üzerinde bütün insanlar için kendini feda ettiğini ileri sürmektedir. Puritanizm. Kiliseyi, Kitâb-ı Mukaddes'te olmayan obje ve uygulamalardan arındırarak Hristiyanlığı Kitâb-ı Mukaddes'e uygun hale getirmeyi hedefleyen İngiliz Protestan hareketinin adıdır. Bazı puritenler, Presbyterian geleneği izlerken bazıları da birtakım ıslahatla İngiliz kilisesini benimsemişlerdir.

XVII. yüzyılda ortaya çıkan dinî grupların başlıcaları da şunlardır: Jansenizm. Cornelius Jansen tarafından başlatılan hareketin adıdır. XVII ve XVIII. yüzyıllarda Roma Katolik kilisesinden doğan bu radikal Augustinci hareketin görüşleri, Papa X. Innocent tarafından 1653'te heretik damgasıyla mahkûm edilmiştir. İrade hürriyetini reddeden Jansenizm kader inancını katı bir şekilde yorumlamıştır. Pietizm. Philipp Jakob Spener liderliğinde Protestanlar arasında ortaya çıkan, XVIII. yüzyılda da gelişmesini sürdüren hareket iyi işlerle kutsal bir hayat sürmeyi ve gerçek Hristiyanlığı yaşamayı hedefler. Quakerler. George Fox tarafından başlatılan bir harekettir. Fox, Anglikan kilisesinden beklediğini bulamayınca 1652 yılında kısaca Dostlar diye anılan "Hakikat Dostları Cemiyeti"ni (Society of Friends) kurmuştur. Bu hareket ilk Hristiyanlığın mânevî ve sade şekline dönmeyi, hiçbir aracı olmaksızın dogmalarla, resmî âyin ve törenlere ihtiyaç duymaksızın, sessizlik ve dinleme halinde Tanrı ile temas kurmayı prensip olarak benimsemiştir. Bunlara, Tanrı kelâmı karşısında titremelerinden dolayı Quakers (titreyenler) adının verildiği ifade edilmektedir. Batı'da Aydınlanma çağı ve rasyonalizmin hâkim olduğu XVIII. yüzyılda, bir yandan serbest düşünce de denilen deizm vahyin yerine aklın bildirdiği bir Tanrı inancını vazederek tabii dini savunurken öte yandan yeni mezheplerin doğuşu da sürmüştür. Universalizm. 1750'lerde ortaya çıkmıştır. Gnostisizm, Anabaptizm ve mistisizmin karışımıdır; teslîsi ve düşüş inancını reddetmekte, herkesin sonuçta kurtulacağına inanmaktadır. Metodizm. XVIII. yüzyılda Protestan ilâhiyatçı John Wesley'in öğretileriyle ortaya çıkan bir mezheptir. Wesley ve arkadaşları Anglikan kilisesi bünyesinde Oxford Üniversitesi'nde bir mânevî hayat metodu vazederek dinî bir uyanışı başlattılar. Dua ve oruçlarında

yeni bir yol tutmaları, Oxford Hapishanesi'ndeki tutukluları düzenli olarak ziyaret etmeleri, yoksul çocukların eğitim ve öğretimlerini üstlenmeleri, dinî günler gibi özel zamanlarda metodik bir düzen takip etmeleri sebebiyle Metodistler diye adlandırılmışlardır. XIX. yüzyılda ortaya çıkan önemli hareketlerden biri, 1831'de William Miller tarafından Amerika'da başlatılan Adventizm'dir. İsa'nın ikinci gelişini umutla bekleyen bu grup İsa'nın 1843'te geleceğini, bu gerçekleşmeyince de 1844'te geleceğini ilân etmişti. Hz. İsa'nın ikinci geliş tarihi ve ruhun ölümsüzlüğü konusunda ileri sürülen çeşitli görüşler mezhep içinde hizipleşmeye yol açmıştır. Bugün en aktif olanlar Yedinci Gün Adventistleri'dir. Bunlar ruhun öldüğüne, yalnız âdil olanların ve hakkı kabul edenlerin (yani kendilerinin) öldükten sonra dirileceğine inanırlar. İbadet günü olarak pazar yerine cumartesiye kabul eder ve bu günün yasaklarına uyar, et yemekten, kahve, çay, tütün ve alkolden kaçınırlar. Mormonlar. Joseph Smith tarafından 1830'da New York'ta kurulmuş dinî bir hareketin mensuplarına verilen addır. Onlara göre İncil Tanrı'nın sözü olduğu gibi Smith'in yazdığı Mormon kitabı da Tanrı'nın sözüdür. İsa 1000 yıllık bir saltanat sürecek, ona inananlar kurtulacaktır. Yehova Şahitleri. Charles Taze Russell (ö. 1916) tarafından kurulan senkretist Mesîhî harekettir. Bunlar, İsa'nın ikinci gelişinin vuku bulduğuna ve onun 1914'te gökte Tanrı'nın krallığını başlattığına inanırlar. Onlara göre mukaddes kitap Tanrı'nın sözüdür. Tanrı tektir ve ismi Yehova'dır. İsa'da ilâhî tabiat yoktur. Yeryüzü asla imha ve yok edilmeyecektir. Cehennem yoktur. Gerçek din Yehova Şahitleri'nin inancıdır.

Ortodoks kilisesi hem coğrafi hem de etnik olarak belli bir alanda sınırlı kaldığı için ciddi bir bölünme problemi yaşamamış, ayrıca Ortodokslar'da kiliselerin bağımsız şekilde örgütlenmesi de bölünmeyi en aza indirmiştir. Protestanlık hareketinin doğmasından sonra Katolik kilisesinin de ciddi bir bölünmeye mâruz kaldığı söylenemez. Bunun tek istisnası, Almanya'da ortaya çıkan Old Catholic Church hareketidir. 1870'te I. Vatikan Konsili'nde papanın yanılmazlığı doktrininin kabulünü reddederek Katolik kilisesinden ayrılan Old Catholic Church özellikle Almanya, İsviçre, Filipinler, Avusturya, Hollanda, Polonya ve Kuzey Amerika'da örgütlenmiştir. Litürji konusunda da Katolik kilisesinden ayrılan Old Catholic Church, Meryem'in aslî gûnahtan âri (immaculate conception) olduğu doktrinini benimsemez. Mezhebin 1957'deki mensupları 350.000 civarındaydı.

B) Tarikatlar. Hristiyanlığın tarihî sürecinde merkezden kopan özel örgütlenmeler olmaları açısından mezheplerle benzeşen diğer alt cemaat grupları tarikatlardır. Hristiyan tarikatları, mensubu bulundukları mezheplerin bütün dogmalarını kabul etmekle birlikte pratikte bazı farklılıkların oluşmasına imkân verecek düzenlemeler de yapmışlardır. Hristiyan tarikatlarının Ortodoks olanları Benedictenler'den beri kırsal kökenli misyoner hareketleri olma özelliğini sürdürmüştür. Fakat bu tip tarikatlar, Ortaçağ'da Avrupa'da teşekkül eden tarikatlardan farklı olarak daha çok manastır örgütlenmeleri şeklinde görülmelidir. Gerçek anlamıyla tarikatlar, XIII. yüzyıldan sonra Avrupa'nın bunalımlı dönemlerinde kırsal kesimde merkezî otoriteye karşı baş kaldırı sonucu türeyen heterodoks örgütlenmeler şeklinde doğmuştur. Hatta kilisenin bu isyan hareketini bastırmak için oluşturduğu özel cemaatler bile kırsal kesimlerdeki heterodoks tarikatlarının modellerini örnek almışlardır.

Kilisece heretik ilân edilen hareketlerin sebep olduğu kargaşayı önlemek üzere XIII. yüzyıldan itibaren Katolik doktrini çevresinde gelişen çeşitli tarikatların ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlardan biri, Kastilyalı Piskopos Dominic'in 1216'da kurduğu Dominiken tarikatıdır. Augustinci görüşleri benimseyen bu tarikat manastır hayatını öngören bir örgütlenme tarzına sahipti. Misyonerlik konusunda bir hayli başarılı olan Dominiken tarikatı halen varlığını sürdürmektedir. Aynı yüzyıl içerisinde ortaya çıkan Katolik Fransiskan tarikatı 1209'da Assisi'li Francis tarafından kuruldu. Fakirliği ve inziva hayatını benimseyen, manastırlar çevresinde örgütlenen Fransiskan tarikatı da günümüzde yaşamaktadır. Bu iki tarikat, reformculuğa karşı Katolik geleneğini muhafaza etmek üzere Ignatius Loyola tarafından kurulan Cizvit tarikatına da zemin hazırlamıştır (bk. CİZVİTLER). Aynı amaçla kurulan bir başka tarikat da kökleri XII. yüzyıla kadar uzanan, fakat 1539'dan sonra ıslah edilen Carmeli tarikatıdır. Bunlardan başka 1533'te Cremonalı bir doktor olan Antonio Maria Zaccaria ve arkadaşları tarafından Milan'da misyonerlik amacına yönelik olarak kurulan ve günümüzde varlığını sürdüren Barnabi tarikatı, Francis de Sales'in (ö. 1622) karşı reformcu olarak kurduğu, misyonerlik faaliyetlerine

de katkıları olan Visitation Order, Giovanni Bosco'nun özellikle misyonerlik yapmak üzere 1841'de Turin'de kurduğu ve halen yaşayan Salesialılar Katolik tarikatları içerisinde en büyük olanlardır. XIX ve XX. yüzyıllardan itibaren Protestan ülkelerinde de bazı tarikatların kurulmaya başlandığı görülmektedir. Richard M. Benson tarafından 1865'te kurulan monastik karakterli Society of Saint John the Evangelist (Cowley Fathers) bu tip tarikatların içerisinde en kayda değer olanıdır. Tarikat bugün özellikle Amerika Birleşik Devletleri, Kanada ve Avustralya gibi ülkelerde faaliyetlerine devam etmektedir.

Kaynak: <https://islamansiklopedisi.org.tr/hiristiyanlik#5-mezhepler-ve-tarikatlar>

İSLÂM KAYNAKLARINA GÖRE HİRİSTİYANLIK (TDV_İA: Müellif:Mustafa Sinanoğlu) [←](#)

A) Kur'an ve Sünnet'te Hristiyanlık. İslâm öncesi diğer ilâhî dinlere olduğu gibi Kur'an ve Sünnet'te Hristiyanlığa da çeşitli açılardan temas edilir; ancak bu dine doğrudan değil mensuplarının adı olan "naşârâ" kelimesiyle atıfta bulunulur. Hristiyanlara mukaddes kitapları sebebiyle "ehlü'l-İncîl", kutsal gördükleri haç işaretinden dolayı "ehlü's-salîb" adı da verilir. Öte yandan ilâhî din mensuplarının ortak adı olan "ehlü'l-kitâb" terimine hristiyanlar da dahildir (bk. M. F. Abdülbâkî, el-Mu'cem, "naşârâ", "İncîl", "ehl" md.leri; Wensinck, el-Mu'cem, "naşârâ", "İncîl", "Şalîb" md.leri). Kur'an ve Sünnet'te Hristiyanlığın muhtevasıyla ilgili olarak daha çok bu dinin peygamberi İsa, onun getirdiği İncil ve bu dinde sonradan benimsenen ruhbanlık konularının ele alındığı görülür.

1. Hz. İsa. Kur'an-ı Kerim'de Hristiyanlık'la ilgili âyetlerde özellikle vurgulanan husus İsa'nın beşer oluşudur. Âyetlerin pek çoğunda öncelikle İsa'nın Allah'ın kulu ve elçisi olduğu belirtilirken beşeriyetiyle ilgili tereddütlerin tamamen ortadan kalkması için bazı âyetlerde onun melekler tarafından Meryem'e müjdelenişi, Allah'ın kudretiyle Meryem'in ona hamile kalışı ve dünyaya gelişi anlatılır (Âl-i İmrân 3/45-49; Meryem 19/16-29; el-Enbiyâ 21/91; et-Tahrîm 66/12). Ayrıca İsa'dan bahsedilirken çok defa "Meryem oğlu İsa" denmesi (bk. M. F. Abdülbâkî, el-Mu'cem, "İsa" md.) onun kulluğunu pekiştirmeye yönelik olmalıdır. Kur'an'da Hz. İsa'nın beşeriliği defalarca zikredildiği gibi onun Allah'ın resulü (en-Nisâ 4/157, 171; el-Mâide 5/19; el-Hadîd 57/27; es-Saf 61/6) ve nebîsi (Meryem 19/30) olduğu da ifade edilir. Diğer peygamberlerden alındığı gibi İsa'dan da Allah'ın risâletini tebliğ edeceğine dair kesin söz alındığı açıklanarak (el-Ahzâb 33/7) kendisine Allah tarafından vahiy gönderildiği (en-Nisâ 4/163; el-Mâide 5/117), bir hidayet ve öğüt vesilesi olmak üzere İncil'in verildiği (el-Mâide 5/46), ayrıca mucizeler ve Rûhulkudûs'le desteklendiği (el-Bakara 2/87, 253) belirtilir. Öte yandan Kur'an'da İsa'nın beşikte iken konuşması (Âl-i İmrân 3/46; el-Mâide 5/110; Meryem 19/30), çamurdan kuş yapıp canlandırması, körü ve alacalıyı iyileştirmesi, ölüleri diriltmesi, insanların evlerinde yediklerini ve biriktirdiklerini bilmesi (Âl-i İmrân 3/49; el-Mâide 5/110), havârilere gökten sofranın indirmesi (el-Mâide 5/112-115) gibi olaylar da onun nübüvvetini ispat eden mucizeler arasında zikredilir.

Hz. İsa'nın konumuyla doğrudan bağlantılı olarak üzerinde önemle durulan bir diğer husus da onun ulûhiyyetiyle ilgili yanlış inancın reddedilmesidir. Bu bağlamda Kur'an'da hristiyanların sonradan oluşturduğu üç tanrı (teslîs) inancına karşı çıkılır, Allah'ın ulûhiyyeti ve birliği hatırlatılarak O'na çocuk nisbet edilmesinin tutarsızlığı dile getirilir (en-Nisâ 4/171; aş.bk.). Zâtın hulûl ettiği üç sıfatlı bir ilâh, üç unsur (ekânîm-i selâse) veya üç ilâh şeklinde anlaşılabilen (krş. Taberî, VI, 313; Fahreddin er-Râzî, Mefâtîhu'l-ğayb, XI, 116) teslîs inancına sahip olanların ya da İsa'yı Allah'ın oğlu kabul edenlerin kâfir olduğu uyarısında bulunulur (el-Mâide 5/17, 72-73; et-Tevbe 9/30). Ayrıca çeşitli âyetlerde Allah'ın çocuk edinmeyeceğine ve bu tür iddiaların iftira olduğuna yer verilir (Yûnus 10/68; el-Kehf 18/4-5; Meryem 19/88-89; el-Enbiyâ 21/26; el-Mû'minûn 23/91; el-Furkân 25/2). Bir âyette de Hz. İsa'nın insanlara kendi ulûhiyyetini kesinlikle empoze etmediği bizzat onun ağzından aktarılır (el-Mâide 5/116).

Kur'an'da Hz. İsa'nın doğumu dışında hayatına dair herhangi bir bilgi verilmemekle birlikte hristiyan ilâhiyatında önemli bir yeri bulunan çarmıh meselesine genişçe temas edilmektedir. Bu konuda hristiyanların kesin bilgilerinin bulunmadığına işaret edilerek çarmıh hadisesinin gerçek olmadığı

açıkça belirtilir. Ayrıca kişinin başkasının işlediği suçtan dolayı sorumlu tutulamayacağı ilkesiyle (el-En'âm 6/164; en-Necm 53/38-40) hristiyanların kabul ettiği aslî günah inancının yanlışlığı da dolaylı olarak bildirilir.

Muhtelif hadis metinlerinde Hz. İsa'nın Allah'ın kulu olduğu ve ulûhiyyetinin söz konusu edilemeyeceği belirtilir (meselâ bk. Müsned, I, 282, 296; III, 116, 244, 248; Buhârî, "Rikâk", 51; Tevhîd, 19, 36; Müslim, "İmân", 322, 326-329). Ayrıca mücizelerinden söz edilerek (Buhârî, "Tefsîr", 17/5; Tirmizî, "Şifâtü'l-kıyâme", 10) onun peygamberliği üzerinde durulur. Öte yandan bazı hadislerde cennete girecek olanlar sayılırken Allah'a, resulüne ve âhirete inanmanın yanında İsa'nın Allah'ın kulu ve resulü olduğuna inanma şartı da zikredilmiştir (Buhârî, "Enbiyâ", 47; Müslim, "İmân", 46).

Hristiyanların Hz. İsa ile ilgili inançları hadislerde de eleştirilmiştir. Kıyamette hristiyanlara neye taptıkları sorulunca "Allah'ın oğlu Mesîh'e" diye cevap verecekleri, bunun üzerine onlara Allah'ın eşinin ve çocuğunun bulunmadığının bildirileceği haber verilmiş (Buhârî, "Tevhîd", 24; "Tefsîr", 4/8; Müslim, "İmân", 302), ayrıca Hz. Peygamber'in, ashabından, hristiyanların İsa'ya yaptıkları gibi kendisini aşırı derecede övmemelerini istediği nakledilmiştir (Müsned, I, 23, 24, 47, 55; Buhârî, "Enbiyâ", 48; "Hudûd", 31). Yine bir hadiste Allah'ın kulu İsa'ya rubûbiyyet nisbet edilmesinin şirk olduğu belirtilerek (Buhârî, "Talâk", 18) dinde herhangi bir şekilde buna cevaz bulunmadığı açıkça ifade edilmiştir. Hz. İsa'nın âhir zamanda nüzûlüyle ilgili hadislerin mânen tevâtür derecesine ulaştığı iddia edilmişse de (İbn Hacer, VI, 382-384) konu henüz ilmî tartışma çerçevesi içinde bulunmaktadır (bk. İSÂ).

2. İncil. Bazı âyetlerde Hz. İsa'ya hidayet, nur ve öğüt olmak üzere önündeki Tevrat'ı tasdik eden İncil'in verildiği doğrudan ifade edilirken (el-Mâide 5/46; el-Hadîd 57/27) diğer bazı âyetlerde Allah'ın İsa'ya kitabı, hikmeti, Tevrat'ı ve İncil'i öğrettiği açıklanır (Âl-i İmrân 3/48; el-Mâide 5/110). Buna göre Hz. İsa'dan hidayet ve irşad hayatında İncil'in yanında Tevrat'tan da faydalanması istenmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'de İsa'ya verilen tek İncil'den söz edildiği halde bugün hristiyanlarca kabul edilen dört İncil ve Ahd-i Cedîd'in diğer bölümleri zikredilmez. İnciller'in çokluğu ve farklılığı, muhtemelen çeşitli âyetlerde önceki mukaddes kitapların tahrifine yapılan vurgunun sebeplerinden biridir. Çünkü İslâm'a göre Hz. İsa'ya adı İncil olan tek bir kutsal kitap vahyedilmişken mevcut hristiyan kutsal kitapları birden fazladır. Ayrıca Kur'an'daki bazı açıklamalardan İncil'in muhtevasının değiştiği de anlaşılmaktadır. Zira mevcut İnciller'de belirtilenin aksine Hz. İsa'nın sadece bir peygamber olduğu (es-Saf 61/6) ve çarmıha gerilmediği (en-Nisâ 4/157) bildirilmektedir. Yine asıl İncil'de ümmî bir resulün geleceği yazılı olduğu halde (el-A'râf 7/157) mevcut metinlerde bu husus yer almamaktadır. Hz. İsa peygamberliği gereği kendisine vahyedilenleri bildirmiş (el-Mâide 5/117), bu hususta bir ihmali olmamıştır. O kavmini sadece Allah'ı rab olarak kabule ve O'na kulluk etmeye çağırmış (Âl-i İmrân 3/51; Meryem 19/36; ez-Zuhruf 43/64), O'na ortak koşulmamasını istemiştir (el-Mâide 5/72-73).

Hristiyanları "ehlü'l-İncil" olarak niteleyecek kadar İncil'e önem atfeden Kur'ân-ı Kerîm ayrıca kitabın muhtevasına işaret etmekte ve içindeki hükümlere uyulması konusunda onları uyarmaktadır (el-Mâide 5/47). Kur'an, hristiyanların Allah'tan gelen kitaplara uymaları durumunda büyük nimetlere kavuşacaklarını, aksi takdirde doğru yoldan sapmış olacaklarını (el-Mâide 5/66, 68), kendisine İncil gönderilen İsa'ya tâbi olanların kalplerinde şefkat ve merhametin oluşacağını da (el-Hadîd 57/27) haber vermiştir. Öte yandan bütün dinlerde ortak prensiplerin Allah'a ve âhiret gününe inanmak ve iyi davranışlarda bulunmaktan ibaret olduğuna ve İsa'nın da Allah'a ortak koşanlara cennetin haram kılınacağını bildirdiğine işaret eden âyetler de İncil'in muhtevası hakkında fikir vermektedir (el-Mâide 5/69, 72). Ayrıca Allah yolunda can ve malın feda edilmesi karşılığında Allah'ın cenneti vaad ettiği hususunun Tevrat, İncil ve Kur'an'da yer aldığı kaydedilmektedir (et-Tevbe 9/111).

İman esaslarının dışında ibadetler ve ahkâmla ilgili olarak hristiyanların nelerden sorumlu tutulduğu konusunda Kur'an'da bazı bilgilerin yer aldığı görülür. Hz. İsa'nın Mûsâ'ya indirilen Tevrat'ı tasdik etmek, bununla beraber öncekilere ceza olarak konan bazı haramları kaldırmak üzere gönderildiği (Âl-

i İmrân 3/50) ve İncil’de bildirilen emirlere uyulması istendiği (el-Mâide 5/47) dikkate alınırsa hristiyanlara dinî hükümlerin de tebliğ edildiği anlaşılar. Ancak Kur’an’da bunlarla ilgili ayrıntılı bilgi verilmemekte, yalnızca Hz. İsa’nın namaz ve zekâtla sorumlu tutulduğu (Meryem 19/31) ve genel olarak Ehl-i kitaba orucun farz kılındığı (el-Bakara 2/183) bildirilmektedir.

Bazı âyetlerde hristiyanların kendilerine vahyedilenden farklı şeyler söyledikleri (en-Nisâ 4/171), verilen öğütleri veya kitabın önemli bir bölümünü unuttukları (el-Mâide 5/14) ve ondaki pek çok şeyi gizledikleri (el-Mâide 5/15) belirtilir. Bu âyetlerin dışında Ehl-i kitabın kendilerine gönderilen mukaddes kitapları tahrif ettiklerine dair âyetler de vardır (el-Bakara 2/75, 79, 85; Âl-i İmrân 3/78). Söz konusu âyetler bir bütünlük içinde incelendiğinde bunlarla hristiyanlardan çok yahudilerin hedef alındığı söylenebilir. Bununla birlikte Ehl-i kitabın, insanlara açıklamak ve içinden hiçbir şey gizlememek üzere kendilerine verilen kitabı az bir dünyalık karşılığında sattıkları yolundaki eleştiriye (Âl-i İmrân 3/77, 187) hristiyan din adamları da dahildir. Her ne kadar hristiyanların bizzat kutsal kitaplarını tahrif ettikleri yönünde Kur’an’da açık bir beyan yoksa da yanlış inanç ve uygulamalarıyla ilgili ağır ifadelerle bakılarak onların da dolaylı bir biçimde tahrifte bulunduklarını söylemek mümkündür (krş. Aydın, s. 17-19; Kaya, s. 190).

Çeşitli hadislerde Hz. İsa’nın etrafındakilere Allah’ı anmalarını, aksi takdirde kalplerinin katılaşacağını ve Allah’tan uzaklaşacaklarını söylediği, ayrıca kendilerini rab yerine koyarak başkalarının günahları hakkında konuşmalarını, yalnızca kendi durumlarıyla ilgilenmelerini, zorda bulunanlara yardımcı olmalarını ve âfiyette iken Allah’a şükretmelerini tavsiye ettiği nakledilir (el-Muvaṭṭa’, “Kelâm”, 8; “Şifâtü’n-nebî”, 27). Öte yandan bazı hadislerde Hz. Peygamber’in nübüvvetinin Hz. İsa tarafından müjdelendiği gerçeğine yer verilir (Müsned, IV, 127-128; V, 262; Buhârî, “Tefsîr”, 61/1; Ebû Dâvûd, “Cenâ’iz”, 58). Çeşitli rivayetlerde, yahudi-hristiyan ayırımına gidilmeden Ehl-i kitabın peygamberleri aracılığıyla kendilerine gönderilen kitapları tahrif ettikleri, onları değiştirip kendi yazdıkları metinleri Allah katından gelmiş gibi gösterdikleri (Buhârî, “Şehâdât”, 29; “İ’tisâm”, 25), bir hadiste de Hz. İsa’dan sonra İncil’in tahrif edildiği belirtilir (Nesâî, “Âdâbü’l-kuḍât”, 12).

3. Ruhbanlık. Beşerî isteklerden ve dünya hayatından el çekme şeklinde tezahür eden ruhbanlık, daha sonra din adına söz söyleme yetkisine sahip bulunan rahipler zümresinde yoğunlaşmış, Hristiyanlık’ta önemli bir konumu bulunan kilise otoritesiyle de belli bir hiyerarşi içinde müesseseseleşmiştir. Kur’ân-ı Kerîm’de ruhbanlığın aslında Hristiyanlık’ta bulunmayıp sonradan ihdas edildiği belirtilmiş, Allah’ın rızasını kazanmak için bazı hristiyanlarca başlatılan bu hareketin gereğinin tam anlamıyla yerine getirilmediği ifade edilmiştir (el-Hadîd 57/27). Ayrıca ruhbanlarca istismar edilen dinî otoritenin hristiyan toplumu üzerindeki olumsuz etkilerine işaret edilerek yahudiler gibi hristiyanların da zamanla rahiplerini ve İsa’yı kutsallaştırdıkları haber verilmiştir (et-Tevbe 9/31).

Konuyla ilgili âyetlerin bütünü incelendiği takdirde rahiplerin Allah’tan gelen âyetleri gizleyerek kendi sözlerini öne çıkarmalarının, hristiyanların da Allah’ın emirlerinden çok onlara uymalarının tenkit edildiği görülür. Yani eleştiri konusu edilen husus, rahiplerin ilâh kabul edilmesi veya kendilerine tapınılması değil konumlarının beşer seviyesinin üstüne çıkarılması ve onların da kendilerine verilmeyen yetkileri din adına kullanmış olmalarıdır (krş. Fahreddin er-Râzî, Mefâtîhu’l-ğayb, XVI, 37). Nitekim yahudi ve hristiyan din adamları insanların mallarını haksız yere yedikleri gibi onları Allah yolundan da alıkoymuşlar (et-Tevbe 9/34), ayrıca Hz. Peygamber’le ilgili müjdeyi gizlemek suretiyle hristiyanların İslâmiyet’i kabul etmelerini dolaylı olarak engellemişlerdir. Bununla birlikte aralarında büyüklük taslamayan ve müminlere sempati duyan rahipler de vardır (el-Mâide 5/82).

Kur’an ve Sünnet’te hristiyanlık ilâhî dinlerden biri olarak kabul edilmiş, bu dinin mensupları yahudilerle birlikte Ehl-i kitap statüsü içinde değerlendirilmiş, diğer inanç sahiplerine göre onlara daha fazla yer verilmiş, bazı üstünlük ve farklılıkları vurgulanmıştır. Müslümanlar tarafından Ehl-i kitaba olumlu yaklaşılmasını isteyen Kur’ân-ı Kerîm (el-Ankebût 29/46), ilâhî kitapların aynı kaynaktan geldiği ve hepsine inanılması gerektiği üzerinde durmuştur (el-Mâide 5/68). Yine Kur’an’da, Ehl-i kitap

içinde İslâm'a en yakın ve diyaloga en müsait bulunanların Hristiyanlar olduğu belirtilmiştir. Ancak Allah'ın elçilerine uyup onlara yardımcı olma yönünde kendilerinden kesin söz alındığı halde Ehl-i kitap bu ahidlerini yerine getirmemiştir. Ayrıca tarihî özellikler ve hukukî farklılıklar bir yana ilâhî dinler arasında değişmez ortak noktanın Allah'a ibadet, O'na hiçbir şeyi ortak koşmama ve insanları ilâhlaştırmama olduğu, bütün dindarların bu ilkelerde birleşmesinin gerektiği, aksi takdirde diyalog zemininin ortadan kalkacağı da vurgulanmıştır (Âl-i İmrân 3/64).

Hadislerde de Ehl-i kitaba yapılan çağrılarda Allah'ın birliği konusu üzerinde önemle durulmuş, ancak bunlar dinlerini terketmeye zorlanmamış, birlikte yaşamanın gereği olan beşerî münasebetlere özen gösterilmiştir. Kitap ve Sünnet'teki temel prensiplerle Hz. Peygamber ve Hulefâ-yi Râşidîn'in uygulamalarını esas alan İslâm hukukçuları, kendi zamanlarındaki şartları da göz önünde bulundurarak müslümanların gayri müslimlerle ve bu çerçevede Hristiyanlarla olan dinî-hukukî münasebetlerini düzenlemeye çalışmışlardır (bk. GAYRİ MÜSLİM; GIYÂR).

B) Kelâma Dair Eserlerde Hristiyanlık. İslâmiyet'in doğuşundan itibaren müslümanlar diğer din mensuplarıyla ilişki kurmaya başlamış, fetihlerin genişlemesiyle bu münasebetler ferdî boyutları aşarak kültür ve inançların karşılaşması noktasına ulaşmıştır. Bu süreçte İslâmî disiplinler de gelişmiş, tevhid inancını savunma amacı çerçevesinde kelâm kitaplarında diğer ilâhî dinler üzerinde durulmuş, bu dinlerin İslâm'a uymayan inançları tenkit edilmiştir. Meselâ Kādî Abdülcebbar, el-Muğnî adlı ansiklopedik eserinin V. cildinde Hristiyanlığa geniş bir bölüm ayırırken Bâkılânî et-Temhîd'inde, Cüveynî de el-İrşâd'ında bu konuya temas etmişlerdir.

Kelâm kitaplarında Hristiyanların Ya'kübîler (Süryânîler), Nestûrîler ve Melkâiyye olmak üzere üç mezhebinden bahsedilir ve bunların önemli görüşleri hakkında bilgi verilir. Bazı eserlerde Mârûniyye mezhebine de atıfta bulunulur. Bu mezheplerin hepsine göre yaratıcı Tanrı bir cevher ile baba, oğul ve Rûhulkudûs olarak adlandırılan üç asıldan (ekânîm-i selâse) ibarettir. Bu üç asıl cevher olma noktasında aynı, nitelikleri itibarıyla ise farklıdır. Oğul babadan doğmuş değil, ruh da baba ve oğuldan çıkmış değildir. Baba ile oğul arasındaki ilişki nesebî bir bağ olmayıp kelâmın akıldan, alevin ateşten ve ışığın güneşten sudûru şeklindedir. Her üç mezhep oğulun Mesîh olarak adlandırılan bir şahısla birleştiği, bu şahsın insanlar için ortaya çıktığı ve çarmıha gerildiği hususunda görüş birliği içinde olmuş, ancak Mesîh'in mahiyeti hakkında fikir ayrılığına düşmüştür. Bazıları onu kelâmın ve cismin birleşimi, bazıları tek başına kelime, bazıları da Meryem'in karnında yaratıldıktan sonra ceset haline gelen kelime şeklinde tanımlamış, ayrıca teslîsin unsurlarını bazıları zât, bazıları da sıfat kabul etmiştir. Mesîh'teki ittihadın mahiyeti de tartışma konusu olmuş, imtizaç, hulûl, yansıma veya mekân edinme şeklinde gerçekleştiği yönünde görüşler ileri sürülmüştür (Kādî Abdülcebbar, V, 80-84). Mesîh hakkındaki inançların tanıtımı dışında başta teslîs olmak üzere Hristiyanlığın diğer bazı inançları da kelâm eserlerinde çeşitli açılardan eleştiriye tâbi tutulmuştur.

Kelâm âlimlerinin Hristiyanların ulûhiyyet telakkisine yönelttiği asıl tenkitler bir beşer olan İsâ'nın ulûhiyyeti konusunda yoğunlaşmıştır. Yapılan istidlâllerde yemesi içmesi, çocukluk ve erginlik devrelerini yaşaması, hem kendisinin Allah'a ibadet edip yalvarması hem de başkalarını O'na kulluk etmeye çağırması ve önceki peygamberlerin yolundan gitmesiyle İsâ'nın ilâh olamayacağı vurgulanmıştır. İslâm'ın inanç esaslarını ispat etmek, özellikle tevhid prensibini savunmak ve muhalif görüşleri reddetmek amacıyla ortaya çıkan kelâm ilmi, İslâmî ilimler arasında yabancı inanç ve akımlarla en fazla ilgilenen bir ilim konumuna gelmiştir. En büyük mücadeleyi, çok tanrılı sistemi benimseyen ve ayrıca nübüvveti inkâr edenlere karşı yapan kelâmcılar, tevhidi zedeleyen görüşleri ve bu görüşlerin yol açtığı tahrifler sebebiyle zaman zaman diğer ilâhî din mensuplarını da hedef almışlardır. Özellikle teslîs akidesi ve Hz. İsâ'ya izâfe edilen ulûhiyyet dolayısıyla kelâm eserlerine konu olan Hristiyanlar, Hz. Peygamber'in nübüvvetini tanımama noktasında da tenkide tâbi tutulmuştur.

Kelâm âlimleri, hristiyanlara yönelttikleri eleştiriler sırasında meseleleri Kur'an'da olduğu gibi önce mantikî tutarlılık açısından ele almışlar, ardından mezheplerin çelişkili görüşlerini karşılaştırmışlardır. Ayrıca hristiyan mezheplerinin temel konularla ilgili farklı görüşlerini incelemiş, gerektiğinde İnciller'den pasajlar aktararak bunlar hakkında yorumlar yapmışlardır. Ancak kelâmcılar hristiyanların inanç esaslarını kısaca aktarmışlar, mezhepler dışında herhangi bir hristiyan âlimin görüşüne doğrudan atıfta bulunmamışlardır. Kādî Abdülcebbar'ın el-Muğnî'si başta olmak üzere kelâm eserlerinde yapılan tenkitler, genellikle Allah'a cevher olma isnadı ile cevher ve uknûmlar arasındaki ulûhiyyet ilişkisine dairdir. Hristiyan ilâhiyatının temelini oluşturan cevher ve uknûmlar arasında bir zât-sıfat münasebeti mi yoksa iki zât ilişkisi mi olduğu açık değildir. Uknûmlar sıfat kabul edildiği takdirde kadîm sıfatların tecessüm etmesi, zaman ve mekân şartlarını haiz olması problemi ortaya çıkmakta, diğer taraftan uknûmların yanında cevherin ne işlev gördüğü sorusu açıkta kalmaktadır.

C) Reddiyelerde Hristiyanlık. İslâm'ın doğuşundan itibaren çeşitli din mensuplarıyla gerçekleşen temaslar zamanla artınca felsefî ve kültürel etkileşimin yanında dinî tartışmalar da yapılmaya başlanmış ve İslâm'a muhalif inançların reddedilmesi çerçevesinde diğer dinlere yönelik müstakil eserler ortaya çıkmıştır. Bu arada teslîs gibi oldukça farklı esaslar ihtiva etmesi sebebiyle İslâm âlimlerinin en fazla teolojik polemiğe girdikleri din Hristiyanlık olmuştur. Hristiyanlık'tan ayrılıp İslâmiyet'i benimseyen Ali b. Rabben et-Taberî'nin (ö. 247/861'den sonra) reddiye literatürünün önemli örneklerinden birini oluşturan er-Red 'ale'n-naşârâ adlı eseriyle bu telif türü başlamış, Ebû İsâ el-Verrâk (ö. 248/862) er-Red 'ale't-teslîs'te, Câhiz (ö. 255/869) er-Red 'ale'n-naşârâ ve'l-yehûd'da hristiyan mezheplerinin teslîs anlayışlarını incelemiş, bunların yaklaşımları kendilerinden sonra gelen âlimlere kaynak teşkil etmiştir. İbn Hazm da el-Faşl adlı eserinde Hristiyanlığa reddiye mahiyetinde bir bölüm ayırmış, yaptığı tenkitlerle önemli katkılarda bulunmuştur. Gazzâlî kendisine aidiyeti tartışmalı olan er-Reddû'l-cemîl, Fahreddin er-Râzî Münâzara fî'r-red 'ale'n-naşârâ, Ebû'l-Bekâ Sâlih b. Hüseyin el-Ca'ferî er-Red 'ale'n-naşârâ, Şehâbeddin el-Karâfî el-Ecvibetü'l-fâhire 'anî'l-es'iletü'l-fâcire, İbn Teymiyye el-Cevâbü's-şahîh, İbn Kayyim el-Cevziyye Hidâyetü'l-hayârâ, Abdullah et-Tercümân Tuḥfetü'l-erîb adlı eserlerinde tenkitlerde bulunmuşlardır.

Osmanlı ulemâsından İbrâhim Müteferrika Risâle-i İslâmiyye'de, Harputlu İshak Hoca Şemsü'l-hakîka'da, Sırrı Paşa Nûrû'l-hüdâ li-meni'stehdâ adlı eserinde teslîsi ve diğer bazı hristiyan inançlarını eleştirirken Rahmetullah el-Hindî, K. G. Pfander'in Tevrat ve İncil'de tahrifin bulunmadığı konusunu içeren Mîzânü'l-hak adlı eserine karşı yazdığı İzhârü'l-hak adlı reddiyesinde önceki peygamberlere gönderilen kitapların tahrifi, nesih, teslîs ile Kur'an ve Hz. Muhammed'in nübüvveti gibi konuları ele almıştır. Çağdaş âlimlerden Muhammed Ebû Zehre de Muḥâdarât fî'n-Naşrâniyye adlı eserinde Hristiyanlığın tarihçesi ve inanç esaslarıyla ilgili derli toplu bilgiler vermiş, İslâm dini açısından Hristiyanlığı değerlendirmiştir. Reddiyelerde üzerinde durulan başlıca konular şunlardır:

1. Teslîs. Reddiyelerde öncelikle ele alınan konu, Hz. İsa'ya izâfe edilen ulûhiyyet vasfı ve bu sebeple oluşan teslîs anlayışıdır. Hristiyanların Hz. İsa'nın ulûhiyyetiyle ilgili ortak yanlışları yanında Melkâiler, Ya'kûbîler ve Nestûrîler'in farklı görüşlerine de cevap verilmiş ve teslîse delil olarak kullanılan İncil metinleri yorumlanarak ilk dönem konsillerinde şekillenen mevcut hristiyan akîdesi tenkit edilmiştir. Reddiyelerin başında, genellikle İslâm'ın tevhid inancıyla ilgili açıklamalara yer verilerek hristiyanların üçlü bir ilâh anlayışı taşıdığı belirtilmiştir. Ayrıca Mesîh'in konumuna dair hristiyan telakkisi incelenerek hristiyanların Mesîh'i bir kul ve bir peygamber değil ezeli bir yaratıcı olarak kabul ettikleri, böylece kendi İnciller'ine dahi uymadıkları vurgulanmıştır (bk. İSÂ; TESLÎS).

Reddiyelerde, Kur'ân-ı Kerîm'den hareketle (en-Nisâ 4/157-158) hristiyanlarca kabul edilen çarmıh hadisesinin gerçekleşmediği üzerinde de durulmuş ve çarmıh inancı kullanılarak İsa'nın beşeriyeti ispat edilmiştir. Çarmıh ve katil olayının aktarıldığı haberlerin tevâtür derecesine ulaşmadığı belirtilerek yahudilerin onu çok iyi tanımalarına rağmen hüviyetinin tesbiti için havârilardan yardım talebinde bulunmalarının (Matta, 26/15) bir karışıklık ve yanlışlığın meydana geldiğini gösterdiği ileri sürülmüştür. Ayrıca çarmıh ve katil hadisesiyle ilgili olarak İnciller arasındaki farklılıklara da dikkat

çekilerek bu konudaki rivayetlerin karmaşıklığı vurgulanmıştır (Sâlih b. Hüseyin el-Ca'ferî, s. 72-76; Karâfî, s. 50-58). Bunun yanında rab ilân edilen Îsâ'nın çarmıha gerilip öldürülmesinin aklen de kabul edilemeyeceği, çünkü kadîm bir varlığın yok olamayacağı, dolayısıyla çarmıha gerilme olayının doğruluğu halinde Îsâ'nın ulûhiyyetinden söz edilemeyeceği ifade edilmiştir (Ebû Îsâ el-Verrâk, s. 71-72; Fahreddin er-Râzî, Münâzara fî'r-red 'ale'n-naşârâ, s. 23-24).

2. Tahrif. Kur'an ve Sünnet'te yer alan, hristiyanların kutsal metinlerini tahrif ettikleri yolundaki beyanlara paralel olarak reddiye yazarlarından bazıları, söz konusu kitaplardaki çelişki ve tutarsızlıklara işaret etmek suretiyle onların bütününün Îsâ'ya vahyedilen orijinal metinler olmadığını göstermeye çalışmışlardır. Bu arada sadece tahrif konusunu ele alan reddiyeler de yazılmıştır. İmâmü'l-Haremeyn el-Cüveynî bu hususta Şifâ'ü'l-gâlîl adlı bir eser kaleme almış, günümüzde de Şaban Kuzgun tarafından Dört İncil: Yazılması, Derlenmesi, Muhtevası, Farklılıkları ve Çelişkileri adlı bir eser telif edilmiştir (yukarıdaki eserlerin baskıları için bk. bibl.). Tahrif konusunu işleyen reddiye kitaplarında en çok İnciller'deki tenâkuzlar üzerinde durulmuş, ayrıca hristiyanların da bunları vahiy mahsulü olarak görmediklerine özellikle dikkat çekilmiştir. Zira İnciller'in farklı zamanlarda yaşayan Matta, Markos, Luka ve Yuhanna tarafından yazıldığı bütün hristiyan mezheplerince kabul edilmektedir. Hz. Îsâ'nın tebliğ döneminde kendisine iman eden pek az sayıda kişinin uzun bir süre inançlarını gizlemeye mecbur kalmaları ve daha sonra da hristiyanların 300 yıl baskı altında yaşamaları sebebiyle çok azı dışında orijinal İncil metni muhafaza edilememiştir (İbn Hazm, II, 2-5; ayrıca bk. TAHRİF).

3. Tebşîr. Reddiyelerde tebşîr konusu tahrif açısından ele alındığı gibi diğer din mensuplarına karşı Hz. Peygamber'in nübüvvetini ispat yollarından biri olarak da incelenmiştir. Müelliflerin bu konudaki dayanaklarını, Ehl-i kitabın Hz. Muhammed'i kendi oğullarını tanıdıkları gibi tanıdıkları (el-Bakara 2/146; el-En'âm 6/20), onun ismini ellerindeki Tevrat ve İncil'de yazılı buldukları ve Hz. Îsâ'nın İsrâiloğulları'na kendisinin Allah'ın elçisi olduğu, daha önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı ve sonra gelecek olan Ahmed adında bir peygamberi müjdeleyici olarak gönderildiğine dair âyetle (es-Saf 61/6) bazı hadisler (Ebû Dâvûd, "Cenâ'iz", 58; bk. Wensinck, Miftâhu künûzi's-sünne, "Muhammed" md.) oluşturmaktadır. Kitâb-ı Mukaddes'te Hz. Muhammed'in nübüvvetinin haber verildiği, geçmiş peygamberlerin bu gerçeği ümmetlerine tebliğ ettikleri, ancak Ehl-i kitap âlimlerinin bu ifadeleri yanlış yorumladıkları, hatta tahrife varan değişikliklere başvurdıkları sonucuna varan reddiye yazarları onların kutsal metinlerinde de bunu tesbit etmeye çalışmışlardır. Hz. Peygamber'in nübüvvetini müjdeleyen metinler ayrıca "Beşâirü'n-nübüvve" ortak adıyla telif edilen müstakil eserlerde de ele alınmıştır. Reddiye müelliflerine göre Yuhanna İncili'nde (14/26) Hz. Îsâ'dan sonra geleceği haber verilen "tesellici" (Faraklit) Hz. Muhammed, "onun öğreteceği her şey" de Kur'ân-ı Kerîm'dir. Yine Yuhanna'da (14/16, 16/7, 13) çeşitli vesilelerle söz konusu edilen kişi ile de Hz. Peygamber kastedilmiştir (Ali b. Rabben et-Taberî, ed-Dîn ve'd-devle, s. 184-185). Geleceği haber verilen Faraklit'in "teselli edici, övücü" gibi sıfatları Hz. Peygamber'in meşhur isimlerinin taşıdığı mânaya uymaktadır (Sâlih b. Hüseyin el-Ca'ferî, s. 124-125; Karâfî, s. 167-168). Bazı müellifler ise Yunanca bir kelime olan "Faraklit" in Arapça'ya "Ahmed" olarak çevrilebileceğini, bunun da Saf sûresinde (61/6) Hz. Îsâ'nın kendisinden sonra geleceğini müjdelediği Ahmed yani Hz. Peygamber olduğunu ifade etmişlerdir. Hz. Îsâ'dan sonra Hz. Muhammed'in dışında belirtilen özelliklere sahip başka bir peygamberin zuhur etmemiş olması da müjdelenen şahsın kendisi olduğunun diğer bir delilini oluşturur (Sâlih b. Hüseyin el-Ca'ferî, s. 266-269). Müellifler, Yuhanna İncili'nde geçen Faraklit'in teslîs akîdesini meydana getiren unsurlardan biri olmadığı konusunda ittifak etmişlerdir (ayrıca bk. FARAKLİT).

Kaynak: <https://islamansiklopedisi.org.tr/hiristyanlik#7-islam-kaynaklarina-gore-hiristyanlik>

Kişiler

Jean Calvin

(10 Temmuz 1509 - 27 Mayıs 1564)

Fransız din reformcusu veya devrimcisi. 16. yüzyılda Avrupa'da gelişen Reform hareketinin en önemli önderlerinden olan Jean Calvin, Kalvinizm mezhebinin kurucusudur.[1] Ayrıca, Presbiteryenlik üzerinde derin izler bırakmıştır.

Doktrinleri

'Özgürlük Doktrinleri' veya 'Kalvinizmin Beş Noktası' olarak bilinen temel görüşleri ise 1618-1619 Dordecht Sinodunda reformdan geçmiş Hollanda kilisesi tarafından Calvin'in eserleri ve vaazları baz alınarak oluşturulmuştur. Bu beş noktayı şöyle sıralayabiliriz:

1. MUTLAK YOZLAŞMA VE MUTLAK YETERSİZLİK:

Kurtuluşa ermek için imanlı olmak yetmez, insanlara verilen iman Tanrı tarafından lütfedilmiştir.

2. KOŞULSUZ SEÇİM VE ÇİFTE KADER:

Tanrı dünyayı yaratmadan önce bazı kişileri kurtuluş için seçmiştir.

3. KİŞİSEL KURTULUŞ VEYA SINIRLI KEFARET:

İsa bütün insanlığı kurtarmak için değil de sadece seçilmişleri kurtarmak için kendini feda etmiştir.

4. KUTSAL RUH'UN ETKİN ÇAĞRISI VEYA KARŞI KONULMAZ LÜTUF:

Tanrı insanlara iki tür çağrı yapmıştır. Birincisi dış çağrı olup reddedilebilir bir çağrıdır, ikincisi ise iç çağrı olup yalnızca seçilmişlere yapılmıştır ve reddedilemez niteliktedir.

5. AZİZLERİN SEBATI:

İsa'nın uğurlarına kendisini feda ettiği seçilmiş kimseler Kutsal Ruh tarafından imanla donatılmıştır ve ruhları kurtulmuştur.

Calvin'in kader anlayışı ise yukarıda belirttiklerimizi destekler niteliktedir. Calvin'e göre insanlar eşit şartlarda yaratılmamıştır, bazı insanlar için sonsuz yaşam öngörülürken bazıları için sonsuz lanetlenme söz konusudur. Diğer taraftan Calvincilik ile Avrupa'nın iktisadi gelişimi arasındaki ilişki de tartışılan bir konudur. Bu konuda toplum bilimcileri iki gruba ayırır. Birinci grup bu düşünceyi ilk defa ortaya atan Max Weber'in takipçileridir. Bu grup Kalvinizm ile birlikte Avrupa'nın Kalvinizmi kabul etmiş veya en azından azınlık dini olarak kabul etmiş bölgelerinde ekonominin hızla geliştiğini savunur. Buna neden olarak da keşif Protestanlığının iç disiplini ve ağır çalışmaya önem verişiyile 'modern kapitalizm ruhu'nun doğuşu gösterilir. Ayrıca Kalvinizm'e göre servet sahibi olmak ortaçağdaki gibi utanç verici olmamakla birlikte, para kazanmak, iş ahlakını ve kutsal güveni yerine getirmenin bir yolu olarak kabul edilir ve elde edilen gelirle fakirlere yardım etmek, diğer toplumsal gereklilikleri yerine getirmek tanrı adına bir kardeşlik ve dindarlık ifadesi olarak görülür. Bu her zaman böyledir. İkinci grup toplumsal bilimcilerin yani Avrupa'nın iktisadi gelişimi ile Kalvinizm arasındaki paralelliği reddeden grubun düşüncesi, Kalvinizmin kapitalizmin gelişmesine yardımcı olmak bir yana, ona aykırı bir yapıya sahip olduğu ve Kalvinist kiliselerin kapitalizmi hiç de tasvip etmediği yönündedir. Calvin'in görüşleri Almanya, İskoçya, İngiltere, Hollanda ve Fransa'da kabul görmüştür. Hatta 'Hacı Babalar' denilen ilk Püriten göçmenlerle Kalvinizm Amerika'da da yayılma olanağı bulmuştur. 1875 yılında Calvin'in takipçileri Dünya Birliği'ni kurdular. 2003 yılı itibarıyla bu kuruluşu bağlı kişi sayısı 75 milyonu bulmuştur.

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/Jean_Calvin#

Martin Luther (10 Kasım 1483 - 18 Şubat 1546)

Alman keşif, teolog, üniversite profesörü, [Protestanlığın](#) babası ve [Lüterciliği](#) yaratan, geliştiren ve yayan kişi. Almanya'da baskılara rağmen Kutsal Kitap'ın Latince'den Almancaya tercüme edilmesinde rol oynamıştır.

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/Martin_Luther#Latince

Bak: https://www.kutsalkitap.org/martin-luther-kimdir/?utm_source=google-search-ads&utm_medium=cpc&utm_campaign=Google+Grant&gclid=CjwKCAjwrranBhAEEiwAzbhNtZlt1WlnRX0z2rhEZwyZQFLGRNW4_ulE6NqREF9ritucG1YKeqR4xoChWIAvD_BwE

Thomas Hobbes (1578-1679)

Thomas Hobbes, (5 Nisan 1588 - 4 Aralık 1679) [felsefede materyalizmi](#), [etikte haz ahlakını](#), [siyasette monarşiyi benimseyen bir İngiliz filozoftur](#). *En tanınmış eseri olan 1651 tarihli Leviathan, Batı siyaset*

felsefesinin izleyeceği yolu çizmiş ve baş ucu eseri olmuştur. Leviathan, Tevrat'ta geçen bir canavarın adıdır ve Hobbes'ta her şeye egemen olan devletin simgesidir. Bir siyaset felsefecisi olarak tanınsa da, tarih, geometri, etik ve genel felsefe gibi pek çok alanla ilgilenmiştir.

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/Thomas_Hobbes

Kavramlar

Leviathan

Tevrat'ta geçen bir canavarın adıdır ve Hobbes'ta her şeye egemen olan devletin simgesidir

Yahudilik (Musevilik)

[Tevrat](#)

[İbranice Kutsal Yazı sayılan kitapların listesi:](#)

[İslamiyette Tevrat ve Zebur](#)

[Yahudilik dini Mezhepleri](#)

[Haredi Yahudilik](#)

[Haredi Yahudileri neden internet ve akıllı telefon kullanmıyor?](#)

[Hasidik Yahudilik](#)

[Yahudi fanatizmi böyle yayıldı! İsrailli Profesör Şahak'tan şoke eden tespitler! Alev Alatlı paylaştı...](#)

Kişiler

Kavramlar

Yahudilik (Musevilik)

CY-Yahudî ismi, Hazret-i Yâkub'un en büyük oğlu Yahuzâ'nın Arapçalaştırılmış şekli veya ona nisbet edilen bir isimdir. Bu takdirde «Yahudî» müfret, «yahûd» da cins isim olur.

Yahudilik (İbranice: יהודה, romanize: Yahadut), Yahudi milletin kolektif inancını, kültürünü, hukuki kurallarını ve medeniyetini içeren etnik bir dindir. İlk İbrahimî din olmasının yanı sıra insanlık tarihindeki en eski dinler arasında da yer alan Yahudilik, [monoteizm](#) temelli dinlerin ilk örneğidir. Yahudilik, riayetkâr Yahudiler tarafından "Avraham'ın YHVH ile yaptıkları sözleşmenin bir ifadesi" olarak yorumlanır. Geniş metinleri ve uygulamaları, çeşitli teolojik pozisyonları ve örgütlenme biçimlerini kapsayan Yahudilik, bir İbrani felsefi görüşü olmakla birlikte aynı zamanda bir dünya görüşüdür. Torah, Tanah'ın bir parçasıdır ve Midraş ile Talmud gibi ikincil metinlerle birlikte temsil edilen tamamlayıcı bir sözlü geleneğin parçasıdır. Dünya çapındaki toplam 14 ila 15 milyon takipçisi ile Yahudilik, en büyük onuncu dindir.

Yahudilik, "evrenin yaratıcısı, ebedi güç sahibi, her şeye gücü yeten, her yerde olan, adil, merhametli, doğmamış veya doğurmamış" bir varlığın her şeyi yarattığı inancı temeline kuruludur; O varlığın (Tanrı) ismi inanışa göre o kadar mukaddestir ki, nihai telaffuzunun sonsuza dek bilinmemesi için Tanah'ta יהוה (YHVH) harfleriyle kodlanmıştır. İnanca göre YHVH'nin, Y'israil'in büyükbabası Avraham'ı ve ulusunu "tüm milletler arasında en üstünü" yapma ve "onlara özel bir toprak verme" sözünü vermesiyle isimsiz bir din olarak kurulur; bu din ismini, gelecek yıllarda dünyaya gelecek olan Yehuda'dan alacaktır.

Yahudilikte, Tanrı'nın Sina Dağı'ndaki Musa'ya hem yazılı hem de sözlü şekilde vahyettiği kanun ve emirlere dayanan, çoğu Rabbânî Yahudilikten ortaya çıkmış bir dizi dinî hareket vardır. Tarihsel olarak bu savunmaların tamamına veya bir kısmına, İkinci Tapınak dönemindeki Sadukiler veya Helenistik Yahudilik üyeleri gibi çeşitli gruplar tarafından meydan okundu; daha sonra Orta Çağ'daki Karaiteler

ve modern Ortodoks olmayan mezhepler arasında bu fikir akımı devam etti. Hümanistik Yahudilik gibi Yahudiliğin bazı modern dalları, seküler veya nonteist olarak kabul edilebilir. Günümüzde en büyük Yahudi dinî hareketleri, Ortodoks Yahudilik (Haredi Yahudilik ve Modern Ortodoks Yahudilik), Muhafazakar Yahudilik ve Reform Yahudiliğidir. Bu gruplar arasındaki en önemli fark Yahudi hukukuna, Rabbânîk geleneğin otoritesine ve İsrail Devleti'ne olan fikrîsel yaklaşım farklılıklarından kaynaklanır.

Tevrat (Tora – Tanah)

Tevrat Tanah'ın ilk beş bölümüne verilen isimdir. Çoğu zaman Yahudilerin kutsal kitabının tamamı "**Tora**" ismiyle açıklanır. İbranice bir terim olan **Tora**, Arapça'dan Türkçeye geçmiş olan **Tevrat**'ın karşılığıdır.

Tevrat terimi "Kanun, Töre, şeriat, emir, ders" vb. anlamlara denk gelir. Beş bölümden oluşan Tevrat, Tanrı'nın 7704 kelimeyle Musa'ya verdiği dinî esasları içeren kitap olarak görülür. Tevrat metninin orijinal dili Kutsal Kitap İbranicesidir. *Bir bakıma "Şeriat" diye de tanımlanabilen Eski Antlaşma'yı oluşturan kitapların sayısı, Yahudilerce 24, Hristiyanlarca 39'dur.* Kitapların sıralanışı ve gruplanması konusunda da her iki din de farklı görüşlere sahiptir.

Tora, Tanah'ın ilk beş kitabını (Pentatök) ve Sina Dağı'nda Musa'ya açıklanan «On Emir»i (Dekalogos) içerir; bunların tamamı, Tanrı'nın kullarıyla antlaşmasını içeren ve kutlayan bir dinsel yasayı oluşturur. Her sinagogda, yani Musevi tapınağında, Tora'nın makara şeklinde iki çubuğa (Ets Hayim) sarılmış deri üzerine el ile kopya edilmiş bir nüshası (Sefer Tora) bulunur. Haftada 3 gün, törende Hazan sinagogdaki cemaat ile beraber Tora'nın her hafta okunmak üzere 54 bölüme ayrılmış bölümlerinden birini (Peraşa) okur.

Kaynak: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Yahudilik>

İbranice Kutsal Yazı sayılan kitapların listesi:

Kitaplar Listesi	
Hristiyanlık	Yahudilik
1. Başlangıç / Tekvin / Yaratılış (Genesis) ⁽¹⁾	1. Bereşit ⁽²⁾ [„Başlangıçta“] - (Başlangıç)
2. Çıkış / Mısırdan Çıkış (Exodus)	2. Şemot [„Adlar“] - (Çıkış)
3. Levioğulları / Levililer (Levitikus)	3. Vayikra [„Ve çağırıldı“] - (Levioğulları)
4. Sayılar / Çölde Sayım (Nümeri)	4. Bamidbar [„Çölde“] - (Sayılar)
5. Kanunun Tekrarı / Tesniye (Deuteronomium)	5. Devarim [„Sözler“] - (Tekrar)
6. Yeşu	6. Yeoşua
7. Hakimler	7. Şofetim (Hakimler)
8. Rut	18. Rut
9. 1. Samuel	8. Şemu'el (1.+2. Samuel [bir kitap])
10. 2. Samuel	
11. 1. Krallar	9. Melahim (1.+2. Krallar [bir kitap])
12. 2. Krallar	
13. 1. Tarihler	24. Divre Ayamim (1.+2. Tarihler [bir kitap])
14. 2. Tarihler	
15. Ezra	23. Ezra (+ Nehemya) [bir kitap])

16. Nehemya	
17. Ester	21. Ester
18. Eyüp	16. İyov (Eyüp)
19. Mezmurlar	14. Teilim (Mezmurlar)
20. Özdeyişler / Süleyman'ın Meselleri	15. Mişle (Özdeyişler)
21. Vaiz	20. Kohelet (Vaiz)
22. Ezgiler Ezgisi	17. Şir Aşirim (Ezgiler Ezgisi)
23. İşaya	10. Yeşayau (İşaya)
24. Yeremya	11. Yirmeyau (Yeremya)
25. Ağıtlar / Yeremya'nın Mersiyeleri	19. Eha (Ağıtlar)
26. Hezekiel	12. Yehezkel (Hezekiel)
27. Daniel	22. Daniel
	13. Tre Asar (Onikiler) [bir kitap]:
28. Hoşea	Oşea
29. Yoel	Yoel
30. Amos	Amos
31. Obadya	Ovadya
32. Yunus	Yona
33. Mika	Miha
34. Nahum	Nahum
35. Habakkuk	Habakuk
36. Tsefanya	Tsefanya
37. Haggay	Hagay
38. Zekeriya	Zeharya
39. Malaki	Malahi

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/Eski_Ahit

İslamiyette Tevrat ve Zebur

Bir görüşe göre Tevrat adı İbranice torah kelimesinden Arapçaya geçmiştir. (TDV_İA/Tevrat) ve Musa'nın beş kitabı için kullanılır. Fakat gelenekte Tevrat denilince İbranice (ve Aramca) yazılmış olan tüm 39 kitabı da kapsayan İbranice Kutsal Yazılar anlaşılır. Bu iki farklı anlayışın sebebi, Kur'an'da Tevrat'ın hangi peygambere verildiğinin açıkça belirtilmemesidir. Ayetlerde "Musa'ya Kitap'ın verildiği", "Tevrat'ın bir hidayet ve nur olarak İsrailoğullarının elinde olduğu ve peygamberlerin onunla hükmettikleri" belirtilmekte ama Musa'ya verilen kitabın Tevrat olduğuna dair açık bir ifade bulunmamaktadır.

"Bununla birlikte Kur'an bilginleri 'Musa'ya verilen kitabın Tevrat olduğu'nda fikir birliği etmişlerdir. Onlardan hiçbirisi İncil'in İsa, Zebur'un Davud'la birlikte zikredilmesine rağmen Tevrat'ın Musa ile zikredilmemesinin üzerinde durmamışlardır." Ayrıca, Kur'an'da Musa'ya Furkan'ın verildiği yazar.

(Örnekler: Enbiya Suresi, 48. ayet, Al-i İmran Suresi, 4. ayet.)

21.48 - Andolsun, biz Mûsâ ile Hârûn'a, Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için o Furkân'ı (Tevrat'ı) bir ıfık ve öğüt olarak verdik.

3.4 - (3-4) O, sana Kitab'ı hak ve kendisinden öncekileri doğrulayıcı olarak indirdi. O, daha önce Tevrat'ı ve İncil'i insanlar için birer hidayet olarak indirmişti. Furkan'ı da indirdi. Şüphesiz, Allah'ın âyetlerini inkâr edenler için şiddetli bir azap vardır. Allah, mutlak güç sahibidir, intikam sahibidir.

İslam inancında [Zebur](#)'un Tevrat'tan ayrı bir kitap olduğu kabul edilir. Çünkü Kur'an'da Tevrat, Zebur ve İncil'in isimleri ayrı ayrı zikredilmektedir. Fakat Zebur Kutsal Kitap içinde Tevrat'tan ayrı bir kitap değil Tevrat'ın 39 bölümünden biridir. Orada Mezmurlar adıyla geçer (İbranice: Mizmor, çoğulu: Mizmorim [ilahi şarkı], Arapça: Mezmur/mizmar, çoğulu: Mezamir [çalgı, kaval], Yunanca: Psalmoi [arp eşliğinde söylenen şarkı]). Bazı dil bilimcilere göre zebûr kelimesinin kökeni yazmak anlamındaki zebr masdarıdır (Lisânü'l- Arab, Tâcü'l-'arûs).[

"Zeccac'a göre ise Zebur kelimesinin kökü menetmek anlamına gelen zebrdir. İşte Davud'a verilen Zebur da içinde kötülüklerden sakındıran nasihatler ve vaazlar bulunduğu için bu isimle anılmıştır." Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/Eski_Ahit

Yahudilik Dini Mezhepleri

Mezhepler

Yahudilikte ilk dönemde Samiriler, Sadukiler, Ferisiler ve Esseniler adıyla bilinen mezhepler vardır. Ortaçağda, Karailik adıyla bir mezhep ortaya çıkmıştır. Modern dönemde, Reformist, Muhafazakar, Ortodoks ve Yenidenyapılanmacı Yahudilik Yahudi mezhepleri arasında sayılır. Ortodoks Yahudilik, ilk dönemde Ferisilikle başlayan ve Rabbanî Yahudilikle devam eden ana bünyenin günümüzdeki temsilcisidir. Ortodokslar, bu bakımdan klasik Yahudilik anlayışını devam ettirirler. Bu mezhep ve gruplar dışında Yahudiler arasında 20. yüzyılda birçok yeni dini hareket ortaya çıkmıştır. 1960'larda ortaya çıkan *Hümanist Yahudilik* Tevrat'ın tanrısını ve yasalarını reddeder. İsrail'de son zamanlarda kendinden söz ettiren *Mesihî Yahudilik* ise İsa'nın mesihliğini ve Yeni Ahit'i kabul eder.

İlk Dönem Yahudi Mezhepleri

Samirîler

Samirîler, M.Ö. 722 yılında kuzeydeki İsrail krallığının Asurlular tarafından yıkılmasından sonra ortaya çıkmıştır. Asurlular, bölgedeki kontrollerini sağlamak için Asur'dan bir grup insanı buraya getirip yerleştirmişlerdi. Bu grup daha sonra Yahudi inançlarını benimsedi. Fakat Yahudiler, İsrail ırkından olmamaları yüzünden bunları samimî Yahudi kabul etmediler. Geldikleri bölgeye nispetle onlara *Kutim* dediler. Şomron şehrinde oturmalarından dolayı onlara genel olarak "*Şomronlular*" anlamında İbranice *Şomronim* denmiştir. Batı kaynakları onlardan *Samaritan*, Arapça kaynaklar *Samiriyyun* olarak bahsetmiştir. Türkçe kaynaklara da *Samiriler* şeklinde geçmiştir. Samiriler ise kendilerine *Şamerim* (koruyup gözetenler) demektedirler. Samirîler bugün İsrail'in Nablus şehrinde ve Tel-Aviv yakınlarındaki Holon kasabasında yaşamaktadırlar. Dinî merkezleri Nablus'tur.

Samiriler, kendilerini Yahudi kabul etmezler, fakat İsrail ırkından olduklarına inanırlar. Hz. Musa'nın dininin gerçek uygulayıcısı olarak kendilerini görürler. Bu yüzden de kendilerine *Şamerim* derler. Elllerinde, Yahudilerinkinden farklı bir Tevrat nüshası vardır. Samirîlerin Tevrat'ı ile Yahudilerin elinde bulunan Tevrat arasında altı bine yakın fark bulunmaktadır. Samirîlerin kiblesi Nablus'taki Gerizim Dağı'dır. Onların ibadet biçimleri Müslümanların ibadetine daha yakındır. İbadet öncesinde abtest alırlar. İbadet yerlerine camilerde olduğu gibi halı ve kilim vardır. İbadetleri, namaza büyük oranda benzemektedir; rükû ve secde gibi erkânları vardır. Yahudilerin terkettiği Tevrat yasalarının pek çoğunu Samiriler uygulamaktadır. Kurbanla ilgili yasalar bunlardan biridir. Samiriler, Gerizim Dağı'nda yakma hayvan kurbanı uygulamasını hala devam ettirmektedirler.

Sadukiler

Sadukiler kendileri hakkında herhangi bir kayıt bırakmamışlardır. Onlar hakkındaki bilgiler Yahudi tarihçi Yosefus ile Romalı tarihçi Pliny'nin eserlerinde ve Yeni Ahit'te yer almaktadır. *Saduki* isminin kökeni ve Sadukilerin kohenlerle ilişkisi belli değildir. Saduki isminin Hz. Davut zamanında başkohen (*kohen ha-gadol*) olan Zadok'tan gelmiş olabileceği tahmin edilmektedir. Dış kaynaklardan elde edilen

bilgilere göre Sadukiler sonradan oluşan Sözlü Tora'yı kabul etmezlerdi. Sadece Tevrat'a inanırlar, Tevrat'ta açıkça ne yazıyorsa onu kabul ederlerdi. Bundan dolayı Tevrat'ta açıkça yer almayan kıyamet, tekrar dirilme ve ahiret hayatının varlığını reddetmişlerdi. Yeni Ahit onlardan “*Kıyamet yoktur diyen Sadukiler*” diye söz etmektedir. (Matta, 22: 23)

Sadukilerin dini, günlük takdimeler ve kutsal zamanlarla ilgili ritüellerle mabet ibadeti etrafında odaklanmıştı. Yahudi kavminin soydan geçen aristokratları olan Sadukiler yöneticilerle daima iyi geçinmişlerdi. Bu yüzden sayılarına oranla etkileri daha fazla idi. (Cohn-Sherbok: 2010, 57) Ancak, mabede bağlı aristokrat bir dini sınıf olan Sadukiler, mabedin M.S. 70 yılında Romalılar tarafından yıkılmasıyla tarih sahnesinden silinmişlerdir. Halktan geniş kabul gören muhalifleri Ferisiler ise başka adlar altında günümüze kadar varlığını devam ettirmişlerdir.

Ferisiler

Yahudilerin çoğunluğunun desteğini alan Ferisilerin isminin kökeni ve anlamı hakkında farklı görüşler vardır. Bir görüşe göre *ferisi* kelimesi ayrılanlar, itizal edenler anlamına gelmektedir. Haşmonaim dönemindeki politikaları beğenmedikleri için onlara ayrılanlar anlamında *ferisi* denmiştir. Ferisiler ise bunu reddetmekte ve bu kelimenin “*yorumlayanlar*” anlamına geldiğini savunmaktadırlar.

Ferisilerin liderleri rabbi denilen din adamlarıydı. Bunlar resmi din adamı kohenler sınıfından değildi. Tevrat'ın yorumu ve fıkıh çalışmalarıyla uğraşırlardı. Halaka denilen dini hukuk sistemi onların bu çalışmalarıyla meydana gelmiştir. Ferisiler, itikâdî ve amelî konularda Tevrat'ta olmayan hükümler koymuşlardı. Sadukilerin reddettiği yeniden dirilme ve ahiret inancı bunların başında gelmektedir. Ferisiler bunları Tevrat'taki bazı dolaylı cümlelerden yorum yoluyla çıkarmışlardı. Tevrat'ın muâmelât ve ukûbatla ilgili yasalarının bazı hükümlerini de değiştirmişlerdi. Onlar kendilerini Yahudi halkının manevi öncüleri görürlerdi. Tevrat'ın yanında onun yorumunun yani kendi ürünleri olan Sözlü Tora'nın otoritesini kabul ederlerdi. İbadet yeri ve ilim merkezi sinagoglarda faaliyet gösterirlerdi. Köylere kadar yayılmışlardı. Yeni Ahit'te Ferisilerden ikiyüzlüler, kör klavuzlar diye söz edilmektedir. (Matta, 22: 15-19; 23:24) İncillere göre Hz. İsa ile en çok Ferisiler uğraşmıştır.

Ferisilik mezhebi mabedin M.S. 70 yılında yıkılmasından sonra *Rabbani Yahudilik* adıyla güçlü bir şekilde varlığını devam ettirmiştir. Modern dönemde ise bu mezhep *Ortodoksluk* adıyla bilinmektedir.

Esseniler

Esseni isminin (*issiyim*) kökeni ve anlamı hakkında farklı görüşler vardır. Essenilere *Ölü Deniz Cemaati* de denir. Esseniler siyasi ve dinî karışıklıklara katılmayıp çöle sığınmış ve münzevî bir hayat yaşamışlardır. Essenilerde dünyaya önem vermeyip ruhu temizlemek için inzivaya çekilmek önemlidir. Onlar ruhun bedende hapsedilmiş olduğuna inanırlardı. Aslolan ruhu özgürleştirmekti. Mülk edinmezler ve bekâr bir hayat sürmeye çalışırlardı. Kurban takdim etmezlerdi. Hayvan kurbanı yerine kendilerini Tanrı'ya kurban adadıklarını düşünürlerdi. Savaşa karşı idiler. Bundan dolayı savaş malzemelerinin yapımıyla ilgili iş ve mesleklerden kaçınırlardı. Yemek öncesi temizliğe büyük önem verirlerdi. Essenilik aslında bir mezhepten ziyade batınî bir tarikattır. Miladi altıncı asırdan sonra tarih sahnesinden silinmiştir.

Bazı araştırmacılar tarafından Hristiyanlıkla bu mezhep arasında bağlantı kurulmakta, Hristiyanlığın doğuşu bu mezhebe bağlanmaktadır. Hatta Hz. İsa'nın bir Esseni olduğu da iddia edilmektedir.

1947'de bulunan *Ölü Deniz Yazmaları* bu mezhep hakkında önemli bilgiler içermektedir.

Modern Dönem Yahudi Mezhepleri

Ortodoks Yahudilik

Günümüzde en fazla mensubu olan Yahudi mezhebidir. Çoğunlukla İsrail'de hâkimdir ve devletin resmî mezhebidir. Ortodoks Yahudiler, **yazılı Tevratın** Tanrı tarafından Hz. Musa'ya yazdırıldığına, **Sözlü Tevratın** (Mişna, Talmud) da sözlü olarak vahyedildiğine inanırlar.

Ortodoks inançta, Yahudilerin Tevratın kanunlarına uymadıkları için sürgüne gönderildikleri yer alır. Maymonides'in 13 maddelik iman esası, dogma olarak kabul edilir. Ortodoks Yahudiliğe göre, Yahudiler, tevbe eder ve Tevrat'ın bütün kurallarını gözetirse, mesih gelecek, sürgün sona erecek, Yahudiler gerçek evine dönecek ve mabet yeniden inşa edilecektir. Ortodoks olmayan Yahudileri günahkâr olarak değerlendirirler.

Ultra-Ortodoks Yahudilik

[Haradi Yahudilik](#)[Hasidik Yahudilik](#)**Reformist Yahudilik**

19. yüzyılın başlarında Alman Yahudileri arasında ortaya çıkmıştır. Din ile dünya işlerinin ayrılması, Yahudilik ile Çağdaş Modern anlayışın birleştirilmesi, başka toplumlar ile karışmaya engel Yahudi Kültürünün yumuşatılması, kadın-erkek ayırımının kaldırılması gibi hususlar öne çıkarılarak reform yapılmıştır. Reformun ilk fikir babası Abraham Geiger ve Moses Mendelssohn'dur. Almanya'da başlayan reform, daha sonra Amerika'ya taşınmış ve gelişmesini Amerika Yahudileri arasında göstermiştir. Reformist Yahudiler, bugün Amerikan Yahudilerinin çoğunluğunu teşkil eder. Reformist Yahudilik, günümüzde lâikleşmiş Yahudilik şeklini almıştır. Yahudiliğe sadece kültürel bir olgu olarak bakılır. Tanah'ın ilâhîliği ve günlük hayattaki etkisi tartışmalıdır. Şabat ve Koşer kuralları gözetilmez. Sinagogda kadınlarla erkekler yanyana oturur. Sinagoglarda kadınlar da haham olarak görev alır ve âyinleri yönetir. Sinagogda başa kipa giyme zorunluluğu yoktur. Dış evlilik kabul edilir. Yahudiliğe ihtidada hiçbir sınırlama yoktur. Diğer din ve inançlara saygıyla bakılır. Dinde yenilik taraftarıdır. Cumartesi yasaklarının bazısı kaldırılmıştır. Kutsal Toprak ülküsü reddedilir, yaşanılan her yerin kutsal olduğu savunulur. Talmud inkâr edilir ve mesih anlayışı reddedilir. Reformist Yahudiler için Yahudilik, İsrailoğulları'na ait bir dindir. Ancak Yahudi olmayanlar da kendi din ve gelenekleri ile kurtuluşa erebilir. Ruhun ölümsüzlüğüne, yeniden dirilmeye, ceza ve mükâfata inanmayan Reformist Yahudiler, felsefelerini bu dünya üzerine oluşturmuştur.

Muhafazakar Yahudilik

19. yüzyılın ortalarına doğru Alman Yahudileri arasında, Reformist Yahudiliğe bir tepki olarak doğmuştur. Muhafazakâr Yahudilik, ilk ortaya çıktığı dönemlerde Ortodoksluktan ayırt edilememiştir. Çünkü onlarda da Sinagogda Ortodoks Siddur dua kitapları kullanılmış ve kadınlar ile erkekler ayrı ayrı oturtulmuştur. Muhafazakârlar ile Reformistler arasındaki en önemli fark, ibadeti İbranice yerine İngilizce yapmalarıdır. Muhafazakâr Yahudilik, yapısı itibarıyla Ortodoks Yahudiliğin bir tür Amerikan versiyonudur. Muhafazakâr Yahudilik, günümüzde eski Yahudî Şeriatı Halakha'yı reddetmemekte ancak değişebilirliğini kabul etmektedir. Sinagogda, Reformistlerde olduğu gibi, kadın erkek yanyana oturmakta, kadınlardan da haham olabilmekte ve kadın, *minyan* denilen on kişilik cemaate katılabilmektedir. İhtida konusunda Ortodokslar kadar titizdirler ancak Şabat Kurallarını uygulamada Ortodokslar kadar titiz değildirler. Dış evliliği kabul etmezler. Reformistlerin aksine, Yahudi bir anneden doğmayan çocuğu Yahudî saymazlar.

Yeniden Yapılanmacı Yahudilik

Amerikan Yahudîsi Mordecai Menahem Kaplan tarafından kurulmuştur. Kaplan, daha önce Muhafazakâr Yahudilik içerisinde yer almıştır. Daha sonra Muhafazakâr Yahudilikten ayrılmış, 1968 yılında kendi grubunu kurmuştur. Yeniden Yapılanmacı Yahudiliğin inançları, Reformist Yahudiliğinkine yakındır. Ölümden sonra dirilmeyi, ahireti reddeder. Tevrat'ın Tanrı vahyi değil, İsrailoğulları'nın tarih boyunca oluşturdukları bir eser olduğunu ileri sürerler. Mesihçiliği kabul etmezler. Reformist ve Muhafazakârlarda olduğu gibi Sinagogda kadın erkek yanyana oturur ve kadınların hahamlığı kabul edilir.

Kaynak: [8 YAHUDİ MEZHEPLERİ](#) Ankara Üniversitesi

Haredi Yahudilik

Haredi Yahudilik (İbranice: 'חֲרָדִי Haredim) veya ultra-Ortodoks Yahudilik, Ortodoks Yahudilik mezhebi içindeki, modernizmin aksine geleneklere ve **halaha emirlerine** sıkı sıkıya bağlılığı ile bilinen Yahudilik mezhebidir. Üyelerine genellikle ultra-Ortodoks denir, fakat "ultra-Ortodoks" terimi taraftarlarının birçoğu tarafından aşağılayıcı olarak kabul edilmektedir. Haredi Yahudileri, diğer insanlar tarafından tartışılmasına rağmen, kendilerini en dindar ve otantik Yahudi grubu olarak görürler.

Aydınlanma, kültürleşme, sekülerleşme, hafif veya aşırı her türlü dini reform, Yahudi ulusal hareketlerinin yükselişi, vb. Modern Ortodoks Yahudiliğin aksine Haredi Yahudiliğinin takipçileri genellikle halaha ve geleneklerine olan bağlılıklarından taviz vermezler, ve sonuç olarak kendilerini bir ölçüde toplumun diğer bölgelerinden ayırırlar.[6] Bununla birlikte birçok Haredi topluluğu, gençlerini, en iyi şekilde öğrenim görerek prestijli bir diploma almaya veya bir iş kurmaya (işletme açmaya) teşvik ederler.

Haredi toplulukları en fazla, sırasıyla İsrail, Kuzey Amerika, ve Batı Avrupa'da bulunur.[8] Tahmini küresel nüfus sayıları 1.8 milyonun üzerindedir. Farklı dinler arası evlilik olmaması ve yüksek doğum oranı nedeniyle Haredi nüfusu hızla artmaktadır. Nüfusları, 1960'larda görülen 'Baal Teşuva' hareketinin etkisi sebebiyle Haredi yaşam tarzını benimseyen çok sayıda diğer mezheplerden Yahudi tarafından da artırıldı

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/Haredi_Yahudilik

Haredi Yahudileri neden internet ve akıllı telefon kullanmıyor?

İsrail'de Haredi Yahudileri olarak bilinen Ultra Ortodoks Yahudi toplumunun büyük bir bölümü internet ve akıllı telefon kullanmıyor.

Her ne kadar İsrail'in Telekom Grubu Bezeq'e göre Covid-19 pandemisi döneminde Harediler arasında internet kullanıcılarının sayısı artsa da toplum içinde bunu reddedenler hâlâ çoğunlukta.

Ultra ortodoks hahamlar, müstehcen ve dini açıdan sakıncalı içeriğe maruz kalmamaları için Haredi toplumunun internet kullanımını kısıtlayıcı vaazlar veriyor.

Haredi Yahudilerinin büyük bölümü akıllı telefon veya internet kullanmadığı gibi televizyon da izlemiyor.

Yeşiva adı verilen din okullarında öğrenci 22 yaşındaki Haredi Yahudi Shiele Katz, neden internet kullanmadığını şöyle açıklıyor: "Çünkü insanları bütün kötü şeylere açık hale geliyor. Çocuklar hoş olmayan şeyleri internette görüyor ve buna bağımlı oluyor. Ve bu insanoğlu için iyi bir şey değil."

İnsanlar internete girdiğinde oradaki reklamlar bilinçaltlarına işliyor. Tüm davranışları buna göre şekilleniyor. Biz buna karşı mücadele etmeliyiz. Biz Harediler Tevrat'a göre yaşarız. Tevrat bize nasıl yaşayacağımızı gösterir.

Hanan El

Taksi şoförü

63 yaşındaki öğretmen Yosef Freudigery de internet kullanmamasına benzer sebepler sunuyor:

"İnternet, akıllı telefon ve televizyon kullanmamamızın sebebi aklımızın bütün o kötü şeylerle karışmamasını sağlamak. Evde alçakgönüllülüğü mümkün olduğunca yüksek tutmak istiyoruz. İnsanlar kötü resimlerden, kötü fikirler edinmesin diye bunu yapıyoruz."

'Teknik işler için koşer internet kullanıyoruz'

İnterneti yalnızca ihtiyaç halinde kullandığını ifade eden Yeşiva din okullarında öğrenci 23 yaşındaki Haredi Yahudisi Moshe Gerry, şöyle konuşuyor:

"Akıllı telefonum yok, televizyon izlemiyorum, interneti de ihtiyacım olunca kullanıyorum. Bu bizim internete tamamen karşı olduğumuz anlamına gelmiyor ama açık (filtresiz) internet kullanırsanız, kimse kendisini kontrol edebileceğinin garantisini veremez. Açık internet kullanmanın yanlış olduğunu düşünüyorum."

Yeşiva öğrencisi Ruth Hanan ise "Dindar Yahudiler oralarda olan şeyleri görmenize izin vermiyor. Bu aletlerin kendilerinde bir problem olduğu için değil, gösterdiklerini görmemiz uygun olmadığı için bunları kullanmıyoruz." ifadelerini kullanıyor.

"Koşer internet" diye bir kavramın varlığından bahseden 32 yaşındaki taksi şoförü Hanan El ise "İnternet iki sebeple kullanılır. Eğlence için ve teknik işler için. Teknik işler için 'koşer' (helal) internet diye bir şey var. Koşer internet kullanımı için dükkanlar var. İşiniz olduğunda oraya gidip

işlerinizi halledip gidiyorsunuz. Eğer internet eğlence için kullanılırsa o insanın kişiliğini çürütüyor, onu içten yıkıyor." diyor.

Hanan El, "İnternet insanlara yeni bir karakter dayatıyor. İnsanlar internete girdiğinde oradaki reklamlar bilinçaltlarına işliyor. Tüm davranışları buna göre şekilleniyor. Biz buna karşı mücadele etmeliyiz. Biz Harediler Tevrat'a göre yaşarız, etrafımızda gördüğünüz tüm bu insanlar hayatlarını Tevrat'a göre düzenler. Tevrat bize nasıl yaşayacağımızı gösterir." şeklinde konuşuyor.

Haredi Yahudileri (Ultra Ortodoks Yahudiler) kimdir, haklarında ne biliniyor?

Yaşadıkları mahallelerin sokaklarında hoparlörlerden internet kullanımına karşı propaganda da yapan ve Ultra Ortodokslar olarak da bilinen Haredi Yahudiler, 9 milyon civarı olan ülke nüfusunun yaklaşık yüzde 12'sini teşkil ediyor.

Ülkedeki Haredi Yahudilerinin büyük çoğunluğu Batı Kudüs'teki Meaşerim Mahallesi'nde ve başkent Tel Aviv yakınlarındaki Bney Brak kentinde yaşıyor.

Çok sayıda çocuk sahibi oldukları için nüfusları hızla artan Haredileri İsrail Meclisinde temsil eden **Birleşik Tevrat** ve **Şas** isminde iki parti bulunuyor. Her iki parti de şu an Mecliste muhalefette yer alıyor.

Laik Yahudilerle aralarında gerilim olan ve toplumun geri kalanına entegre olmayı büyük oranda reddeden Haredi Yahudilerinin çoğu, orduda dinlerini yaşayacak uygun ortam bulunmadığı gibi gerekçelerle askerlik yapmayı da reddediyor.

Farklı kültürel ve dini pratiklere sahip gruplardan oluşan Haredi Yahudilerinin tümü, Halaha (Yahudi Şeriatı) adı verilen dini yasaları takip ediyor.

Kaynak: <https://tr.euronews.com/2022/05/28/haredi-yahudileri-neden-internet-ve-ak-ll-telefon-kullanm-yor>

Eski Başhaham: Ultra-Ortodoks Yahudilerin askere gitmemesi gerekiyor

İsrail'de ultra Ortodoks Yahudilerin (Haredi) dini liderlerinden eski Başhaham Yitzhak Yosef, ülkedeki Ultra Ortodoks Yahudilerin (Haredi) askere alınmaya başlanacak olması üzerine, "Orduda askerler, subaylar ve ahlaksızlık var. Orada korkunç şeyler var biz askere gitmeyiz, bu kadar" dedi.

Eski Başhaham: Ultra-Ortodoks Yahudilerin askere gitmemesi gerekiyor

İsrail devlet televizyonu KAN'ın haberine göre, Yosef, İsrail ordusunun Haredilerin de askere alınacağını duyurmasının ardından kameraların önünde yaptığı bir açıklamada, "Tevrat eğitimi görmese de Tevrat'ın evlatları askerlikten muaftır. Askere gitmek ahlakın bozulması demek. Orduda askerler, subaylar ve ahlaksızlık var. Orada korkunç şeyler var. Biz askere gitmeyiz, bu kadar." ifadesini kullandı.

İsrail ordusu, 21 Temmuz itibarıyla Haredi erkeklere celp göndermeye başlayacağını duyurdu fakat kamuoyunda söz konusu adıma ilişkin tartışmalar devam ediyor.

İsrail basınındaki haberlere göre, ilk aşamada Tevrat okullarında eğitim görmeyen ve çalışma hayatındaki yaklaşık 3 bin Haredinin askere çağırılacağı belirtiliyor.

İsrail ordu generallerinin, Haredi kesimin dini liderleriyle, Haredilerin askerlik yapacağı birliklerde "kadın asker ve subayların görev almaması, Yahudilik kurallarına uygun olması, ibadetlerini ve Tevrat eğitimlerini sürdürebilmeleri" gibi konuları görüştüğü aktarılıyor.

Ultra Ortodoks Yahudilerin zorunlu askerlik tartışmaları

İsrailli laik partiler, özellikle Gazze'ye saldırıların devam ettiği, kuzeyde Lübnan Hizbullahı ile çatışma riskinin arttığı bir dönemde, dindar Yahudilerin de savaş yükünün altına elini koymasını istiyor.

Binyamin Netanyahu hükümetinin koalisyon ortağı, Arya Deri liderliğindeki Şas ile Moshe Gafni liderliğindeki Birleşik Tevrat Yahudiliği gibi Haredi partileri, dindarların silah altına alınmasına şiddetle karşı çıkıyor.

Öte yandan, ana muhalefet lideri Yair Lapid, Yüksek Mahkeme'nin Ultra Ortodoks Yahudi (Haredi) erkeklerin zorunlu askerlikten muaf tutulmasının yasal dayanağının bulunmadığına ve askerliğe uygun olanların göreve alınması gerektiği yönündeki kararına destek vermişti.

Gazze Şeridi'ne yönelik 7 Ekim'den bu yana devam eden saldırılar ve İsrail ordusunun verdiği kayıplar, Haredilerin silah altına alınması tartışmalarını yeniden gündeme getirmişti.

Netanyahu liderliğindeki koalisyonda 2 Ultra Ortodoks parti bulunuyor.

Yüksek Mahkemenin Ultra Ortodoks Yahudilerin zorunlu askerlikten muafiyet kararı İsrail Yüksek Mahkemesi, 25 Haziran'da oy birliğiyle Ultra Ortodoks Yahudi erkeklerin zorunlu askerlikten muaf tutulmasının yasal dayanağının bulunmadığına ve askerliğe uygun olanların göreve alınması gerektiğine karar vermişti.

Kararda, askere alınmayanların kamu tarafından finanse edilen sosyal yardım ve eğitim yardımlarından da yararlanamayacaklarına yer verilmişti.

Tarihi öneme sahip bu karar, İsrail'de yeni bir iç kargaşaya neden olma ve kültürel bir çatışmayı körüklemeye potansiyeline sahip bulunuyor.

Ultra Ortodoks Yahudileri askerlik hizmetinden kurtaran yasal muafiyet Mart 2024'te sona ererken askerlik yapmayı reddedenler, artık devlet desteği alamayacak.

Çoğu, dini gerekçelerle askere gitmeyi reddeden Harediler, 9 milyonluk ülkede nüfusun yaklaşık yüzde 12'sini oluşturuyor.

Hasidik Yahudilik

Hasidik Yahudilik (İbranice: חסידות, romanize: Hāsīdūt, IPA: [χasi'dut]) veya bazen Hasidizm, on sekizinci yüzyılın sonlarına doğru, günümüzdeki Batı Ukrayna topraklarında **Yisrael Ba'al Şem Tov** tarafından kurulan ve hızla yayılan bir Yahudi dinî gruptur. Günümüzde, bağlı kuruluşların çoğu İsrail ve Amerika Birleşik Devletleri'ndedir. Günümüz Hasidizmi, ultra-Ortodoks ("Haredi") Yahudiliğinin bir alt grubudur ve dini ve sosyal muhafazakarlığı ve sosyal inzivasıyla dikkat çekmektedir.

Yahudi fanatizmi böyle yayıldı! İsrailli Profesör Şahak'tan şoke eden tespitler! Alev Alatlı paylaştı...

İsrail günlerdir Filistin'de büyük katliamlar gerçekleştirirken, dünden bu yana saldırıların şiddeti daha da arttı. Yaşanan saldırılarda binlerce çocuk hayatını kaybederken çok sayıda kişi de yaralandı. Bölgede yaşanan çatışmalara ilişkin Usta Yazar **Alev Alatlı** çarpıcı tespitlerde bulunurken "Dinleyin" diyerek paylaştığı gönderi dikkatleri çekti. Alatlı paylaşımında bir insan hakları eylemcisi olan İsrailli Profesör **İsrail Şahak**'ın "Yahudi fanatizmi" ile ilgili şoke eden önemli tespitlerine vurgu yaptı. Peki Yahudi fanatizmi dünya genelinde nasıl yayıldı? Siyonizmin gerçekleri neler? İşte detaylar... Dünyanın gündeminde son günlerde tekrar İsrail ve Filistin gerilimi var. Hamas'ın Aksa Tufanı Operasyonu sonrasında İsrail'in çocuk kadın demeden gerçekleştirdiği saldırılar sürüyor. Binlerce Filistinlinin hayatını kaybettiği belirtiliyor. İsrail tam anlamıyla Gazze'ye bomba yağdırıyor.

Öte yandan bu süreçte tekrar Yahudi fanatizmi ve [Siyonizm](#) de gündeme geldi. Konuyla alakalı Usta Yazar Alev Alatlı çarpıcı bir paylaşımında bulundu.

10 KIDEMLİDEN 6'SI YAHUDİ

"Dinleyin!" diyen Alev Alatlı, kendisi de bir Yahudi ailesinde doğan ve İsrail'de yaşayan İsrail Şahak isimli bilim adamı ve insan hakları eylemcisinin tespitlerini paylaştı. Şahak'ın Yahudi fanatiklerin Sovyetlerde ve dünyanın genelinde nasıl örgütlendiği ve Yahudicilik faaliyetlerinde bulunduğu dair verdiği bilgiler şoke edecek nitelikte. Öyle ki bir dönem Sovyet gizli polis teşkilatlarında 10 kıdemliden 6'sının Yahudi olduğu belirtiliyor.

YAHUDİLER RUSLARIN ÜSTÜNDEYDİ

İşte Alatlı'nın X (Twitter) sosyal medya sitesi üzerinden yaptığı paylaşım: Dinleyin! İsrailli insan hakları eylemcisi Prof. İsrail Şahak, Sovyetler Birliğinde açığa çıkan Yahudi-karşıtlığının asıl nedeninin, ÇEKA, GPU, NKVD, OGPU ve KGB gibi gizli polis teşkilatlarındaki Yahudiler ve bu kuruluşların on milyonlarca insanın ölümü ile sonuçlanan 'temizlik' harekâtları olduğunu yazıyor. "ÇEKA, GPU, NKVD üçlüsündeki her on kıdemli görevliden altı tanesi Yahudi, iki tanesi Rus, bir tanesi Ukraynalı, diğeri de Litvanyalı'ydı. Yahudiler, kıdem olarak da Rusların üstündeydiler. 1917'de "Karşı-devrim ve Sabotajla Mücadele Olağanüstü Komitesi"si olarak kurulan ÇEKA, yıllar içinde SSCB'ye bağlı tüm Türk cumhuriyetlerin siyasi ve askeri yönetimlerinin üzerinde olan OGPU'ye evrildi. Stalin'in "İslah Edici Çalışma Kampları" dediği gulagları kuran ve yöneten OGPU'ydu.

"HASİDİZM HALEN YAŞIYOR"

Filistin'de şahit olduğumuz habâset, "Yahudi tasavvufunun devamı ve yozlaşması olan Hasidi hareketinin Yahudi-olmayanlara karşı tutumudur. **Hasidizm**, halen yaşayan bir harekettir. 'Kutsal haham'larına fanatik bir biçimde bağlı olan yüz binlerce aktif müridi vardır. Dahası, bu 'kutsal haham'ların bazıları İsrail'de siyasi parti liderlerinin ve ordunun yüksek kademelerinin üstünde de hayli etkilidirler." Habbaad hareketinin ünlü temel kitabı Hatanya'ya göre "Yahudi-olmayan insanların tümü, bütünüyle şeytani "yaratıklardır; 'fıtratlarında iyi olan hiçbir şey yoktur". 'Yahudi-olmayan bir embriyo, Yahudi embriyodan niteliksel olarak da farklıdır. Yahudi-olmayanların varoluşları 'fuzûlî'dir, çünkü yaratılış sadece Yahudiler için gerçekleştirilmiştir." Bu bağlamda, bilin ki, Hatanya'nın Yahudi-olmayanlara ilişkin sözleri ve yazıları Nazilere taş çıkarır.

MARX, LENİN, TROTSKY...

Benim gençliğimde Karl Marx'ın Alman-Yahudisi olduğu bilinir, ancak, Lenin (Vladimir Ulyanov) de dahil olmak üzere Rusya'yı 1917-20 yılları arasında yönetenlerin çoğunun Yahudi olmuş olmalarına özel anlamlar yüklenmezdi. Şimdi artık, Kızıl Ordu'ya kumanda eden ve bir süre Sovyet dış işlerini yürüten Leon Trotsky'nin asıl adının Lev Bronstein, Bolşevik Parti Genel Sekreteri ve Merkez İcra Komitesinin başkanı Yakov Sverdlov'un, Solomon; Komünizmi dünyaya ihraç etmekle görevli Komünist Enternasyonel'in (Komitern) başkanı Grigori Zinoviev'in, Radomyslsky; basın komiseri Karl Radek'in, Sobelsohn; dış işleri komiseri Maxim Litvinov'un, Wallach; Lev Kamenev'in, Rosenfeld olmasının rastlantısal olmadığından bahsediliyor.

BALKANLARDA KOMÜNİST DEVRİM

"Slav topraklarındaki Komünist Devrimi kısaca 'Slavların Yahudiler tarafından fethi' olarak özetlenebilir" cümlesinin sahibi, 'Yahudi Tarihi, Yahudi Dini: Üç Bin Yılın Ağırılığı' isimli (1994) kitabın yazarı Prof. İsrail Şahak. Polonya'da doğmuş, Belsen-Bergen toplama kampında iki yıl ölmeyi başarmış, 1945'de Müttefikler tarafından kurtarılmasını müteakip İsrail'e göç etmiş kimya profesörü. Yahudiliğin çeşitli veçhelerini inceleyen eserleri olan Şahak, aynı zamanda bir insan hakları eylemcisi. Gore Vidal, kendisinden "Büyük peygamberlerin sonuncusu değilse bile en yenisi" diye bahsediyor. Noam Chomsky'e göre "Dikkate değer bir iç-görü ve derin bilgi sahibi olan olağanüstü bir bilim adamı."

Kaynak: <https://www.ahaber.com.tr/gundem/2023/10/16/yahudi-fanatizmi-boyle-yayildi-israilli-profesör-sahaktan-soke-eden-tespitler-alev-alatli-paylasti>

Kişiler**Kavramlar**

Ahd-i Atîk (عهد عتيق) Yahudilerin kutsal kitabına hristiyanlarca verilen ad.) TDV_İA

Benî İsrâil (بنو إسرائيل) Tevrat ve Kur'an'da Hz. Ya'küb'un (İsrâil) çocuklarına ve onların soyundan gelenlere verilen ad.)

İbrânîler (العبرانيون) Yahudilerin atalarının bağlı olduğu Batı Sâmi kavimler topluluğu.) TDV_İA

Koşer **Koşer** veya **kaşer** (İbranice: כשר; Sefarad Yahudilerince *kaşer*, Aşkenaz Yahudilerince *koşer* diye telaffuz edilir), [Yahudiliğe](#) göre; yenilmesi ve kullanılmasında dinen bir sakınca bulunmayan ürünlerdir. Bunları belirleyen kurallara ise **kaşerut** ya da **kaşrut** kuralları adı verilir.

Yahudiliğe göre; yenilmesi serbest veya yasak olan hayvanların listesi [Tevrat'ta](#) verilmiştir. Buna göre:

- Karada yaşayanlardan geviş getiren ve çift tırnaklı olan hayvanların yenmesi serbest, bu özelliği taşımayanlar ise yasaktır; bunlara ek olarak domuz, tavşan ve deve eti yasaktır.
- Her türlü böcek, sürüngen ve kemirgenin yenilmesi yasaktır.
- Kuşlardan Tevrat'ta ismi geçen yirmi kuş dışında kalanların yenilmesi yasaktır.
- Balıklardan pullu ve yüzgeçli olanlar dışında kalanların, kabuklu hayvanların (midye, istiridye) ve ahtapot, kalamar, istakoz, karides, kerevit, yengeç, denizkestanesinin yenilmesi yasaktır.
- Yenilmesi yasak olan hayvanlardan çıkan yumurta, süt gibi her türlü ürünün (bal hariç) yenmesi yasaktır. Yenilmesi serbest olan hayvanların kesiminin **şehita** adı verilen özel bir kesim tekniği ile bu işin eğitimini almış ve anatomi bilgisi olan **şohet** adında yetkili tarafından yapılması gereklidir. Şehita eğitimini almamış kişi tarafından veya şehita kurallarına uyulmadan yapılmış kesim hayvanın etini **trefa** (murdar) hale getirir.

Monoteizm: Monoteizm veya tek tanrıcılık, tek bir tanrının varlığına ya da Tanrı'nın birliğine duyulan inanç olarak tanımlanır. Monoteizm sözcüğü, etimolojik açıdan Yunanca mono (tek) ve theoi (tanrı) sözcüklerinden türemiştir.

Siyonizm Siyonizm (İbranice: ציונות, romanize: Tsiyyonut), tarihî İsrail Toprakları olarak tanımlanan topraklarda[a] bir Yahudi devletinin asırlar sonra yeniden kurulmasını destekleyen, savunan[2][3][4] ve Yahudi milliyetçiliğini[not 1] temel alan ideolojik fikir hareketidir.[7][8][9][10] Modern Siyonizm, 19. yüzyılın sonlarında Orta ve Doğu Avrupa'da ulusal bir canlanma hareketi olarak hem şiddetlenen antisemitizm dalgalarına tepki olarak hem de "Yahudi Aydınlanması" olarak da bilinen Haskala'ya bir cevap olarak ortaya çıktı.[11][12][13] Kuruluşundan çok kısa bir süre sonra varlıklı Yahudi soyluların ilgisini çeken hareket, Osmanlı İmparatorluğu'nun kontrol ettiği Filistin'de sürdürülebilir bir Yahudi devletini, 1900 yıl sonra tekrar yaratmayı amaçlıyordu.

1948'e kadar Siyonizmin öncelikli hedefleri: İsrail topraklarında, Yahudi egemenliğinin yeniden kurulması ve Yahudilerin, diasporada yaşadıkları antisemitik ayrımcılıktan ve zulümden kurtarmaktır. İsrail Devleti'nin 1948'de kurulmasından bu yana Siyonizm, öncelikle İsrail adına savunuculuk yapmayı, onun varlığına ve güvenliğine yönelik tehditleri ele almayı ve diasporadaki Yahudileri herhangi bir katliam girişimine korumayı amaçlamış durumdadır.

Dinî Siyonizm Yahudilerin, dinsel Yahudiliğe bağlı kalarak Yahudi kimliklerini sürdürmelerini ister, diğer ırklarla asimilasyonuna karşı çıkar ve kendi devletlerinde çoğunluk millet olmalarının bir yolu olarak Yahudilerin, İsrail'e

geri dönmesini savunur. Ahad Ha'am [en] tarafınca kurulan kültürel Siyonizm, İsrail'de bir Yahudi "ruhani merkezi" seküler vizyonunu besledi. Politik Siyonizmin kurucusu Herzl'in aksine Ahad Ha'am, kurulacak yeni devletin "sadece Yahudilerce yönetilecek bir devlet" olmasını amaçlıyordu, "sadece Yahudi ırkına özel bir devlet" olmasını değil.

Şabat Şabat/Şabbat (İbranice: שַׁבָּת, IPA: [ʃa'bat], lit. "dinlenme, işi bırakma"), Yahudilikte ibadet ve dinlenme günü olarak kabul edilen gündür. Gregoryen takviminde cumartesi gününe denk gelir ve Yahudiler için YHVH ile aralarındaki özel bir bağı temsil eder. Yahudi dinî inancına göre kâinatın yaratılışı altı gün sürmüş, yedinci gün ise Yaradan YHVH dinlenmeye çekilmiş ve o günü Yahudi halkına mukaddes saymıştır.

Zebûr (زبور) Kur'an'da Hz. Dâvûd'a indirilen kutsal kitaba verilen ad.) (Zebûr kelimesi Kur'an'da bilhassa Dâvûd'a nisbetle üç âyette (en-Nisâ 4/163; el-İsrâ 17/55; el-Enbiyâ 21/105), çoğul şekli olan zûbur ise altı âyette (Âl-i İmrân 3/184; en-Nahl 16/44; eş-Şuarâ 26/196; Fâtır 35/25; el-Kamer 54/43, 52) geçer.) TDV_İA